

ACOLADA

4

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editori: Societatea Literară Acolada și Editura Pleiade Satu Mare
nr. 4 (67) aprilie 2013 (anul VII) 24 pagini preț: 4 lei

Director general: Radu Ulmeanu ~ Director: Gheorghe Grigurcu

Hans Mattis-Teutsch: Statuetă colorată

Barbu Cioculescu: *Dinu Pillat în contemporaneitate*

Gheorghe Grigurcu:
Poezii

C.D. Zeletin: *Despre aluzie*

Interviul *Acoladei*:
Ștefan Dimitriu

Radu Mareș: *Antimetafizica*
(Proză)

Viorel Rogoz: *Biserica
Luminilor Transilvane...
hăituită de Securitate*

Tudorel Urian:
Vedetele din umbra politicii

Nicolae Prelipceanu:
Moștenirile trecuturilor

Un congres mai ceva decât ale lui Ceaușescu

În fine, s-a terminat și ultimul „mare” congres, cel al PSD, descris de Robert Negoită, proaspăt ales președinte executiv al partidului, în cele mai tradafirii culori ce i-au venit lui în minte: „Mi-am amintit de alte congrese, pe care le priveam la televizor când eram încă tânăr, încă minor, Congresul Partidului Comunist și mă gîndeam uite cât seamănă”. Ce-i drept e drept, nu degeaba spune românul că gura mincinosului adevăr grăiește!

Aerul festiv al tuturor declarațiilor, renunțarea singurului concurent al lui Ponta la lupta pentru investirea în funcția de președinte, un concurent care, totuși, dacă rămânea până la sfârșit în picioare, ar mai fi dat un ton cât de cât normal întregii comédii, apoi faptul de-a i se interzice nu unui membru oarecare, ci ditamai senatorului Valer Marian să voteze, nu doar să spună ceva, precum Constantin Pârvescu la Congresul al XII-lea al PCR când ceruse ca dictatorul să nu fie reales, au dat adevărata măsură a marșului triumfal al partidului către un întunecat trecut istoric de care n-am mai fi dorit să vorbim. Mai ales cu o asemenea ocazie.

Revenind la persoana senatorului Valer Marian, acesta declarase pentru presa sătmăreană, chiar la plecarea spre București a delegaților PSD, că, dacă nu va fi lăsat să vorbească la congres – dovadă că știa el ce știa! –, se va exprima în scris, lucru la care se pricepe foarte bine, dacă ar fi să luăm în seamă doar rapoartele de pe urma numeroaselor investigații pe care le-a făcut în cei 8 ani de guvernare a lui Băsescu prin marionetele sale, referitoare la pedeliștii cei mai de seamă ce se înfruptau nestingheriți din bucate având pâinea și cuțitul în mână și netemători de vreun control din partea instituțiilor statului. Și Valer Marian s-a exprimat în ceea ce și-a intitulat *Scrisoare deschisă către tata socru al PSD*, scrisoare publicată în ultima zi a congresului de cotidianul.ro și în ziarul *Gazeta de Nord-Vest* din Satu Mare.

Aflăm din această scrisoare, alături de multe dezvăluiri incendiare, că, urmare a atâtor gesturi de mare curaj, singurul beneficiu de care s-a bucurat senatorul a fost o strânsă și îndelungată monitorizare din partea Serviciilor (secrete, desigur!) la care s-au adăugat încercările de lichidare fizică a incomodului parlamentar. Căci, luând de bună opoziția cam soft pe care partidul lui Ponta i-o făcea lui Băsescu și ducând lucrurile mult mai departe decât se aștepta cineva, respectând deci din start principiul „Dreptate până la capăt”, devenit slogan în campania pentru legislativele din decembrie 2012, și-a supărat peste măsură propriul partid și pe șeful acestuia, care s-a trădat astfel că făcuse doar o opoziție de fațadă. Iar momentul suspendării de astă-vară, susținut în mod real de Ponta și PSD, a fost, în aceeași lumină, un simplu moft al celui ofuscat peste poate de acuzațiile de plagiat venind din gurița celui cu care coabitează acum, dincolo de orice limită rezonabilă a unor raporturi instituționale.

După alegerile parlamentare și consolidarea la putere a lui Victor Ponta, ca urmare a pactului de o tot mai dulce coabitare cu cel înfierat până atunci de chiar acest al doilea mare conducător, Valer Marian a crezut că poate duce mai departe principiul dreptății până la capăt militând, măcar în județul său, Satu Mare, pentru destituirea șefimii corupte a instituțiilor deconcentrate și nu numai: poliție, jandarmerie, vamă, cultură, finanțe, tineret, sport etc. Singurul lucru pe care l-a reușit a fost stărnirea unui adevărat viespar, începând cu acela local și sfârșind cu cel din miezul de foc al partidului domniei-sale. Drept care s-au răcit relațiile cu șeful lui de partid care, brusc, a încetat să-i mai răspundă la telefon. Trimisul său la adunarea de alegeri a noii conduceri a filialei pe județul Satu Mare a PSD, Liviu Dragnea, nu i-a mai dat voie președintelui în funcție al acesteia, în persoana senatorului în cauză – cu toate că avea sprijinul tuturor organizațiilor de partid din județ – să mai candideze pentru a fi reales, ocupându-i el însuși locul, ca nou președinte, interimar.

Represaliile pe linie de partid continuând și, pe de altă parte, președintele partidului punându-și în practică voința arbitrară și rușinoasă de a-i propune CSM-ului pe procurorii lui Băsescu, după ce Valer Marian le făcuse fiecăruia în parte câte un portret public în tonurile cele mai tari cu putință, senatorul s-a autosuspendat în semn de protest din calitatea de membru, până la congresul la care n-a mai avut dreptul nu doar să vorbească, dar nici măcar să voteze, fiind împiedicat să se apropie de urne de către o ceată de găligani – *skinheads*, potrivit propriei declarații din documentul adresat tatei socru –, gărzile lui Victor Ponta, probabil. Astfel, după deputatul Ion Stan, exclus mai an din PSD pentru că l-a supărat pe directorul SRI, George Maior, unde a stărnit un alt roi de viespi, Valer Marian devine cea de-a doua oaie neagră a partidului său. Atacurile la adresa Laurei Codruța Kovesi și a celorlalți procurori impuși de Marele Coabitant, în sulfuroasă înțelegere cu partenerul de coabitare, încercările senatorului de Satu Mare Valer Marian de a-și respecta promisiunile și sloganurile electorale, care trebuiau să rămână literă moartă după încheierea scrutinului, conform ziselor șefului său, l-au făcut să fie înlăturat pe rând din toate funcțiile de partid și parlamentare în care a acces sau urma să accedă. Singurul lucru pe care nu l-au reușit nici Băsescu, nici Ponta, nici SRI-ul, a fost să-i deschidă vreun dosar penal, omul fiind curat ca lacrima.

Deosebit de periculos pentru liniștea tuturor, nu-i așa?

Radu ULMEANU

P.S. Între timp, mașina de sancționare s-a pus în mișcare și senatorul cată a fi exclus din PSD, cu largul concurs și chiar excesul de zel al foștilor săi tovarăși.

ERATA. În articolul meu din numărul anterior (3) al „Acoladei”, în locul cuvântului DIDA, se va citi, corect, SIDA.

Redacția și administrația:

Str. Ioan Slavici nr. 27

Satu Mare

Cod Poștal 440042

Fax: 0361806597

Tel.: 0770061240

On-line: www.editurapleide.eu

(Revista *Acolada* în format PDF)

E-mail: acolada@editurapleide.eu

xxx

Revista *Acolada* se difuzează în București la librăria Muzeului Național al Literaturii Române (Bulevardul Dacia).

Abonamentele se pot face direct, prin mandat poștal, la adresa redacției, abonații trimițând obligatoriu, în plus, o înștiințare (carte poștală) cu numele lor, suma plătită și perioada acoperită de abonament. Numai pentru instituțiile bugetare, la Trezoreria Satu Mare, Cont RO34TREZ5465069XXX001050. Cod fiscal: RO 638425.

Costul unui abonament pe 3 luni este 17 lei (sau 34 pe 6 luni etc.), acesta incluzând și taxele de expediere.

Cititorii din străinătate pot plăti abonamentul în sumă de 48 euro pe an în contul RO05PIRB3200708229002000 deschis la Piraeus Bank Satu Mare.

xxx

În virtutea respectării dreptului la opinie, redacția *Acoladei* publică o diversitate de opinii ale colaboratorilor, fără a-și asuma responsabilitatea pentru acestea.

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază. Sunt privilegiate textele în format electronic.

ISSN 1843 – 5645

Tipografia Brumar
Timișoara

Cuprins:

- Radu Ulmeanu: *Un congres mai ceva...* – p. 2
 Gh. Grigurcu: *Monica Lovinescu: O repatriere* – p. 3
 Ștefan Lavu: *Comedia numelor* – p. 3
 Barbu Cioculescu: *Dinu Pillat în contemporaneitate* – p. 4
 Nicolae Coande: *Rușii – pentru ce îi iubim* – p. 4
 Gheorghe Grigurcu: *Poezii* – p. 5
 C.D. Zeletin: *Despre aluzie* – p. 6
 A. Furtună: *Monica Lovinescu* – p. 6
 Constantin Mateescu: *Caricaturiști* – p. 7
 Șerban Foarță: *Lucarnă* – p. 7
 C. Trandafir: *Panait Istrati, scriitorul față cu politica* – p. 8
 Vasile Tarța: *Poezii* – p. 8
 Constantin Călin: *Zigzaguri* – p. 9
 Interviu Acoladei: Ștefan Dimitriu – p. 10
 Ionuț Caragea: *Aforisme* – p. 11
 Pavel Șușară: *Itinerarii plastice* – p. 12
 Simona Vasilache: *Personaj bogat, personaj sărac* – p. 12
 Magda Ursache: *Întrucât și poezia...* – p. 13
 Radu Mareș: *Antimetafizica (Proză)* – p. 14
 Petru Pistol: *Despre un anumit fel de delincvență* – p. 15
 D. Ungureanu: *Intelectualul și „grigoria”* – p. 16
 I.V.-Scraba: *Himera discipolatului de la Păltiniș* – p. 16
 Nicholas Catanoy: *Alambicul lui Ianus* – p. 17
 L. Pițu: *Episodul românesc al lui R. Barthes (III)* – p. 17
 C. Moscovici: *Râsu’-plânsu’ în proza lui Răzvan Petrescu* – p. 18
 Nicolae Florescu: *Reevaluări* – p. 19
 V. Rogoz: *Biserica Luminilor Transilvane...* – p. 20
 Adrian Dinu Rachieru: *Zaharia Stancu* – p. 21
 Florica Bud: *Regatul Unit al Micilor Ecrane* – p. 22
 Tudorel Urian: *Vedetele din umbra politicii* – p. 22
 Voci pe mapamond: *John Digby* – p. 23
 Gh. Grigurcu: *Băsesciada continuă* – p. 24
 N. Prelipceanu: *Moștenirile trecuturilor* – p. 24

Monica Lovinescu: o repatriere

Nefind alcătuită din fenomene de generație spontanee, cultura se bizuie pe o tradiție iar tradiția, la rândul său, angajează modele și antimodele. Ce modele domină cetatea noastră postdecembristă? Regretabil, mai puțin figurile de seamă ale confruntării cu

totalitarismul comunist și ale susținerii normelor democrației, care au cunoscut momente de cumpănă și după răsturnarea dictaturii, ci nu o dată nume aflate în tangajul unor noi oportunități. Ca să nu mai vorbim de infernul categoriei așa-ziselor vipuri din viața publică, magnanim mediatizate pe sticlă și-n presă: îmbogățiți vulgari, starlete de doi cenți, interlopi și, nu în ultimul rând, câțiva clowni ai politichiei ultrapopuliste, între care un tribun dezaxat, cu un încă trăsător damf ceaușist. Monica Lovinescu pare a se situa în raport cu aceștia la o distanță astronomică. E *une grande dame* a unei epoci contrare în idealitatea ei, după cum singură mărturisește: „Continentalul meu nu e în geografie, ci în timp. Adică în trecut”. Sau: „E oare mai bine să-ți petreci viața având dreptate împotriva tuturor decât greșind alături de toți?”. Izolarea istorică ce i-a marcat acestei personalități cea mai mare parte a existenței petrecute în exil se prelungește, iată, neverosimil. Ca nimeni altul, Monica Lovinescu, alături de soțul și comilitonul său neostenit, Virgil Ierunca, a înțeles necesitatea stringentă a revenirii noastre, pe plan intelectual și moral, la mentalitatea interbelicului, răstimp fundamental al literelor românești, mentalitate care se cere, firește, adusă la zi, înavușită cu ceea ce s-a creat relevant între timp, dar nu abandonată precum o debara umplută cu obiecte inutilizabile. Nu întâmplător propaganda comunistă, în pofida unei tactici de parțială recuperare, însoțită de una a mistificărilor mai mult ori mai puțin subtile, a sabotat interbelic, mergând pînă la punerea la index a exilului care i-a succedat, în frunte cu cei trei „mari”, Cioran, Eliade, Eugen Ionescu. Și nu numai atât. Contestările au venit/vin și din direcții imprevizibile. Cităm o declarație a lui Norman Manea, de la care ne-am fi așteptat la altceva: „ceea ce s-a întâmplat curînd a fost că atmosfera politică din țară și dezbaterile intelectuale dădeau senzația că parte a intelectualilor era orientată spre anul 1938, nu spre anul 2000. Marile modele ale trecutului se întorceau nimbate de o nouă slavă, și nu erau și modelele mele”. Dar erau/sînt, așa cum se cuvine, ale multor altora...

La o privire superficială (ori tendențioasă, a se vedea în această privință aserțiunile lui Eugen Simion), Monica Lovinescu poate da impresia că se situează pe o poziție diferită de cea a părintelui său, E. Lovinescu, dedicat esteticului într-o concepție a independenței față de contingentul social-politic, de punere în valoare exclusiv a textului. Dar falia istorică ce s-a produs între destinul unuia și al celorlalte nu oferea o altă soluție a continuității decât aparenta (doar aparenta) disociere. Asumîndu-și un rol public în apărarea valorilor creației grav amenințate de un sistem politic abuziv fără precedent, Monica Lovinescu nu putea a nu adopta o atitudine în raport cu principiile democratice călcate în picioare de cîrmuirea în cauză, de care depindea însăși viața acestor valori. Era ca și cum ai încerca să scoți din gura unui prizonier călușul ce-l împiedică să vorbească. În anii îndelungați ai spălării creierelor și ai cenzurii, celebra doamnă a Europei libere ne-a reprezentat opiniile și simțămintele autentice. Critic de mare vocație, prozator înzestrat, Monica Lovinescu și-a sacrificat cursul normal al creației proprii pentru a se rosti în direcția impusă de circumstanțe, cea a comentariului radiofonic, a jurnalului și a memoriilor. Pe alte coordonate ale culturii militante, a fost așadar continuatoarea fidelă a Sburătorului. În acest fel pana sa a apelat la conceptul de est-etică, atât de caracteristic, atât de trebuitor în dezbaterile epocii noastre, încît s-a văzut, cum era și de așteptat, minimalizat, persiflat, de conjuncturalii de serviciu pînă-n ziua de azi. Concept care deschide orizontul unor analize atât de ample încît pot cuprinde marile subiecte ale secolului XX, cele două totalitarisme, cohorta de trădări nu doar ale politicienilor ci și ale intelectualității, diverse malformații ale vieții obștești între care ipocriziile, lașitățile, reflexele condiționate ale obedienței față de forțele politice discreționare și, nu în ultimul rând, dispariția conștiinței personalizatoare, alterarea insului robotizat: „totalitarismul stă (...) în Ochiul lui Big Brother de care nu scapi în nici o cămară a sufletului și a minții tale”, nota Monica Lovinescu. O temă majoră a discursului său a fost cea a echivalării, în esența lor criminală, a fascismului negru și a celui roșu, așa cum a înfățișat-o J.F. Revel: „Nu vād de ce negaționismul și contestarea crimelor împotriva umanității ar reprezenta delict penale doar atunci cînd e vorba de crimele naziste”. În acest loc se cuvine menționată cu tristețe opinia separatistă a unor comentatori evrei care se complac în a disjunge Holocaustul de Gulag, într-un gen de superbie a suferinței care, evident, n-ar putea atrage

simpatia neevreilor, acuzați tot ei, pentru normala lor decepție, de ... antisemitism (e poziția, între alții, a lui Norman Manea, dar nu și, din fericire, a lui Vladimir Tismăneanu). Următoarea informație oferită de Monica Lovinescu este edificatoare: „Richard Pipes, celebrul istoric american, n-a sîrșit a se mira de primirea ce i s-a făcut la Universitatea din Ierusalim, cu prilejul unui colocviu asupra revoluției ruse, atunci cînd a afirmat ceea ce i se părea o evidență, și anume că sistemul bolșevic a furnizat nazismului modelul Statului polițist cu Partid unic”. Cu atât mai dezagreabilă ni se înfățișează chestiunea cu cît Uniunea Europeană a introdus pedeapsa aplicată negaționismului doar în cazul Holocaustului, nu și în cel al Gulagului, alimentînd, desigur, subiacent, teza unei „hegemonii iudaice” în lumea contemporană.

Viața Monicăi Lovinescu a suferit, după cum subliniază Angela Furtună, trei traume. Mai întii ocupația sovietică a României, care a însemnat suspendarea rapidă a tuturor formelor de existență normală, o vedere a valorilor cărora le-au luat locul indoctrinarea obligatorie, falsul în toate domeniile, violența. Apoi exilul, început cu nădejdea curînd spulberată a unei durate scurte, care a ajuns să-i configureze activitatea, să-i traseze profilul spiritual. Și un șoc nu mai puțin dureros, conținut în capitolul acestuia, întîlnirea pe de-o parte cu un exil românesc „real, zbuciumat și eclectic – conținînd un miez aprig de discordie și victimogeneză izvorite în Occident ca și în Gulag din propaganda de asimilare a antifascismului cu comunismul” (am citat-o pe Angela Furtună), iar pe de alta cu nefasta atracție a unei largi părți din intelectualitatea franceză pentru propaganda sovietică, așa numitul gauchism, în vogă bune decenii. Ceea ce a făcut ca această tînără scriitoare cu o conștiință eclatantă, menită să judece și să ofere sentințe în virtutea unor criterii etice, să se maturizeze și să-și înscrie acțiunea într-o lungă perioadă de tensiuni dureroase, în chiar inima civilizației continentului. Meritul său de a-și fi păstrat dreaptă conștiința e astfel proporțional sporit pînă la o dimensiune paradigmatică. Ceea ce contează îndeosebi este discursul cu caracter personal al Monicăi Lovinescu care n-a stat pe podiumul unui partid, al unei coterii, predînd astfel de la microfonul Europei libere o lecție extrem de eficientă a demnității, înzestrată cu ceea ce s-ar putea numi un lirism al acesteia: „Observăm, precizează Angela Furtună, după ce am parcurs

Cronica literară

această lume a libertății interioare construită de Monica Lovinescu, de ce, dintre toate libertățile posibile, abia acesta este adevăratul drum către Societatea Deschisă, cel care vine din interior, și nu din tribune”. Fermitatea, dîrzenia, alura de „luptătoare” pe care a avut-o Monica Lovinescu se corelează cu ceea ce specula Havel asupra acțiunii, s-ar zice imens disproporționate, a „disidenților” care opun puterii opresive iluzoria „lipsă de putere”. Fapt din care vine, neîndoios, forța morală irepresibilă pe care a exercitat-o.

Dar nici evenimentele din decembrie '89 nu i-au dat Monicăi Lovinescu satisfacția dorită. Alături de noi, cei din țară, ea a înțeles curînd că aveam a face cu o adaptare mai mult ori mai puțin discretă, uneori chiar fătîșă, a castei conducătoare și a privilegiaților aferenți acesteia la noua situație geopolitică și nicidecum cu o veritabilă „răsturnare a comunismului”. Exceptînd cîteva virfuri înlăturate în chip demonstrativ, vechiul sistem și-a continuat aproape netulburat traiul, cu pensii și locuințe la fel de confortabile, cu oportunități în afaceri și chiar în zona politicii, prin vechii săi reprezentanți. „Noi nu acceptăm, nici nu refuzăm, afirma cu amărăciune Monica Lovinescu. Aminăm orice gest chirurgical. Am ieșit din marele spital al totalitarismului, neoperați, încă nevindecați, purtători mai departe de germeni, contaminatori și contaminați laolaltă într-un nefiresc amalgam”. Așa-zisa condamnare a comunismului enunțată de ex-nomenclaturistul Traian Băsescu în fața Parlamentului, ce-a fost altceva decît un act de cinism? Securității, ofițerii sub acoperire, activiștii care i-au îndrumat au rămas într-o rezervație a toleranței, culpabilitățile revărsîndu-se cel mult asupra informatorilor, eșalon secund recrutat prea adesea prin teroare din rîndul foștilor deținuți de conștiință, al indezirabililor în genere. Culturicii favoriți ai epocii ceaușiste au acces la funcții simandicoase, de la Eugen Barbu, Adrian Păunescu și D.R. Popescu la Corneliu Vadim Tudor, Dinu Săraru, Valeriu Răpeanu, Ion Dodu Bălan, ditamai profesori universitari ultimii doi, spre a nu mai vorbi de afaceristul mistic în ultimul său avatar, Artur Silvestri. Și e foarte posibil ca miezul decepției pe care neîndoielnic a încercat-o Monica Lovinescu spre finalul vieții să se fi aflat în comportarea intelighenților pe care miza, cărora nu o dată le luase apărarea la emisiunile Europei libere, contribuind substanțial la notorietatea lor. Conjuncturalismele acestora au siderat-o. Oferim cîteva exemple din paginile diaristice ale autoarei: „V. îi reproșează lui Pleșu că a dat revista *Literatorul* (plătută de Ministerul Culturii) fesenșiștilor: Marin Sorescu, E. Simion, Valeriu Cristea, Fănuș Neagu. Pleșu face exerciții sofisticate să găsească argumente și pînă la sîrșit ni le

comunică tot prin Liiceanu: nu noi i-am lăudat pe vremuri pe aceștia? (...) *Minima moralia* e de mult o amintire”. Sau: „Din afara României, altă decepție: Norman Manea, pe care îl anunțasem să nu intre în campania anti-Eliade, a scos un articol, se pare superpenibil împotriva lui Eliade și a dreptei românești în general (...) scriitorii comuniști sau cei care au slujit pe comuniști nu pot fi atacați. În schimb se trece prin sită trecutul interbelic. Am impresia unei halucinații (și o scriu). Oare nu cumva ne-am înșelat, am visat, și în 1989 am scăpat de fascism și nu de comunism? (...) Numai o astfel de inversare ar face normală acum investigația asupra trecutului lui Mircea Eliade și nu al lui... Arghezi, de pildă.” v. p. 386. Sau: „Iorgulescu îmi trimite *Dimineața* și *Adevărul*, unde mă atacă politico, dar pervers Eugen Simion (exasperat de interviul meu de la Televiziune în care demistificam, cred că fără a-l numi, pretextul «autonomiei esteticii» pentru sprijinirea puterii neocomuniste). «Perversitatea» stă în faptul de-a încerca să mă pună în contradicție cu teoria lovinesciană – pretinzînd că trădez moștenirea intelectuală a tatei”. Sau: „Nichita a fost probabil cea mai neașteptată și mare degradare din literatura ivită prin 1960 (...). Goma, trecut pe aici înainte de a se duce la manifestația pentru Polonia – ne spunea ce curajos și prietenos s-a purtat Nichita cu el în 1977 și cum, pe de altă parte, a scris un poem cu un vers ce-l privea transparent: trădător de țară sau așa ceva. Alcoolul și turcirea”. E bine să reținem atari impresii oarecum concluzive în duhul est-eticii care constituie corolarul personalității Monicăi Lovinescu, probele acestei perspective în aplicare. Deși deocamdată nu se oprește asupra lor, nădăjdum că Angela Furtună le va lua în considerare în volumul următor al scrierii, deja anunțat. În orice caz, cercetarea d-sale se constituie într-un impresionant gest de „repatriere” a protagonistei Europei libere, „gardian al conștiinței și al idealurilor libertății, valabile în timpurile dictaturii dar și după aceea”. E o carte capitală în bibliografia consacrată unui autor capital.

Gheorghe GRIGURCU

Angela Furtună: *Monica Lovinescu. Est-etica. Geneze*, Ed. Vinea, 286 p.

Comedia numelor (36)

Comedia Hăineală continuă. Un telal a fost amendat pentru că, în centrul Capitalei, striga „haine vechi”.

Băsescu apără statul de drept.

Vai, Laura Codruța-Kövesi nu poate beneficia de lauri opiniei publice.

Vreți un nume care dă fiori de groază? Dionisie Scalpatu.

Fiecare partid cu neamțul său: Klaus Iohannis, Mihai Neamțu.

Autorii țin să-și sporească nu doar importanța, ci și numele. De pildă Cristian George Brebenel devine... Abrebenel. Deocamdată e moderat; s-ar putea să-l găsim sub numele de ABCbrebenel.

„A lăsa brebenel pe cineva, a lăsa gol pușcă” (Lazăr Șăineanu: *Dicționar universal al limbii române*).

Cîteva nume de traducători ai *Dicționarului medical ilustrat*, în 12 tomuri: Bulumete, Cerbone, Firța, Gebăilă, Gogoi, Soft, Tivdă...

Oare pe ce calapod se află gazetarul Petru Calapodescu?

Fraze fără noimă, dar nu fără Neumann.

Ștefan LAVU

Flux-Reflux

Dinu Pillat în contemporaneitate

În după-amiaza zilei de 26 martie a.c. mai mulți foști și actuali cercetători de la Institutul de Istorie și Teorie Literară G. Călinescu” din Capitală ne-am reunit la Casa memorială Ion Minulescu, cu scopul de a-l comemora pe Dinu Pillat, rememorându-ni-l, din lungi ani de colegialitate. Ziua

aleasă, cu un joc de timp, era legată de aceea de 23 martie 1959, în a cărei noapte Dinu Pillat fusese ridicat de către organele Securității, spre a fi mai apoi trimis în judecată și condamnat la 25 de ani de temniță, în lotul care-i mai cuprindea pe Vladimir Streinu, Dinu Noica, Alexandru Paleologu, de asemenea condamnați la lungi ani de detenție.

Mi l-am reamintit, ca pe o veche cunoștință, dar mai ales din cea de a doua sa perioadă de activitate la Institutul Călinescu, în ultimii lui zece ani de viață. Intenționasem să prezint acolo cea mai recentă carte a marelui meu prieten și foarte înzestrat istoric și critic literar, lucrare intitulată „Spectacolul rezonanței – Eseuri, evocări, sinteze”, editura „Humanitas”, Buc. 2012, ediție îngrijită de Monica Pillat și Virgil Ardeleanu, prefața și dosarul de referințe critice de același. Volumul, al treilea din seria de autor, după cele două romane, este alcătuit pe schema mai vechiului „Itinerarii istorico-literare”, din 1978, cu ample adaosuri în toate cele trei sectoare ale sale: „Scriitorul ca personaj”, „Principiul reverberației”, „Lecturi”, urmate de o bogată „Adenda”, cuprinzând pagini de context largindu-se asemenea cercurilor în apă, către concluzia globală: „considerându-se că exprimarea inefabilului rămâne în ultimă instanță o problemă de ocultism eufonic, se cere poeziei, după dezideratul lui Mallarmé, să preia din muzică ceea ce îi este propriu”. Lege pe care adepții versului liber, zicem noi, au uitat-o cu desăvârșire.

Pasul de la simbolism la avangardism reține urma lui Tristan Tzara, către ultima reverberație Laforgue-ană. În concordanță cu Vladimir Streinu, care numise tocmai tradiția modernismului românesc a desolemnizării liricii, deschizând poeziei „gustul tiflei”, Dinu Pillat se va apleca asupra liricii lui Emil Botta, Geo Dumitrescu, Constant Toneraru, Marin Sorescu, suita de studii începută în anul 1942 în revista „Preocupări literare” continuându-se cu cele publicate în „Revista de Istorie și Teorie Literară”, din 1973 și, postum, în „Lucaferul”, din 1984. Date care spun ceva despre însuși destinul scriitorului, supus cu cruzime unor tragice hiatusuri. Altfel, toate calitățile criticului se găsec încă de la primul său studiu compact – teza de doctorat, din 1947 – având ca obiect „Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea”.

Importată din străinătate, trăind inițial din traduceri, și ajungând la popularitate în țara noastră, într-un mediu de rapidă occidentalizare, literatura de senzație, romanul negru, va oferi primele opere originale sub pana lui G. Baroni. El publică, între anii 1862-1863, cele două volume din „Misterele Bucureștilor”, lucrare originală sau copie, adaptare, eventual, a unui op străin, cum credea G. Călinescu. Oricum, Baroni nu ieșea din tiparele lui Eugène Sue și Paul Féval. Un tot atât de productiv confecționator, N.D. Popescu, va iniția literatura cu haiduci. Cât privește arta: „scriitorul de la noi, prin care transpare și concepția individului român în genere, nu are inventivitate în sensul baroc”. De unde „percepția climatului tenebros, gustul înscenărilor infernale, viziunea monstruosului sunt parca cu totul străine spiritului său mai degrabă simplu și bonom”.

Mentorul, G.Călinescu va fi fost de acord cu acest verdict, el care, în romane, a cultivat grotescul. Când Dinu Pillat i-a incredințat manuscrisul romanului său „Așteptând ceasul de apoi”, o analiză asupra mișcării legionare, de pe alte poziții estetice decât ale magistrului, acesta i-a returnat textul – din care afirma a nu fi parcurs decât primul capitol – cu observația că în viziunea lui Dinu Pillat lipsea grotescul. Pierdea, însă, din vedere, dimensiunea tragicului, dureros absentă în „Bietul Ioanide”.

Rușii – pentru ce îi iubim

După o perioadă în care traducerile din scriitori ruși (sovietici, ar spune unii) au fost sistate, din motive care țin de repulsia firească, până la un punct, față de ideologia Kremlinului, editurile românești și-au revizuit strategia și au tipărit aproape tot ce este mai bun în fostul spațiu ex-sovietic de limbă rusă. Și ce „rusă”! Pe rând, edituri precum Curtea Veche, căreia-i revine, după 1995, meritul de a fi cap de pod în această explorare

contemporană a unei literaturi grandioase, Paralela 45, Humanitas, ALL, Corint etc., au tipărit romane și cărți de proză excepționale. Și nu câteva, ci zeci, scrise de prozatori formidabili. Așa se face că Moscova poate emite constant pretenții la un Nobel literar – și nu cu unul, ca la noi, ci cu o falangă de mari scriitori care mențin marea romanului rusesc așa cum o știm de la Tolstoi, Bunin și Dostoievski.

Fie și din aceste traduceri ne putem da seama de forța mării proze rusești, inclusiv din timpul comunismului, când romane puternice au fost interzise sau au circulat în samizdat. O literatură în care există și scriu autori ca Iuri Mamleev („Sectanții”, „Ceilalți”), Vladimir Sorokin („Viscolul”, „Gheața”, „Ziua opricinicului”, „Kremlinul de zahăr”, „Inima celor patru”), Sașa Sokolov („Școala pentru proști”), Viktor Pelevin („Mitrăliera de lut”, „Generația P”), Viktor Erofeev („Stalin cel bun”, „Frumoasa rusoaică”), Tatiana Tolstaia („Zățul”), Ludmila Ulițkaia („Daniel Stein, traducător”), Serghei Dovlatov („Rezervația Pușkin”), Iuri Dombrovski („Facultatea lucrurilor de prisos”) nu poate fi decât una de vârf. Toți acești autori sunt traduși și editați în întreaga lume, iar stilul lor personal i-a făcut pe cunoscători să afirme că marea literatură rusă continuă să propună autori comparabili cu clasicii recunoscuți.

„Cevengur”, romanul lui Andrei Platonov este considerat drept unul dintre cele mai bune romane din literatura rusă a secolului XX; a apărut în românește pentru prima oară în 1990, la „Cartea Românească”. Pentru mine, cel puțin a fost o revelație și nu pot uita cum citind romanul rețraiam momente din adolescența mea petrecută în timpul experimentului comunist, cu emoții în care se amestecau buna dispoziție, dar și ironia, melancolia și apăsarea pe care o transmit personajele uluitoare ale romanului. O „lectură” mai aplicat-comparatistă a comunismului pur și dur nici că se poate! Așadar, „Cevengur” este romanul unei utopii politice, al unei revelații din cele pe care Marx însuși se spune că le-a avut după ce a citit comentariul la prima traducere a „Capitalului” în limba rusă: „Eu nu sunt marxist!”

Avem în fața ochilor zugrăvită o Rusie frământată de prefacerile aduse de instaurarea comunismului într-un cătun uitat de lume. Personajele lui Platonov deambulează într-un peisaj dominat de incertitudine, foamete și anarhie: țărani umili sau figuri șterse, ei își pun doar problema supraviețuirii dominați de instincte animale, ca și de o căutare a unui sens al vieții dat de precaritatea ființei religioase. Femeile nasc prunci pe care îi leapădă imediat atunci când nu mor ulterior, iar bărbații ară pământul în zadar: seceta distruge ultima rămășiță de speranță. Noaptea umană se instalează încet și regul pe care este jertfită conștiința umană înălță flăcări apocaliptice. În mijlocul acestei nebulii a naturii, copiii care supraviețuiesc devin adulți (Proșka și Sașka sunt personaje de neuitat) și încearcă să priceapă ce este cu ei și cu lumea teribilă în care trăiesc. Lumina pare a veni de la comunism și de la ideile novatoare ale câtorva indivizi care pricep că doar Comuna poate alina nevoia lor de mai bine. Așadar, la Cevengur,

Dar cea mai vie apropiere de eul lui Dinu Pillat omul este însuși portretul făcut părintelui său, de care-l despărțea nu numai jocul generațiilor și-l apropia cultul artei. Cu date, modul în care Ion Pillat scapă în două rânduri miraculos de la moarte, plăcerea lui pentru călătorii – în Spania, în Grecia –, cu punctul pe i: „Pentru Ion Pillat biblioteca reprezenta totul”. Locul sacru unde în materie de poezie „nu lipsește nimic de seamă din literatura franceză, germană, engleză, americană, spaniolă și chiar italiană, ca să nu mai amintim de aceea română, prezentă până la cei mai obscuri versificatori contemporani”. La Balcic, descoperit într-un târziu, „ca un simplu epicurian se mulțumea să mănânce guvizi și să bea vin de Murfatlar și să se lase plimbat cu barca lui Ali, dar mai ales să stea pe terasă, bucurându-se clipă cu clipă de a fi proprietarul vilei sale”.

Rezonanța unor Itinerarii cu adevărat spectaculoase!

comunismul este dezbătut în pagini de o stranietate care combină ineptiile ideologice ale ideologiei roșii cu nevoia de transcendent a unor suflete aruncate în cazanul cu smoală al realității. Este un amestec teribil de realism combinat cu un suprarealism magic, în care răsul are conotații tragice, iar umorul este mai mereu întunecat. Personaje ca Zahar Pavlovici, Dvanov, Kopionkin, Cepurnii sau calul Forța proletară reprezintă tot atâtea caractere ale unei lumi în ebulliție, unde umorul negru, ironia macabră se împletesc cu cea mai cruntă realitate, într-o epopee a dezlăcăinării sufletului rus la contactul cu mizeria vieții potențată de absurdul ideologiei comuniste. Este o lume pe dos, în care ideologicul este caricaturizat prin însuși intermediul personajelor care știu că „Lenin a dat, Lenin a luat” și că „puterea trebuie să fie a oamenilor neferosi”, întrucât, desigur, ceilalți trebuie să muncească și să trăiască. Pagini de o splendoare literară remarcabilă, ca și de un etos unic care fac într-adevăr din „Cevengur” (ALL, 2012, traducere Antoaneta Olteanu) unul dintre cele mai puternice romane rusești ale secolului trecut. Și nu numai.

x

Mihail Șişkin (n. 1961), asemuit cu Nabokov, dar și cu Joyce, era perfect necunoscut în România până la publicarea acestui formidabil roman de dragoste, război și moarte, „Scrisorar” (Curtea Veche, 2012, traducere Antoaneta Olteanu), însă notorietatea sa internațională este deja recunoscută prin acordarea unor premii importante. Autorul trăiește la Zürich (scrie inclusiv în germană) și a fost premiat pentru cărțile sale cu Premiul Grinzane Cavour (2007), Premiul internațional Haus der Kulturen der Welt (2011), iar în Rusia a primit cel mai important premiu acordat pentru roman, Marea Carte (2006).

„Scrisorar” („Psimovnik”, în rusă) este romanul epistolar care unifică suflete, lumi îndepărtate și care învinge moartea prin dragostea eternă a două suflete îngemănate. Sașa și Volodia sunt despărțiți de război, își trimit scrisori, iar până la un punct romanul poate fi descris ca unul al fericirii depline: s-au iubit cu pasiune, au fost un scurt timp împreună, periștele lor de dinți s-au atins în același pahar („lucrurile cele mai simple te pot face să mori de fericire”, spune Sașa). Cei doi se iubesc și se ocrotesc cu gingășia ființelor pure, iar autorul, fără să înfrumusețeze inutil idila lor, descrie cu finețe psihologică stările și pragurile magice prin care trec îndrăgostiții. Tehnica narativă este excelentă, scrisorile nu sunt neapărat replici una alteia, ci completări fericite, prin intuiție și trăire ardentă, iar naturalețea cu care personajele își comunică și povestesc viețile are darul de a apropia cititorul de diversele paliere ale poveștii. Volodea trebuie să plece la război (al Boxerilor, din China anulul 1906) și îi scrie iubitei rămasă acasă povestindu-i odiseea înaintării lor pe un front straniu. Carnagii, orașe distruse, ținuturi neospitaliere, destine umane frante, cu spectrul amenințării cotidiene a morții, epistolarul lui Volodea este o mostră de stoicism inclusiv filozofic, romanul în roman al maturizării unui bărbat care își rememorează pentru iubită copilăria și adolescența, salvând de la uitare o viață și un destin. În copilărie ascunde sub o tufă o cutie de biscuiți în care pune amintiri despre cei dragi crezând astfel că-i face nemuritori! Îi plac luptele cu armate de nasturi, fără să știe că mai târziu va participa la una adevărată. Și nasturii mor, nu-i așa? Ea, angajată la un spital, continuă să îl aștepte și își descrie la rândul-i copilăria și adolescența, cu plusurile și eșecurile inerente, relația contorsionată cu o mamă posesivă, plăcerea jocului cu tatăl (acesta se va despărți de mamă), primele iubiri până la întâlnirea cu Volodea. De altfel, ambii îndrăgostiți povestesc eșecul în dragoste al părinților lor tocmai pentru ca iubirea lor să poată trece peste falia de timp, spațiu și fatalitate ce-i desparte. Și îi va despărți pentru totdeauna, pentru că Volodea va muri în măcelul asiatic, iar Sașa va trăi întreaga viață, deși va avea câteva legături pasagere, cu amintirea perenă a unei mari iubiri.

Sentimentul de mare roman este potențat nu doar de tehnica strălucită și de finețea psihologică investite de autor într-o poveste de dragoste și de moarte, dar și de faptul, excelent realizat, ca „găselniță” auctorială, că Volodea continuă să trimită scrisorile sale și după ce... moare. Cuvântul se întrupează tocmai din această mare pasiune confesivă. Cei doi se ating astfel, prin intermediul cuvintelor, și în lumile diferite în care se află, realizând astfel perfectă uniune: „ca și trupurile, sufletele se pot atinge și nu există nici un fel de spațiu între ele. Iar oamenii ajung ceea ce au fost mereu: trup și lumină.” Fraza esențială care conține în miezul său întreg romanul poate fi aceasta, una simplă pe care o poate scrie oricare dintre noi, dar pe care nu știu câți o pot trăi cu adevărat: „Dacă ți s-a dăruit, trebuie să dăruiești și tu, pentru a rămâne ceva.”

Barbu CIOCULESCU

Nicolae COANDE

Poezie

În absență

În absență o altă
absență
pîndind-o pe cea
dintii
urmărind-o cînd se
dezbracă
lascivă cum un
cuvînt
parfumată cum o
oglindă
și dorința nebună-a

fiecărei absențe
de-a semăna cît mai mult
cu prima absență.

Acest cîntec

Acest cîntec îmbujorat de-un vin
băut odinioară
nebunatic aidoma lui
și-atît de stîngaci
încît ține morțiș să-și amintească
ceea ce și-a amintit deja
încît ține morțiș să uite
ceea ce a uitat deja

nesătul de el însuși.

Cum era

Cum era cît era
de greu să începi

tot așa de greu cît să termini
urcușul

pe-acest lujer galben se sprijină muntele
pe-această cioară (vopsită) mizează un Înger

și promisiunea celestă se-nfruptă
din fructul răscopt
și curge saliva de-a dreptul din gura văzduhului

cîte furnici se urcă pe mușuroiul ființei tale
însă nu mai pot coborî
și rămîn toropite acolo amestecate cu gîndurile.

Oare de ce acest cerc

Oare de ce acest cerc acest cerc
atît de amețitor cum o licoare

cum fluieră vîntul printr-însul
ca printr-o fereastră spartă

acest cerc ce se ridică și se pune singur la loc
aidoma unui capac de oală

cum plînge flacăra aragazului urmărindu-l
pe perete precum un deget

acest cerc ca un chipiu așezat în cuier pentru totdeauna
ce se salută ceremonios pe sine.

Nicio viziune

Nicio viziune nu e deplină
fără o farsă groasă-năuntru său
cum simburile-n fruct

pînă și reveriile cele mai pure se-ncălzesc
la temperatura semîntelor brutale

dinăuntru lor

semințe ce la nevoie se prostituează
sîmburi ce la o adicăucid.

Iei lucrurile așa cum sînt

Iei lucrurile așa cum sînt
te ridici cazii iar te ridici iar cazii
verticala se-aprinde cum un chibrit
orizontala devine scrum înainte de-a fi așternută
privești în oglindă și reflectezi la marea cea mare
treci de la vecie la efemer adormind
și viceversa trezindu-te
te hrănești cu alcool
te-mbeți cu mîncare.

Își căuta ceva de lucru

Își căuta ceva de lucru:
clipele care indică
volumul și înălțimea
sunetului pierdut

și somnul cald al vinului
(un aparat de înregistrare)

un nonsens și-apoi altul și altul
într-o scurgere sacadată
cum a apei la chiuveta defectă

la un moment dat la fereastră un chip
straniu diform cum un sentiment vechi

și se-aprindeau becuri lumini mici mici de tot
la care nimeni nu s-ar fi gîndit

trupul său liniștit implacabil
întins în pat
doveditor ca o chitanță.

Semn de carte

Din ce e compus realul?

din bucăți de real
pe care nu le mai
putem folosi.

Cioran

O țevă de sticlă ai zice prin care lunecă bile colorate
o frază apodictică pare că-i mai
puțin importantă decît un sughiț
ne-a povestit despre fețele pe care le ia conștiința
inepuizabilă precum copilăria
aidoma apei prelinse fărîmițate împrăștiate
pînă-n zori dulgherii ciocănesc durabilele grinzi
ale sinuciderii
o răsufare aspră iese din bătrînele temelii
cum o limbă de vită

și vai nu e nimeni în preajmă.

Plimbare

O carte-n vitrina librăriei cu venele sparte plină de sînge
gazonul pare un plic cu-o adresă orbitoare
ce nu se poate citi
miresme de tei plimbate cu grijă încoace și-ncolo
aidoma unor prunci în cărucioare
un crin soarbe o halbă de bere.

Domestică

În bec se mișcă lumina gălbuie
cum supă într-un castron

scurt ție somnul precum cămașa
unui copil ce-a crescut.

Identități

Nu știi cine e cine nu e

conștiințioase blitzurile fotografiilor
își fac doar datoria

acoperă chipul tău
cu alte chipuri ale tale

conștientul cu inconștientul
și invers

ca să te descoperi așa
cum ar putea fi Celălalt

dar și ca să te descopere Celălalt
așa cum ai putea fi tu

nu mai mult.

Elegie

Iată o mișcare bruscă apoi
un vînt înalt înalt cît un bloc turn
încît privindu-l în sus ametești

și-un regret încărcat de ceva
ce nu se mai poate trăi
dar se poate scrie

sau o mișcare lentă o adiere
de vînt abia perceptibilă

care se desface de tîmpla ta oarecum de la sine
cum un timbru de pe-un plic vechi

însă odată făcute toate mișcările rămîn
în făptura ta aidoma oaselor.

Deus absconditus

Dumnezeu se-ascunde aidoma unui șarpe
într-o gaură de șarpe

Dumnezeu se-ascunde aidoma unei furnici
într-un mușuroi de furnici

Dumnezeu se-ascunde-n Cerul
în care te-ascunzi și tu.

Asemenea unui joc de cuburi colorate

Asemenea unui joc de cuburi colorate
ți se compune viața

e-aproape terminat desenul ei
și nu te mai sature să-l privești

un porumbel uimitor de alb
ciugulește mei din palmele noastre

apoi ne invită la cină
unde ne oferă drept hrană
propriul său trup.

Ilustrată din Amarul Tîrg

Roze puse la uscat cum rufe

frunzele castanului huruie cum un motor ambalat

o lacrimă pe care-o străbate o barcă

un fulger cu miros de cerneală.

Gheorghe GRIGURCU

Despre aluzie

Deunăzi, în timp ce vorbeam cu un prieten în felul meu de a împleti și despleti mătasea limbii, am tresărit temându-mă ca o anumită afirmație a mea să nu treacă drept aluzie. Evident, nu era o aluzie, m-a neliniștit însă gândul că vorbirea aceea

allegorică ar putea fi socotită slăbiciune, ceea ce nu numai că nu era adevărat, dar era chiar invers. Firilor justițiare, cărora le place să li se vorbească verde în față, le este proprie gândirea în sistem binar (da/ nu), deci operează repede taxonomii valorice, fără drept de apel, și scot în fața aluziei pereți de bazalt. M-am descoperit astfel plasat încă o dată în miezul de foc al conflictului dintre vorbirea de-a dreptul și obsesivitatea conștiinței a complexității limbii.

Există un registru benefic unde lucrează aluzia, excelența a limbii. Altfel, sublimbaj codificat al argoului, se prăbușește și ea odată cu îngerii negri, cheie insinuantă a oricăreia dintre rele. Cu ea este tatonată, de pildă, dispoziția la corupție. Haloul lui Mefisto licărește fără istovire de aluzii – dar să părăsim zona utilităților ei...

Aluzia e un joc fin și discret. Termenul însuși coboară din verbul latin *alludo, ere*, a se juca, a glumi (sau din *ad ludere*, înspre joc, înspre glumă). De cele mai multe ori, e un joc între un glumeț și un serios, între un jucăuș și un sobru, între un blând și un aspru, între un treaz și un adormit, între discret și semeț, între ținerea de minte și uitucenie. Doi jucăuși n-au de ce să-și facă reciproc aluzii. Ele au ca țintă serioșii, pe cei cărora nu le arde de glumă, cărora le place să spună lucrurilor pe nume. În această direcție, aluzia e un mijloc de a-l face pe abuziv să se corijeze prin propriile-i mijloace, ea rămânând agentul lui de redresare.

În exagerări, în aserțiuni emfaticе, hazardate sau delirante, în dezordinea gândirii, aluzia e unealtă fină de restabilire a măsurii, de revenire la echilibru și la armonie. Când corectivul e administrat mai mult sau mai puțin sugubăt, el ia înfățișarea apropoului. Când însăși puterea cuvântului e istovită, aluzia se exprimă prin gesturi. În acest caz se bate șaua ca să înțeleagă iapa ori se trage de mânecă...

Alteori, prin aluzie este reprimată pornirea de a spune pe șleau lucruri dezagreabile, care trebuiesc, totuși, comunicate. Demersul denotă deopotrivă forță a inteligenței și punerea în lucrare a actului moral. Arghezi nu dispunea de această stăpânire, nu putea fi aluziv câtă vreme avea plăcerea brutalității lexicale. Firile sensibile și inteligente știu că arătarea adevărului implică o traumă. Folosind aluzia, ocrotești sensibilitatea cuiva. În acest sens, ea reprezintă o subtilă pregătire în vederea primirii adevărului, mai ales când acesta e neconvenabil, dur și posibil izvor de suferință. E mai curând o tehnică psihologică în ordinea perfecte morale, ascunsă sub umor, glumă sau ironie. Astfel, inteligența aluzivului se fructifică grație hipersensibilității celui spre care aluzia se îndreaptă. Pe de altă parte, excesul de sensibilitate a interlocutorului oferă prilej de exercițiu inteligenței autorului aluziei.

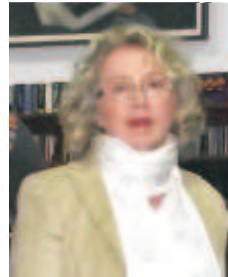
Activând cu declicul ei memoria, aluzia joacă rolul de secretar al aducerii aminte. În felul acesta, corectează omisiunea, uitarea, sau chiar ridică, printr-un foarte gingaș mecanism de părgonii, stăvilarele oceanului aducerii aminte... În anumite prilejuri, atentează la idealitatea amintirii coborând-o în real, căci înălțarea ei în sublim trișează. E orologiul lui Baudelaire care, fără conținere, șoptește: *remember!*

Aluzia ajută cuviința. Plimbându-și surzător ochii atenți de la o extremă la alta a stilului, îi place să-l îndrepte spre punctul cardinal în care se află miezul, media, mijlocul. Fără îndoială că, anihilând aberațiile mai totdeauna explozive, e instrument de pace, liniște și măsură. Antipod al izbirii prin cuvânt și potrivit temperamentelor echilibrate, aluzia zămislește în sânul ei șaga și ironia. Ea introduce în dialog elementul feminin al fineții, excelența acestuia stând nu atât în ironie, cât în umbra ironiei...

Superioritatea extremă a aluziei rezidă în aceea că e armă a înțeleptului care știe că totdeauna vorbirii îi scapă ceva. Ca tehnică, e un rîcoșeu; ca filozofie, demers al împlinirii. Și pentru ca nimic să nu fie perfect pe lumea asta, își are și aluzia neajunsurile ei. Supără ascunșii, proștii, susceptibili, supără mai ales orgolioșii. În cazul relei credințe

Monica Lovinescu: cinci ani de la plecare*

Accente paradoxale: totalitarism și dictatură; bahic și dionisiac; plăcerea textului și voluptățile intertextuale

Unul din marile merite ale Monicăi Lovinescu este acela de a fi scanat și deconstruit cu finețe, didactic, mecanismele subtile care târâsc societățile fragile în ipostaze ce paralizază democrația; astfel, ea trage concluzia că¹, „fără îndoială, momentul determinant de trecere dintr-un sistem totalitar într-unul de dictatură a fost acela al apariției primelor mărturii asupra lagărelor, închisorilor și supraviețuitorilor”. *Cea mai fină analistă a sistemului comunist* (cf. celui mai fidel discipol al său din spațiul românesc), Monica Lovinescu observă faptul că *O zi din viața lui Ivan Denisovič* s-a dovedit tot atât de importantă în Rusia ca și *Raportul Hrușciov*, iar cotitura reală în procesul de democratizare de la Praga a fost constituirea Clubului 231 (după numărul articolului de lege alocat disidenței), grupând victimele neocomuniste ale terorii staliniste din Cehoslovacia. În România, revizuirea procesului Pătrășcanu anunța un început de recuperare parțială a memoriei (foarte prudent, deoarece se limita la victimele comuniste), dar în loc să inițieze un curent, a fost oprit. Iar în literatura română, după câteva excepții ale aluziei, tăcerea continuă să domnească, și taboul e din nou instaurat². Făcută la începutul anilor '70, această constatare reconfirmă adâncirea regimului de la București în procesul de restalinizare (neo-stalinizare) care avea loc după celebrele Teze din 6 iulie 1971, practic fiind în chestiune *Expunerea cu privire la programul PCR pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste*, ținută de Nicolae Ceaușescu în fața Comitetului Executiv al PCR; cele 17 propuneri vor marca pentru multă vreme stilul politic de la București, prin creșterea puterii și a controlului partidului-stat – după modelul nord coreean și cel chinez – și prin funcția de dominație a propagandei, care își însușește și subordonează presa scrisă și audio-vizuală, toate instituțiile de cultură (edituri, cinematografe, ansambluri de artă tradițională, teatru, operă, operetă, filarmonică, uniunile de creație ale scriitorilor, artiștilor plastici și ale muzicienilor etc.), invocând obligativitatea militantisimului oficial. Lumea scriitorilor și Uniunea Scriitorilor din România sunt supuse unor campanii de divizare și de fărâmițare, de antagonizare și de manipulare, care se adaugă fenomenului colaboraționist, popular și foarte extins în România acelor ani. În epocă, Monica Lovinescu va cerceta și va urmări cu acribie, ipostaziind la rândul ei cele patru trăsături ale scenei literare din România, valabile pe durata dejismului și a ceaușismului, până în 1989: „curaj redus și intermitent; statutul social transformat într-un criteriu estetic; eficacitatea unor metode de corupere și o ruptură între generații, cu mulți opozanți tineri gata să compromită și niște scriitori bătrâni gata să reziste”³. În anii 2000, asistăm la o reluare a practicilor enumerate. Monica Lovinescu era preocupată tocmai de acest atac asupra memoriei literaturii române, care generase în masă efecte ce vor face, mult mai târziu – și în zilele noastre –, obiectul unor mari dispute: stările amnezice și colaboraționismul⁴: „Avem o literatură fără memorie, în care încercările de transgresare hotărâtoare, cum a fost *Ostinato*, al lui Paul Goma, n-au putut să vadă lumina tiparului. Or, numai memoria e în stare să redea unei societăți peste care a domnit totalitarismul o respirație normală sau cvasinormală. A scrie despre ce s-a întâmplat în societatea totalitară din România de-a lungul stalinismului nu corespunde dorinței de a redeschide răni ce altfel s-ar cicatriza singure, ci e unica metodă de a trece cu adevărat pragul dacă nu spre un tip de societate liberă, cel puțin spre una de tip dictatorial. În acest domeniu, primordial, cenzura veghează ca să nu se poată ieși din structura tipic totalitară”. În timp ce tot ce era legat de cenzura comunistă avea rolul de a submina funcțiile mnezice, de a aboli orice sistem de referință rațional și de a modifica raportul dintre ființă și lume, mecanismul creației suferea la rândul său procese de degenerare ireversibile.

e inoperantă. Pe de altă parte, sabotează lauda dezinteresată și împiedică exprimarea recunoștinței, din teama ca aceasta să nu fie luată drept îndemn pentru repetarea gestului mărinos care a prilejuit-o.

Aluzia își aprinde în față o oglindă verbală în care te vezi întreg, adică fără știrbiri, fără nesocotire, opacitate și mai ales uitare.

C.D. ZELETIN

Un alt factor mutagen esențial implicat în mutilarea personalității în sistemele totalitare –, și reținută și de Monica Lovinescu⁵, pe urmele Hannei Arendt, este „disprețul ideologic al faptelor, al realității. Numai într-un climat în care este distrus contactul cotidian cu realul, năzuința totalitară de schimbare a omului și a lumii poate să aibă șanse de succes”. În chestiune este deplasarea referențialității într-un sistem de axe virtuale și plasarea omului în centrul unui univers virtual, fie el ideologic pur⁶: „crearea unei a doua limbi (cea ideologică, din ziarele și cărțile de propagandă), limba moartă sau limba de lemn, a fost un element preponderent în ruptura declarată cu realul. Domnia totală a limbii moarte s-a mai fărâmițat, dar o regăsim lesne în discursurile oficiale (ale scriitorilor, ca și ale oamenilor politici), ca și în atâtea editoriale și articole năpădind presa la ocaziile festive. O analiză semantică a limbajului de azi din România ca și în alte țări din Răsărit, ar putea, cu mare utilitate, să dezvăluie balastul cuvintelor moarte, ce adorm gândirea și se instalează ca tot atâtea ecrane între om și lumea înconjurătoare. Nu numai gândirea se atrofiază prin întrebuițarea lor sistematică, dar și realitatea, astfel ignorată, se estompează”. De la limba de lemn din regimul totalitar și până la limba de coduri resemantizate virtual (specifice mediului hipnotic media și internautic de azi), psihologia existențială și auctorială și-a urmat drumul, în mod irepresibil. Ecranele dintre om și lumea înconjurătoare au deveni din ce în ce mai subtile și eficiente: eticul suferă atacurile cele mai radicale. Existența și creația par că încep să fie asumate în status de navigare senzorială aseptică, robotică și amorală ce decurge sub impulsuri automate printr-o *pastă psihică* specifică semiconștienței și lipsei de responsabilitate. Sensul *plăcerii textului* (vezi cazul special românesc) se îndepărtează, la noii contemporani, de definițiile barthesiene, care savurau și valorificau din plin, cândva, esența omului kalokaghat; astfel, astăzi, *plăcerea textului* pare să se fi impregnat, prin intermediul voluptăților intertextuale, cu natura decadentă care a făcut, în antichitate, diferența între spiritul bahic roman și cel dionisiac elen.

Angela FURTUNĂ

aprilie 2013

* La Fălticeni și Suceava, în zilele de 8 și 9 aprilie, cu ocazia împlinirii a cinci ani de la plecarea Monicăi Lovinescu, au avut loc Conferințele Doinei Jela, Decernarea Premiului Național *Monica Lovinescu și Virgil Ierunca* ediția 2012 către scriitoarea Doina Jela (oferit începând din 2009 de Consiliul Județean Suceava, de Programul Internațional Zilele Monica Lovinescu condus de scriitoarea Angela Furtună și de Juriul Internațional condus de Acad. Basarab Nicolescu), precum și lansările cărților *Monica Lovinescu. Est-etica, vol. I, Geneze*, Editura Vinea, 2012, de Angela Furtună, *Cazul Nechita Dumitru*, ediția a II-a, Editura Curtea Veche, 2010, de Doina Jela, precum și *Viața cealaltă și moartea cealaltă*, ediția a II-a, Editura Vinea, 2012, de Nicolae Tzone. Evenimentele au fost organizate de Consiliul Județean Suceava – Biblioteca Bucovinei, Primăria Fălticeni, Alexandria Librării, Uniunea Scriitorilor Filiala Iași, Institutul Cultural Român Filiala Moldova, *Galeria Oamenilor de Seamă* Fălticeni, Muzeul *Ion Irimescu* Fălticeni, Editura Vinea, Curtea Veche Publishing. UR - Filiala Iași și ICR - Filiala Moldova au fost reprezentate de președinte, scriitorul Cassian Maria Spiridon și, respectiv, vicepreședinte, scriitorul Marius Chelaru.

¹ Lovinescu, Monica, *Seismograme, Unde Scurte II*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 60; Monica Lovinescu o citează pe Hannah Arendt care notează „ca un fenomen semnificativ că poliția secretă sovietică stabilea un fel de hartă, nu a complicităților reale, ci a tuturor celor care aveau vreo legătură – familială sau de altă natură – cu victima aleasă. Victima nu numai că urma să fie distrusă psihic, dar și amintirea ei trebuia să dispară. Țările cu adevărat totalitare nu-și pot oferi luxul cimitirului și al memoriei. În ideal, un om înghițit de un lagăr de concentrare sau de o închisoare de tip totalitar nu numai că dispăre, dar *n-a existat niciodată*”.

² *Ibid.* p. 60.

³ Bozóki, Andras, editor, „*Intellectuals and Politics in Central Europe*”, Central European University Press, 1999, p. 60.

⁴ Lovinescu, Monica, *Seismograme, Unde Scurte II*, Editura Humanitas, București, 1993, pp. 60-61.

⁵ Lovinescu, Monica, *Seismograme, Unde Scurte II*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 61.

⁶ *Ibid.* p. 61.

Desene în peniță

Caricaturiști

Despre caricaturiști s-a scris puțin. Ei provin dintr-o rasă de artiști cu totul specială, care apropie desenul de ispitele literaturii, de genul umoristic, de pamflet. Ți-i poți închipui glumeți și joviali, răutăcioși și cabotini, caustici până la cruzime. Din întâmplare am cunoscut puțini și doar accidental dar asta nu mă împiedică să depăn câteva impresii „la minut” despre întâlnirile avute cu caricaturiștii.

Păstrez, printre atâtea nimicuri inutile, cu rezonanță afectivă, un desen executat odinioară de unul din acei artiști care lucrau în stradă, îmbrăcat cu o cămașă cu carouri, pantaloni bufanți și o beretă ștrengărească à la Che Guevara. Își instalase cartierul general pe un trepid la marginea trotuarului, exact în fața treptelor ce coborau

spre lacul Ursu din stațiunea climaterică Sovata. Sosea de regulă în jurul orei zece, lucra trei ore, își strângea apoi calabalăcul și se ducea să bea o vodcă și să dejuneze la restaurantul „Muncitorul”. Odată așternut pe treabă, se îmbulzea în preajma lui o liotă de curioși nedumeriți de repezeala cu care se așternea sub ochii lor, pe suprafața imaculată a cartonului, imaginea ușor mișcată a celui ce dorea să-și vadă chipul imortalizat în câteva tușe de cărbune. Desenele aduceau destul de bine cu modelul. Erau amabile, măgulitoare. Artistul desena fără odihnă, cu o dexteritate emoționantă. Avea o clientelă ce părea să nu se mai epuizeze și dacă ar fi zăbovit în stațiune întreaga vară, sunt sigur că încă i-ar mai fi rămas de lucru. După o săptămână, însă, a plecat și în locul lui s-a instalat un bătrânel care vindea semințe și păpuși rusești de ipsos, cu părul blond și ochii mari, albaștri – patru lei bucata.

x

Pe strada Sebastopol (b-ul e moștenirea ortografiei interbelice), azi demolată în întregime, nu departe de sediul Consiliului de Miniștri, locuia Silvan Ionescu, la care mă trimisese redacția Editurii Eminescu pentru o caricatură ce urma să apară în volumul meu „Walhalla”. Artistul, ce făcuse studii de arhitectură și arte plastice la Berlin și obținuse diploma de inginer la Technische Hochschule, locuia împreună cu soția și copilul în două odăițe strâmte, întunecoase, cu mobilă înghesuită ca naiba și lucruri aruncate vraise. Ne-am instalat în două fotolii trențaroase, amfitrionul lăsa impresia că se simte bine în aiurita neorânduială a camerei. De altminteri, s-a apucat imediat de lucru, vorbea și desena și povestea cu haz cum „il făcuse” pentru prima oară pe Arghezi în țărâna lui extravagantă de la Mărtișor. În timpul asta băiețelul gazdei, astăzi un reputat critic și animator al vieții artistice a Capitalei, a topăit tot timpul într-o neistovită exuberanță juvenilă. Deși abia ne cunoscusem, maestrul nu se sfa să arunce cuvinte irreverențioase, ba chiar vitriolante la adresa întocmirii noastre comuniste.

Silvan era un om venit din alte timpuri. Manierat, politic, sensibil la drama în care ne aruncase soarta, purta pe buze un zâmbet blând sub care se ascundea o ironie abia presimțită. Ura parvenitismul și prostia, agresiunea și fariseismul. Un om de calitate lui trăia precar, într-o nemeritată sărăcie de care nu părea să-i pese. Mi s-a ivit prilejul să-l cunosc mai bine într-un sfârșit de an (1968) pe care l-am petrecut la Casa de creație de la Mogoșoaia. De obicei luam prânzul împreună la restaurantul Casei iar serile le consumam în primitorile fotolii capitonate ale salonului de la parter, unde se vor fi petrecut cu ani în urmă recepții fastuoase și baluri princiare. Silvan, care se amuza să observe lumea, se afla aici în mediul său. Mai toți pensionarii Casei se foiau pe acolo, se încingeau discuții literare sau controversate care degenerau adesea în scandaluri, se puneau la cale recenzii și cronici în reviste, includeri în planurile editoriale, premii, călătorii peste hotare, se infiripau idile amoroase – avea spectacol caricaturistul.

Pentru divertisment, transcriu câteva gânduri din jurnalul de la Mogoșoaia, datat 28 decembrie 1968: „La masă cu Silvan. E în formă, pus pe cleveală. Lucia Demetrius, zice – care mănâncă împreună cu soțul ei la o masă învecinată –, e nepoată după mamă a Sofiei Nădejde. Dacă se ține cont și de ascendența ei paternă (Vasile Demetrius), e o scriitoare cu pedigree de lux. În ajunul Crăciunului, susține Silvan, au avut loc la București manifestații studentești soldate cu bătăi cumplite și arestări. Zaharia Stancu a fost schimbat de la conducerea Teatrului Național cu Radu Beligan iar Băieșu a fost debarcat de la șefia « Amfiteatrului »” .

Cele mai frumoase momente trăite în apropierea lui Silvan, acolo s-au consumat, în spațiul seducător al Mogoșoaiei. Desenele artistului, eliptice și rafinate până la esențe, sunt risipite prin sute de colecții particulare iar cele câteva albume publicate pot reconstitui o veritabilă istorie ilustrată a literaturii din perioada interbelică și primele decenii după instaurarea comunismului.

x

Îmi apăruse la Editura Eminescu, la începutul anului '80, volumul de proză „Căinele andaluz”, mă aflam în starea de emoție ce-mi dă târcoale la fiecare carte nou apărută, când am primit un telefon din partea redacției „Informației Bucureștiului” prin care eram rugat să iau contact cu caricaturistul Clenciu, voiau să-mi „promoveze” cartea, cum se spune astăzi. I-am telefonat artistului, am stabilit să ne vedem în fața Teatrului Giulești. „Cum o să vă recunosc?” l-am întrebat naiv și în clipa următoare am realizat ce gafă comisese. Maestrul s-a răzoiat la mine: „Adică vrei să spui că n-o să fii în stare să mă identifici?” De rușine, intrasem în pământ. Mă simțeam mărunț, nevolnic.

Redau câteva rânduri din „Jurnal” despre întâlnirea cu maestrul (1 aprilie 1980) ce sună mai degrabă cu o păcăleală: „Cu Clenciu, în curtea Teatrului Giulești. E locul stabilit de el pentru a-mi mângâli «caricatura». Insul – dezagreabil, necomunicativ. Stăm pe o bancă. Își scoate mapa și creioanele. Foială în curte. În trei minute îmi face patru «probe». Nu îmi permite să-i admir crochiurile. A mai avut «probleme», zice, cu scriitorii. Ne despărțim în grabă, ca doi străini care au aprins țigara unul de la altul.

Realizam, când am plecat, că nu stătusem în preajma lui decât zece minute.

x

Pe Neagu Rădulescu îl citisem în adolescență pe furis, practica un gen de erotism romantic, juvenil și golănesc, pe gustul elevilor din clasele inferioare. Dacă printr-o minune s-ar fi nimerit să apară în orașul în care mi-am petrecut copilăria, m-aș fi topit de fericire. Mă despărțisem între timp de el, însă, așa cum se întâmplă mai totdeauna, ecoul lecturilor din prima tinerețe se prelungește multă vreme într-o irepresibilă memorie afectivă.

Așa se explică bucuria pe care am avut-o când am primit un telefon de la Ion Butnaru, redactor la „Informația Bucureștiului”, care dorea să comenteze recentul meu volum („Noaptea și ziua”) și să însoțească textul cu un desen de Neagu. Prozatorul locuia în Piața Romană, într-un bloc pe colț, cu o latură pe strada Mendeleev și cu alta pe Magheru. Eram teribil de emoționat, maestrul rămăsese în mentalul meu aceeași figură legendară (și temută) ce semna în „Rampa” cu mulți ani în urmă vitriolante

Lucarnă

Trei sonete de Alfred Jarry

în transpunerea lui Șerban Foarță

(III)

ANIMAL

Învestmântat în aur, contemplativ, buclat,
Cu-ocheteți cocheti de aur pe clonțul său buourbonic,
Tronează, și,-mprejuru-i, alaiu,-n lung și-n lat,
Roiește și roșește sub ochiu-i prea-ironic.

E înțelept și face dreptate sub un conic
Copac (i-a fost Athenei consilier privat);
Activ, el dă edicte, – ușor de activat
Cu ghearele-i de-un stângen, pe dată și laconic.

Amabil, huhurezul veni-va să ne dea
De știre că e ceasul neamănat al Morții,
Strigându-ne pe nume-ntreit, din dosul porții

După mormânt, ursita ne-o poate prevedea,
Visând în noapte X-ul filosofal ce-l face,
Femurul când cu altul se-nrucisează,-n pace.

caricaturi de cântăreți, actori și scriitori *en vogue*. Am urcat cele șase etaje cu un lift șubred și leneș, un fel de veteran al începutului de secol. Mi-a deschis maestrul însuși, șchiopăta ușor în urma unei luxații la picior. Încăperea în care mă introdusesese, sărăcăcioasă, era încărcată cu mobilă uzată, ciuruită de carii, cu covoare vechi, o laviță de lemn sculptată, un reșou electric, tablouri spânzurate pe pereți, desene aruncate peste tot într-o savantă neorânduială. O cameră de singuratic, după aparențe. M-a invitat să stau pe un taburet ce scârțâia sinistru. Mi s-a părut bătrân, deși

nu împlinise, cred, șazeci de ani. I-am întins sfielnic cartea care-mi apăruse și pentru care îmi făcea caricatura. A luat-o cu o mișcare scurtă și fără măcar să o privească a aruncat-o abil peste un vraf de cărți întinse pe covor, imprimându-i o spectaculoasă mișcare de rotație. „Prima?” a mârâit cu o lehamite învederată, i-am spus că a șasea. S-a făcut că nu aude, oricum n-a comentat. A scotocit printre hârtoage și a smuls vreo câteva cartoane colbuite pe care a început să le acopere cu linii curbe, ferme, într-o viteză uimitoare. Își compusese o poză de patrician ce nu rima nici pe departe cu halatul ros la manșete și la guler în care

Hans Mattis-Teutsch:
Nud

mă primise. Îl priveam prostit. Într-un anume fel mă fascina. După vreo câteva minute în care nu m-a onorat cu nici o vorbă a ridicat privirea și a spus „gata!”, cu tonul că ședința a luat sfârșit, că pot să plec.

M-a condus șontăc-șontăc până la ușă, ajutându-se de o cârjă noduroasă. Ne-am despărțit după un schimb de amabilități banale. Din ziua aceea nu l-am mai văzut. La nici doi ani aflam că a încetat din viață, răpus de un cancer. În presă – nici o știre, absolut nici una. „Informația Bucureștiului”, unde fusese colaborator fidel atâtea vreme, a omis să-i consemneze trecerea în eternitate.

Constantin MATEESCU

Scriitori și teme

Panait Istrati, scriitorul față cu politica

Fără comentarii, tema scriitorului și politica a fost și este atât de discutată încât pare superfluă. Și totuși, știe oricine, ea nu s-a clasat, nu poate să se închidă, vine din vremuri străvechi, persistă și are viitor. De ce se întâmplă așa ceva, nu-i locul aici pentru argumente, doar exemplul grăitor al periplului istratian pe acest tărâm.

Între puținele mele cărți „moștenite” se afla și una mică-mică (63 p., format de buzunar), *Panait Istrati* de Alexandru Talex, editura Vremea, 1944. Am citit-o de atâtea ori că, având eu memorie bună pe atunci, am cam învățat-o pe de rost. Citeam *Chira Chiralina* și *Ciulinii Bărăganului*, *Moș Anghel* și *Codin*, ba am văzut și un film în regia lui Henri Colpi. Apoi, am înțeles că Alexandru Talex și-a dedicat mai toată viața impunerii în conștiința românească a personalității și operei ilustrului rătăcitor. Un alt pretext al însemnărilor de față îl constituie o carte care cuprinde publicistica de tinerețe a lui Panait Istrati din gazete românești, cele de mai târziu în publicații străine și, parțial, din nou, în jurnale autohtone. Așa că, prin extrapolare, se va înțelege atitudinea scriitorului de până la sfârșitul vieții sale, cu spectaculoasele ei tribulații. Încă două texte acompaniază aceste note: *Panait Istrati și kominternul* de Mihai Ungheanu și *Spre alt Istrati* de Mircea Iorgulescu.

Trec și peste disputa încă nelămurită a apartenenței scriitorului la literatura română sau la cea franceză. Subiectul e mai clar, însă, decât în cazul, să zicem, al lui Conrad, și foarte aproape de cele ale lui Tristan Tzara, B. Fundoianu, chiar Eugen Ionescu. Sigur, despre „implicare”, „angajare”, „militantism” nu se poate spune decât că termenii au făcut carieră îndelungă, cu puține momente de slăbiciune sub asaltul estetismului. În postdecembrism, „valorile comune” au fost iarăși expansive, abia mai încoace sunt reconsiderate și valorile estetice.

Panait Istrati a fost un militant pentru cauze umane, inițial naiv-socialiste, apoi anticomuniste. Ca ziarist, începe să se afirme, prin 1906, în publicația socialistă *România muncitoare*, cu articole „de luptă”, cum se spune în terminologie extenuată, de partea celor umiliți, împotriva asupritorilor și a politicianismului. Laitmotivul, corupția. Idealul, „o lume mult mai dreaptă, mult mai bună, și în care tu vei fi om adevărat”. Tonalitatea este când pamfletară („huliganul Cuza”), când profetică, sentimentală: „Tu, omule, care îți place să te chemi regele pământului, ți-ai dat seama că boul de la jug rabdă mai puțin de foame decât tine? Și când nu mai poate răbda, l-ai văzut că rupe ștreangul și se duce? Tu ce faci?” (*De vorbă cu tine, muncitorule!*). Ideile sunt inspirate de broșurile socialiste traduse din Carlyle, Béranger, Lamennais. Tematica tânărului jurnalist este felurită, prioritar politică și atât de „tipică”, încât i se poate percepe chiar „actualitatea”: țărani, prostituția, chelnerii, arbitrarul în administrație, școala, corupția generalizată, mita, grevele, organizarea sindicală, fracționismul, deviaționismul, oportunismul-lichelismul, falșii sindicaliști, sărăcia, eroii, „Zidul Confederațiilor” ș.a.m.d. Sunt și subiectele sale de mai târziu, scrise cu aceeași dicțiune specială, care îl vor face pe Romain Rolland să exclame: „Dar, Dumnezeuule!, forța asta, pasiunea asta, viața asta demonică! Nu mai sunt lucruri din vremea noastră, în Occident!” Acest fel propriu de a se raporta la viață va influența literatura lui Panait Istrati, care va impresiona atât de mult Occidentul. Și, mai cu seamă, va avea efect tulburător asupra existenței sale.

Pe la mijlocul unei friguroase primăveri a anului 1935 (se născuse la Brăila în 1884), se stingea răpus de tuberculoză și de cele mai incredibile năpaste ale vieții. Murea acasă, după ce vagabondase prin lumea largă și pătimize prin toate cercurile infernale. Avem înaintea ochilor una dintre cele mai triste dovezi ale calamităților

pe care le provoacă sărăcia și pasiunile politice nestăpânite. Copilul orfan din Baldovineștii Brăilei a cunoscut de timpuriu silniciile vieții și, totodată, a învățat să speră și să lupte. „Universitățile” lui Istrati erau cele ale lumpenului, ale slugilor și hamalilor din port. A citit, a scris, a visat, s-a răzvrătit. A crezut, la un moment dat, că mișcarea socialistă reprezintă „acea frăție, acea dezinteresare și contopire a sufletelor”. Nu peste mult timp avea să constate că s-a înșelat, cum se întâmplase și cu autorul cărții *Moartea visurilor*, Ștefan Petică: „Idealul e totul, oamenii sunt nimic”, spun acești «idealiști», ca și cum ar fi vorba de vre o societate ideală de elefanți, nu de una omenească”. Aceste cuvinte au însemnat revelația și martiriul scindării.

Lăsându-se „purtat parcă de un demon”, Panait Istrati a pornit în lume ca un argonaut în zdrențe. Urmează episoadele cunoscute ale pribegiilor sale: București, Constanța și, de aici, prin bazinul mediteranean, pe traseul Alexandria – Cairo – Pireu – Neapole, probabil în căutarea unor strămoși. Hălăduiește în Apusul Europei, în Franța, Elveția, Belgia, copleșit de sărăcie, dar găsind puterea să-și însușească secretele limbii și literaturii franceze. În 1921, singurătatea și boala îl împing la gestul deznădăjduit al sinuciderii. Fiind salvat, se adresează lui Romain Rolland, care îl ajută să publice (*Chira Chiralina*, în 1923) și să se consacre ca scriitor prestigios, exotic și pitoresc, „un nou Gorki al țărilor balcanice”, „poet aspru și tumultuos”, având „toate trăsăturile măreției...”

Idealul umanitarist îi surăde din direcția intelectualilor atașați ideii comuniste, promovate de komintern, care avea o filială foarte puternică la Paris, în frunte cu Henri Barbusse, Louis Aragon, Elsa Triolet, Georges Duhamel. Chiar și André Gide, Anatole France, Romain Rolland cochetau cu idealurile comuniste. Autorul *Chirei Chiralina* eșuează în această capcană ademenitoare, rămânând captiv câțiva ani la rând, mai ales că trecuse prin utopia socialistă din România. Acest Ulise în mizerie cade pradă sirenelor kominterniste. Venit în țară (1925), este contestat și detestat, urmărit și calificat ca „un comunist periculos”. Atât, deocamdată, având în vedere că îl atacă pe Eminescu (Și tu, Brutus!), pentru „naționalismul” său, în numele internaționalismului proletar, cam cum fac „multiculturalii” de azi în numele „globalismului”. Împreună cu alți „procurori ai umanității”, conduși de Barbusse, ia partea „victimelor” Tatar-Bunarului, adică ia partea Moscovei împotriva României. Potrivit concepției kominterniste, Europa de Est (fără marea Uniune Sovietică) era o vastă pușcărie condusă de călăi (cf. cărții lui Barbusse, *Călăii*), iar statul român „imperialist” ar fi fost alcătuit samavolnic.

Reacția românilor față de aceste absurdități a fost foarte aspră. „Denunțatorul” este supus oprobiului public. Octavian Goga conduce campania de sancționare a „renegatului”: „Părintele unei Kiraline din mahalalele Brăilei, care a scos capul la Paris, cu fitilul roșu în mână, se repede la blocul de granit. În jurul lui e dansul macabru al sanielevicilor, grotesc și cu behăituri orientale. Istrate se îndeamnă, Istrate se încrunță, Istrate se strâmbă. Istrate Panait se ia de Mihai Eminescu”. Punctul culminant al acestei culpabilități este entuziasmul după vizita în Uniunea Sovietică, invitat de onoare la sărbătorirea a 10 ani de la victoria revoluției bolșevice.

Dar se produce o răsturnare aproape neverosimilă. Într-o a doua călătorie în țara socialismului biruitor, 1928-1929, de data asta neprotocolară, Istrati își face o altă imagine, răsturnată, despre statul totalitar stalinist. Întors la Paris, publică *Sposedanie pentru învinși*, un rechizitoriu la adresa unei experiențe antiumane: „Rațiunea acestei cărți este, deci, numai de a pune fierul roșu pe abcese care acoperă în întregime corpul Revoluției și între care unul, pe care îl voi descrie mai departe, m-a plesnit în față, inundându-mă cu puroi ce-l port și acum pe obraz, otrăvindumi existența”. Consternați, tovarășii de religie comunistă, „procurorii umanității”, se năpustesc asupra „blasfemitorului”, „trădătorului”, „fascistului”, „provocatorului”, „odiosului renegat”. Barbusse publică în *Monde* diatriba *Le haidouk de la Siguranza*, care trebuia să ducă la lichidarea literară, morală, politică și socială a apostatului. Stânga românească se asociază acestei campanii de reprimare și suprimare: „outsider al

Poezie

Bucurie

Luminare stinsă
inima încinsă
trup fără putere
moarte fără vrere

invidie vie
drum fără făclie

rătăcind în sânge
ruga veșnic plânge

Secetă

Soarele se spulberă
de crezi că-l descântă cineva
zboară peste Someș
de crezi că este și nu este
în rătăcire razele
prevestesc câte ceva
câmpul galben rabdă
cuvintele meteorologului
usucă pădurile
ca-ntr-o teracotă

Horă

Dansau stelele
privind cu nepăsare
de pe mal

chipul tău fosforescent
îmi ostenea
trupul

zăpada visătoare de carne
între prundișuri verzi

Spontană

Mă sting ca lacrima de ceară
între pereții chinului mă sting
ca o pasăre nevăzută de
un timp nedorit mă sting
în cutia Pandorei ca
o scânteie în marea neștiută a cerului
mă sting ca o nevăzută rădăcină
din adâncuri mă sting
între cercurile anilor care
mă strivesc precum
o zi lovită de chinuri
mă sting și iar mă sting
când anii mei au trecut pe
lângă tinerețea mea
ca o herghelie de cai
mă sting și ce-ți pasă ție
viață fără de
sfârșit

Vasile TARȚA

proletariatului”, „maculatura haimanalei”, „haimanaua cu năzuinți de parvenire”, „secătură”, „desfrâu arivist”, „trădătorul Istrati” etc.

Între „teroaarea albă” și „fascismul roșu”, ereticul Panait Istrati, bolnav și deprimat, s-a întors definitiv, în 1934, în țara de baștină. Nu a mai avut timp să-l dea în judecată pe „torționarul” Barbusse și, odată cu aceasta, să facă un mare proces kominternului. Într-un aprilie rece al anului 1935 scriitorul s-a stins din viață la sanatoriul Filaret din București. Nicolae Iorga (despre care Istrati avusese cuvinte rele încă de pe la începutul secolului XX) scria la această dispariție a scriitorului de renume european: „În ce taine de nepătruns e înfășurată această biată viață omenească! Din ce adâncuri fără fund ne vin chemările și călăuzirile! Și ce neputincioasă e și cea mai ascuțită inteligență, cea mai aprigă dărzenie față de poruncitoarea lor magie (...) Eroii ai marilor aventuri din orice domeniu, ceea ce vă așteaptă – aceasta e...”

Constantin TRANDAFIR

ZIGZAGURI

Jurnal din anii '90 (II)

Țara ca autobuz

Astăzi, cum văd adesea, mulți din cei ce călătoresc fără bilet se urcă în autobuz prin față și ocupă fără sfială primele locuri. Nu prin spate, precum odinioară, ca, în eventualitatea

controlului, să poată spune că abia s-au suit. Fapt observat și în alte situații, neregulile de orice gen nu mai sînt comise discret, ci cu impertinență, care e stimulată de lășitatea șoferului, a taxatoarei și a pasagerilor (economic) corecți. Chiar dacă resimt sfidarea, aceștia nu protestează. O comentează, eventual, după ce coboară.

La fel se petrec lucrurile și în autobuzul numit România: călătorii clandestini se instalează la „first class”, fără teama că vor fi dați jos și amendați. Abuzurile lor sînt fățișe, ostentative, cinice, pentru că se fac, nu o dată, cu complicitatea autorităților și în indiferența unei populații excedate de nevoi, obosite, inerte, cu o idee deformată despre muncă și disciplină, nestatornică în opinii, tolerantă pînă la cocoșare și căderea în brînci, care reacționează, de obicei, tardiv și nu în cel mai potrivit mod.

Și totuși...

Timp de aproape două ore, Victor Mitocaru a povestit, „imitîndu-l perfect”, diverse anecdote despre Calimandric, fostul său șef la „Cultură”. Deși cele mai multe dintre ele erau cunoscute, s-a produs un haz general, căruia n-am putut să mă sustrag. „Eroul” acestei ample rigolade e un activist „dă partid și dă stat”, impostor și descurcător, profesorul de hoțomanie al lui G. și al altora. În ceea ce mă privește, i-am dezavuat întotdeauna șmecheriile, dar aș minți dacă aș spune că ingeniozitatea cu care proceda nu m-a uimit sau nu m-a amuzat uneori. Era, între cei cu funcții, un mic artist și un boem. Comparat cu hoțomanii de azi, îmi apare un mehenghiu, un pișicher, pofcios dar nu lacom. Cu toate acestea, rămîn la judecata pe care am formulat-o și altădată: oricît de simpatic ar părea, îl detest pe cel a cărui viață e bazată pe trucuri, oportuniste, șulfănării.

Cînd aproape își epuizase repertoriul, V.M. a fost întrebare de ce nu scrie aceste anecdote. Ca s-o facă, i-ar trebui un talent de felul celui al lui G. Bălăiță, care a reușit să ridice cîteva figuri locale la dimensiunea unor tipuri literare memorabile. Mă îndoiesc apoi că, trecute pe hîrtie, în absența vocii povestitorului, a plescăitului și schimelilor sale ar mai avea haz. Chiar cu această rezervă, merită totuși să fie notate, căci constituie dovezi despre un anumit comic al epocii de care ne-am despărțit.

Grade de comparație

Un articol de Traian Liviu Birăescu, din „Orizont” nr. 6/1997, m-a convins că, în alte părți, au existat „culturnici” și mai caraghioși. „Au rămas de pomină – spune criticul timișorean – doi directori, unul al Operei, celălalt al Muzeului Banatului. Cel dintîi, spre hazul muzicienilor din orchestră, confunda «toba» cu «tuba» (instrument de suflat). Al doilea, voia să restaureze statui vechi, punîndu-le brațe... noi. Ca să le țină isonul, o «șefă» de cultură le-a cerut, pentru a-i feri de «misticism», muzicienilor Filarmonicii să nu mai cînte la Dom concerte de orgă; să aducă orga la Filarmonică. Credea, pe semne (*sancta simplicitas*), că o orgă poate fi mutată, de ici colo, așa ca o piculină! Comparat cu aceștia, Calimandric al nostru, pe care l-am înțepat nu o dată cu remarcile mele, îmi apare acum aproape inocent.

A fost, este!

Din ce în ce mai des, după ce privesc un *talk-show* la televizor, îmi vine să ricanez și să repet sarcasmele dintr-o „gazetă rimată” de-a lui Al.O. Teodoreanu: „Cade lin ninsoarea peste Capitală./ Cafeneaua geme azi de mitocani;/ O, Democrație, țată Kolosală,/ Ca s-ajungi aicea țipi de-atîția ani?” („Hibernală”, Note la cafenea, în „Flacăra”, 17 decembrie 1921). Omul de gust suferă cînd

vede exploziile de minciuni și vulgarități ale acestei vechi și actuale „țate Kolosale”. Iar dacă, bazat pe principii, ai crezut că poate fi altfel, în fața manifestărilor ei (care, datorită noilor mijloace tehnice, sînt mai extinse și mai zgomotoase) nu poți fi decît dezamăgit.

Motiv de contrariere

Înainte de a merge în Universitate, merg cîteva grupuri de studenți, băieți și fete. Nici unul dintre ei nu are în mînă un ziar sau o revistă. Acest fapt dezolant se întîmplă aproape în fiecare zi. De aceea vacanțele nu afectează decît foarte puțin vînzările celor două chioșcuri de presă din vecinătate. Problema e însă alta: putem vorbi de intelectualitate și de opinie cetățenească în absența lecturii jurnalelor? Evident, a jurnalelor de calitate!

O permanență

„Se știe că amintirea lui Cuza e încă vie în sufletul țăranilor și mulți îi pomenesc cu evlavie numele. Credeți, însă, că această amintire este legată de faptul însemnat petrecut în timpul domniei lui, Unirea Principatelor? V-ați înșela... Cuza există pentru țărani numai pentru că le-a dat pămînt” (Ov. Densusianu, „Folklorul”, p. 14).

Amară constatare, susținută și de alte exemple, care anulează toată literatura despre „lupta maselor pentru cutare sau cutare idee”. Chiar și în zilele noastre simpatiele sau antipatiile față de personalitățile politice sînt determinate, aproape exclusiv, de cine *ne-a dat* și cine *ne-a luat*. Aprecierile și opțiunile semnificative aparțin numai acelora ce văd lucrurile dincolo de orizontul intereselor și necesităților imediate.

Nume

...Muia, Vîjîială, Speriatu, Gușatu, Mutu, Mutică (nu de mult a existat și un Șoarece), Gilcă, Gilmecea... Nume de fotbaliști. Bineînțeles, dintre cele caraghioase. Însă, în straturile populare, mult mai cunoscute decît ale unor miniștri sau academicieni. Sub aspectul ridicolului, li s-ar putea opune doar o listă similară cu parlamentari și una cu „oameni din presă”. Nu și sub raportul notorietății.

Răbdare, „tinere”, răbdare!...

La Centenarul Liceului Saligny, profesorul Solomon Marcus a vorbit despre „Expansiunea metaforei”, profesorul Ciopraga despre „Creativitatea feminină”, Al. Husar despre „Eminescu (național, european și universal)”, iar Ion Rotaru despre „Alecsandri și Bacovia”. Nici una din aceste comunicări nu era inedită. Profesorul Rotaru, de pildă, a repetat aidoma ceea ce discutase cu mine prin septembrie. Interesante de urmărit erau însă manierele de expunere ale celor patru. Deși formula un punct de vedere teoretic, Solomon Marcus simțea des nevoia să scrie pe tablă, dar nu avea cretă! Ca întotdeauna, profesorul Ciopraga s-a sprijinit pe un text, pe care nu l-a părăsit cu privirea decît o dată sau de două ori. Al. Husar a citit în felul său patetic, cu rupeți de ton și cu accente afective puse pe anumite cuvinte, în care bănuia semnificații nerelevante, iar Ion Rotaru, cu o faconță și mai mare, a dat un recital viguros, spunînd pe de rost „Andrii-Popa” și „Strunga” de Alecsandri și versuri din Bacovia, neuitînd să povestească și ceea ce, chipurile, i-a zis cîndva un elev de-al poetului, cum că acesta era „o căzătură” și cum el l-a convins de contrariul.

Cu circa două săptămîni înainte de simpozion, i-am trimis teza mea profesorului Ciopraga. O avea la dînsul, ca să mi-o restituie, pentru a-i atașa bibliografia și a o lega „clasic”. Eram curios să-i aflu opinia. Mi-a spus că a citit doar vreo 30 de pagini, în tren, venind încoace, și a constatat că, spre deosebire de alte lucrări de acest gen, se citește ușor și că am consultat chiar și surse dintre cele minore! Un moment vorbele sale m-au răcit. Dar tot el, prezentînd cartea lui Al. Husar despre Miorița, a folosit ocazia ca să menționeze, pentru publicul local, teza ca fiind interesantă, încît la sfîrșitul reuniunii m-am văzut obligat să-i mulțumesc pentru... avancronica sa.

De la polemică la cordialitate

Profesorul Liviu Leonte e și el (constat cu surprindere) „ieșean”, în sensul că nu-i cu totul străin de conflictele intelectuale locale sau cu reprezentanți locali.

Discutînd împreună despre polemica (veche de cîteva decenii) lui Mihai Drăgan cu Al. Piru, mi-a spus că „Drăgan l-a atacat pe Piru incitat de profesorul Dima”, care fusese „ras” de Piru pentru monografia referitoare la Al. Russo. Magistrul nostru a încercat mai întîi să-l ridice pe el contra lui Piru, însă el s-a abținut. În schimb, „Drăgan a căzut în capcană”. Într-adevăr, era un impetuos, se amorsa ușor. Totuși – am amintit eu –, după prima serie de lovituri, cei doi s-au oprit și s-au manifestat cordial unul față de celălalt. Mihai chiar cu o notă de „fan” al „Bătrînelui”, alături de care, la „Zilele Culturii Călinesciene” de la Onești, era mereu nedespărțit. Admira îndeosebi ținuta virilă a intervențiilor acestuia și natura mordantă a replicilor lui. Neîndoindu-l, rîvnea la o autoritate asemănătoare.

Quadragesima

Păresimile sînt o probă pe care o trec cu bine doar sufletele de elită. Mie mi se par lungi cît scara virtuților și, dincolo de un anumit punct, inaccesibile. Rezist sub unele aspecte, nu însă sub toate. Mă dreg prin lecturi adecvate, în schimb mă rup din cauza unor curiozități de tip popular: de exemplu, deschid televizorul să ascult un concert de Bach, după care (inițial cu oarecare rezistență) îl deschid să văd și un meci din Cupa Campionilor. Nu intrerup „abonamentul” la chioșcul de ziare; le iau în continuare pe toate și, parcurgîndu-le, nu sar peste paginile despre care știu cu anticipație că mustesc de otrăvuri. Dacă o discuție e mai fierbinte, nu mă feresc de ea. Caut pacea – s-ar zice – lăsîndu-mă molipsit de combatanți.

Nu uit nici o clipă rostul celor patruzeci de zile, vreau totuși ca rîvnitele îmbunătățiri interioare, gradele de înnoire, curățirea inimii să le obțin prin simplă abstenență, nu prin renunțări totale și izolare. Uneori am impresia că reușesc, alteleori (cam mereu) ajung la Paști cu sentimentul eșecului. Înaltele exigențe morale ale acestuia întrec puterile mele de a fi impecabil de la intenții pînă la detalii. Mai mult decît oricare dintre sărbătorile de peste an, Paștele mă arată mediocru și vulnerabil.

O promisiune

Pentru că eu cred în continuitatea lumii, citesc și ascult cu neplăcere previziunile sinistre ce se fac asupra viitorului apropiat. Privesc cu încredere către anul 2000, pe care mi-l imaginez ca pe un platou al timpului, dincolo de care urmează piscuri, nu prăpăstii. Consider o imensă șansă personală să-l ating, și odată cu aceasta vîrsta de 60 de ani. Cînd eram tînr, socoteam că dacă aș trăi atît mi-ar fi de-ajuns. A fost o greșeală pe care sper ca Dumnezeu să nu mi-o fi luat în seamă. Acum, a avea 60 de ani mi se pare extrem de puțin: „nimicnicie!” Judecate prin prisma rezultatelor, cele mai multe dintre vieți sînt scurte. A mea și mai și, căci abia încep să sistematizez și să asamblez fragmente de lucruri făcute. După ce-am părăsit învîțămîntul, meseria mea a fost de publicist. „Marfa” ce mi-a ieșit din mîini n-a fost întotdeauna de cea mai bună calitate. Cu acest sentiment, nici n-am mai revăzut-o, pentru a o aduna, ca alții, într-un volum sau în volume. Neîndoindu-l, am exagerat în autocritică și simt consecințele: cei din breaslă și cei din jur te judecă după numărul cărților. Nu sînt, nu există, degeaba ai mai înnegrit hîrtia un șir de ani! E ca și cum aș fi stat cu mîinile încrucișate, ca atîția dintre belferi. Or, am muncit, parte și pentru mine, dar, ca redactor, cel mai mult pentru alții. Cînd era să predau „materialele”, aveam grijă mai întîi de ale colaboratorilor, citindu-le, recitindu-le, atent la idee și la literă. Ale mele le lăsam la urmă și adesea le executam în grabă, cu sula secretarului de redacție în coaste. De aci nemulțumirea față de ele. Păstrîndu-mi exigența, cred azi că o selecție n-ar fi un păcat. De aceea îl rog pe Bunul Dumnezeu să mă mai îngăduie. Știu, lumea e plină de oameni cu rosturile neterminate. Unul în plus n-are cum să conteze. Totuși, ceea ce-mi dă cutezanța să cer o prelungire, e că mă consider dintre cei care – tardiv, e drept – chiar vor să și le ducă la capăt, acceptînd pentru asta să schimbe esențial felul lor de a fi. Cer putere de muncă, însă în continuitate, după plan.

Constantin CĂLIN

Interviul Acoladei: ȘTEFAN DIMITRIU

O poveste despre viață, cărți și întâlniri memorabile

Zumzetul unei gospodării care-și administrea... pământul

Dragă Ștefan Dimitriu, îți propun la început să alegi un drum al poveștii tale de viață. Cel care duce către culorile, sunetele primilor ani. Care sunt imaginile

în care regăsești sudura între copilul care ai fost și părinții tăi?

Născut în anul de vârf al economiei românești de dinainte de Război (21 mai 1938), ca fiu al învățătorilor Atena și Ștefan Dimitriu din Ibănești-Tutova, se părea că ursitele îmi hărăziseră un drum norocos în viață. Primele mele amintiri sunt legate de zumzetul unei gospodării care-și administra cu pricepere cele cincizeci de hectare de pământ arabil, cele zece hectare de pădure, cele cinci hectare de vie americană și, în plus, cazanul de rachiu, la care căruțele din nu știu câte sate din jur, încărcate cu borhoturi grele, stăteau zile-ntregi la rînd, ca la moară. Îl văd și acum pe tatăl meu, mai întotdeauna călare, alergând de la un punct de lucru la altul și împărțind ordine scurte, ca la armată; o văd și acum pe mama mea pregătind zilnic masa pentru 20-30 de oameni, totdeauna zămbitoare, niciodată răpusă de oboseală. Dar îi văd în același timp pe amândoi și la orele lor de clasă, fără să-și neglijeze vreodată îndatoririle didactice. Ba, mai mult decât atât, organizând în fiecare vară un soi de tabără pentru copiii din satele învecinate, pentru un fel de selecție a celor care, așa cum spuneau sătenii, „călcău (sau nu) a popă”, adică aveau (sau nu) aptitudini pentru a-și continua studiile. Și-i mai văd, seara, după încheierea tuturor treburilor gospodărești, strânși în bucătărie, alături de oamenii permanenți din ogradă, încercând să-i învețe și pe ei puțină carte. În acest scop, tăblia ușii, vopsită într-un maro intens, era folosită ca tablă școlară. Întins pe pat, cu un picior sprijinit de spătarul unui scaun, tata conducea aceste lecții deschise. Culcat cu capul pe pieptul lui, urmăream cu mare interes cum mama conducea cu mâna ei mâinile celor supuși la greaua tortură a scrisului cu creta pe tablă. Și așa, fără veste, chiar înainte de patru ani, m-am trezit că știu să scriu și să citesc fără nicio problemă. Demonstrația, surprinzătoare chiar și pentru părinții mei, am făcut-o în momentul când un unchi de la București mi-a adus în dar cartea cu amintirile și poveștile lui Ion Creangă, pe care-am citit-o cu atâta sârg și de-atâtea ori, până când am făcut-o ferfeniță. Fapt întâmplat ceva mai târziu cu *Robinson Crusoe*, cu *Fram*, *ursul polar* și cu multe alte cărți ale copilăriei, pe care le citeam până la distrugerea lor totală.

Istoria avea să treacă mai dură sau mai blândă prin existența fiecăruia dintre noi. Cât să fi înțeles atunci copilul din ce i se se întâmpla? Și, în cazul familiei tale, exodul a fost o soluție de supraviețuire...

„Ne-au lăsat străbunii-o mândră țară...”

Pentru mine, primele semne rele ale vremii au venit odată cu ordinele de concentrare sosite pe numele tatălui meu. La vederea lor, sora mea – Olga –, mai mare cu doi ani decât mine, făcea adevărate crize de disperare, plângând până la leșin. Dar, pentru cei mari, semnele astea apăruseră cu mult înainte. Ascensiunea legionară, ciopârțirea României, invadarea Poloniei erau pașii către catastrofa generală ce avea să urmeze. Deocamdată, reflexul tuturor acestor evenimente în mica noastră lume fusese inițierea pregătirii premilitare. Locotenent în rezervă, tatăl meu îmbrăca în fiecare duminică uniforma de ofițer și, călare pe Cazacu, făcea instrucție de front cu tinerii din comună, înarmați cu puști de lemn și cântând cât îi țineau plămâni „Ardealul, vrem Ardealul,/ Unguri nesățui!”. Eram nelipsit de la aceste marșuri. La început, pe-același cal cu tata, așezat pe-o pernuță, în fața lui, apoi în șeua celui alt cal al nostru, Murgu, mai bătrân și mai blând, care mă asculta orbește. Cântam și eu, cu gura până la urechi: „Ne-au lăsat străbunii-o mândră țară,/ Rupt din cer un colțisor de rai”.

Trezirea mea adevărată la realitate s-a produs în dimineața când, sosit într-o scurtă permisie de pe front, tata mi-a pus în față un mic dreptunghi de carton, de fapt o

legitimă de călătorie pe care era lipită fotografia mea, decupată dintr-o poză mai mare, cerându-mi să mă semnez dedesubt. Era pe la începutul lui martie 1944 și, de la o vreme, începuse să se audă dinspre Prut bubuit infernal de tunuri. În aceeași dimineață, am pornit-o către Bârlad, într-o căruță cu coviltir, cu tata alături, venit într-o scurtă permisie, echipat în costum de luptă, pe calul lui care-l scăpase din atâtea primejdii. Mai departe, am mers către Ploiești cu mașina trimisă de un unchi al meu, coproprietar și director general al unor căi ferate prahovene. Ne-am strecurat cu greu pe șoseaua întesată de tancuri, camioane, tunuri, chesoane și alte mașini de luptă, fiind în repetate rânduri ținta unor rafale de mitralieră trase din avioane inamice de vânătoare. Am trăit apoi bombardamentul din 5 aprilie, abătut ca un torent de lavă asupra Ploieștiului. A urmat un refugiu de câteva luni, în satul Teișani, lângă Vălenii de Munte. Acolo ne-au ajuns din urmă, prin septembrie, hoardele sovietice. Și tot acolo s-a născut fratele meu, Dan. Întorși în satul nostru pe la sfârșitul lui noiembrie, am avut surpriza să fim întâmpinați în poarta casei de-un bețiv incurabil al locului, cu cântecul introdus de curând în repertoriul său de trupele de ocupație: „Tremură burghezii, că moartea ți s-a apropiat”.

Din nou acasă

Când m-am văzut din nou acasă, primul lucru pe care l-am făcut a fost să-mi scriu... amintirile din copilărie. Nu aveam decât șase ani și jumătate, dar întâmplările uluitoare pe care le trăisem în ultimele luni mă convinseseră că-mi încheiasem copilăria. Din momentul acela, n-am mai avut scăpare. Devenisem, în mod concret și oficial, scriitor! Câțiva ani mai târziu, spre durerea părinților mei, îmi încercam puterile într-o jubilație versificată prilejuită de abdicarea regelui. Apoi, revista „Licurici”, al cărei corespondent permanent devenisem, mă învăța sârguincios lecția ipocriziei literare, de care n-am scăpat multă vreme. Dar clipa hotărâtoare pentru destinul meu de scriitor avea să fie întâlnirea cu cenaclul literar „I.L.Caragiale” din Ploiești, pe care l-am descoperit ca muncitor necalificat și elev al unui liceu seral din orașul în care ajusesem într-un al doilea refugiu, de astă dată politic. Alungat, împreună cu mama și cu frații mei, din casa și din baștina noastră de autoritățile comuniste ale vremii, în absența tatălui meu, închis la Canal.

„Steaua fără nume”

Începuturile, primele încercări și experiențe literare seamănă în multe privințe cu cele ale colegilor de generație...

Deși am obținut diploma de bacalaureat în 1955, a trebuit să mai aștept șapte ani până când să fiu primit la facultatea de filologie din București. Ani plini de greutate și de frustrări, dar și de acumulări imense, prilejuite atât de întâlnirea în cenaclul poezistean a unor remarcabili maeștri ai condeiului (George Moroșanu, Leonida Secrețeanu etc.), de confruntarea cu ei în inepuizabile dispute literare, cât și de lecturile cu adevărat fundamentale („Așa grăit-a Zarathustra” de Nietzsche, dar și „Trilogia culturii” de Blaga, „Divina comedie” a lui Dante, dar și „Estetica” lui Vianu, apoi Dostoievski, London, Balzac, dar și Camil Petrescu, Gib I. Mihăescu ori Mircea Eliade – cărți aflate dintr-o fericită întâmplare în lăzile de campanie ale mătușii mele și ferite astfel de la înstrăinare și de la distrugere), care mi-au oferit dintr-o dată un alt orizont. Ceea ce nuseamnă că n-am rămas încă multă vreme, după moda timpului, duplicitar. Câștigându-mi pâinea ca redactor la ziarul de partid „Flamura Prahovei” ori la Ora radiofonică locală ori din „producțiile” publicate în broșurile propagandistice ale Casei de creație populară ori din texte pentru brigăzile artistice de agitație. Între timp, am făcut și doi ani de armată, în cea mai mare parte ca redactor la ziarul de armă „De veghe”. În acea perioadă (1959), l-am cunoscut pe Mihai Dragomir, care m-a publicat la rubrica de lansare „Steaua fără nume” a revistei „Lucașfăru”. Cei care au trăit acele vremuri știu ce însemna acest lucru: poarta oficială de intrare în lumea scriitorilor! Din care am ieșit, până la urmă, ca prozator.

Anii de facultate

Sunt unele momente fericite care vin la timp, în anii care definesc personalitatea unui tânăr. Care au fost, dacă au fost, câteva dintre acestea?

În 1962, când am ajuns în sfârșit la facultate, aveam, ca să zic așa, o carte de vizită. Așa se face că, începând din anul al doilea, am fost numit președinte al cenaclului „Mihai Eminescu” al Universității București. După ce, în vara anului 1963, câștigasem premiul întâi la concursul de poezie al revistei „Viața studentescă” (înaintea Anei Blandiana și a Gabrielei Melinescu). Când mă uit în urmă, sunt uluit dar și mândru să observ câți poeți, prozatori și critici literari de renume au trecut, în perioada respectivă, prin cenaclul nostru, ale cărui ședințe se țineau, cu sala plină, duminică dimineața în Amfiteatrul Odobescu. Iată doar câteva nume: Ioan Alexandru, Virgil Mazilescu, Marius Robescu, Gabriela Melinescu, Adrian Păunescu, Constanța Buzea, Petru Popescu, Victoria Dragu, Lucia Negoită, Maria Luiza Cristescu, Paul Goma, Roxana Sorescu, Elisabeta Isanos, Grete Tartler, Stelian Tăbăraș, Virgil Tănase, Violeta Miron, Vasile Văduva, Nicolae Baltag, Paul Tutungiu, Mariana Costescu, Gheorghe Anca, Mircea Iorgulescu, Laurențiu Ulici, Marian Popa, Gheorghe Pituț, George Alboiu, Matei Gavrilă (Albastru), Grigore Arbore, Natalia Stancu, Dana Dumitriu, Ion Butnaru, Alexandru Melian, Iulian Neacșu, George Ostroveanu, Gheorghe Lupașcu, Elena Gronov-Marinescu, Mihai Miron și mulți alții.

Sigur că o bună parte de viață s-a edificat, poate și risipit în instituțiile de care mulți dintre noi ne-am legat speranțele de tinerețe. Dragă Ștefan, nu aș putea să trec peste o șansă pentru scriitor, pentru ziarist, care s-a numit Televiziunea. Ai lucrat reportaje „la greu”, cu situații limită extrem de dureroase, în care marele public aștepta, în numele adevărului, o soluție pentru nenumăratele probleme sociale obturate, falsificate... în anii '70-'80, o emisiune precum Reflector aduna oamenii de pe străzi, interesați de gravitatea unor situații neobișnuite. Și dacă mărturisirea de până acum sunt file dintr-o istorie personală integrată în marea istorie, sunt sigură că și anii aceia în care „băteai țara” în lung și lat au avut rolul lor în existența scriitorului. Care au fost subiectele cele mai „tari”? Ai avut sentimentul că ai spus măcar în parte adevărul?

Ceașescu a interzis Reflectorul

Să fiu unul dintre realizatorii Reflectorului, singura emisiune tv din epocă în care critica nu era doar o scormonire adâncă la rădăcinile răului, a fost o șansă imensă pentru mine, ca scriitor. Era imediat după instalarea lui Ceaușescu la pârghiile de comandă ale partidului și ale țării și, departe de a-l deranja în vreun fel, criticile la adresa gravelor anomalii din viața socială a României îi serveau de minune pentru a pulveriza aura postumă a lui Dej. Noi, realizatorii Reflectorului, am profitat din plin de această libertate de mișcare și am pătruns chiar mai adânc decât se prevăzuse inițial în miezul lucrurilor, atacând însuși sistemul, ai cărui reprezentanți deveneau noii baroni ai țării. Așa am ajuns, de pildă, să-i arătăm cum sunt pe activiștii de partid din Argeș care, în frunte cu primul secretar al județului, își construiau vile printre blocurile-tip din cartierele-dormitor, așa i-am prezentat publicului pe înalții funcționari de stat, inclusiv miniștri, care-și făceau concediile cu mașinile și pe banii instituțiilor pe care le conduceau, așa am dezgropat o mulțime de acțiuni tenebroase, de gașcă, justificate ca „atitudini principiale”. Scoaterea la lumină a acestor stări de lucruri despre care, până atunci, se tăcuse ori se vorbea doar în șoaptă și numai în cercuri restrânse, a determinat imensul succes al emisiunii. Că ne apropiam tot mai periculos de adevăr o demonstrează și faptul că, imediat după consolidarea poziției sale de lider atotputernic și de necontestat, Ceaușescu a interzis Reflectorul, care începuse să vizeze chiar propriile sale aberații.

Un roman cu „cheie”

Romanul tău Turnul nebunilor a adunat o galerie de portrete și situații din lumea Televiziunii, recunoscute nu numai de cei care munceau ... în celebrul turn. Era înainte de '89. Dacă ar fi fost să te ocupi de rescrierea cărții în anii din urmă, în care ai realizat reportaje puternice despre Revoluție cu ecou în Occident, ce ai fi vrut să transmiți o astfel de carte ?

Turnul nebunilor a fost scris, în prima lui fază, înainte de revoluție, ca un roman de sertar. Când am vrut să-l public, la începutul anilor 90, un prieten mi-a sugerat să

folosesc paginile scrise până atunci ca un back ground al unei cărți în care să privesc evenimentele din decembrie 1989 din turnul Televiziunii, prin ochii slujitorilor ei de toate categoriile profesionale și comportamentale. La început, am respins categoric această soluție, dar treptat m-am convins că idea nu era rea. Eroul meu principal, un reporter al gloriosului și defunctului Reflector, căuta de astă dată, cu un curaj ieșit din comun, care-i va fi în cele din urmă fatal, adevărurile revoluției române și, în special, cele legate de existența teroriștilor, isterie ce polarizase nu numai societatea românească, dar și întreaga suflare a Televiziunii. Romanul a apărut în toamna anului 1963 și a fost, așa putea spune, un best seller, dacă am în vedere că s-au scris peste 20 de cronici și s-au vândut peste 60.000 de exemplare. Ce-aș face dacă l-aș rescrie astăzi, măntrebi? Răspunsul e simplu: ce-am făcut în câteva capitole din „Lasă zilei scârba ei”, roman apărut în 2009, în care mi-am plătit toate restanțele față de Televiziune și de oamenii ei, mari și mici.

Întâlnirea cu Evgheni Evtușenko

Tot o întâmplare neobișnuită a fost și întâlnirea mea cu Evtușenko, pe care l-am descoperit în studenție, în casa unei bune prietene (Nadia Răutu), abonată la o revistă rusească. Am pus atunci dintr-un foc pe hârtie varianta românească a două dintre poemele sale („Noaptea albe în Arhanghelsk” și „Hei, oameni!”), pe care colegul meu George Pituș mi le-a plasat imediat la „Tribuna”. Dar m-am împotmolit la un poem mai lung („Amintirea Annei Ahmatova”, 23 de strofe!), pe care l-am păstrat sub forma unei traduceri de lucru. Până când, după patruzeci de ani, fiind somat de soția mea să-mi fac puțină ordine printre hârtoage, am dat din nou peste el, și dragostea pentru poezia lui Evtușenko, și pentru poezie în general, s-a reaprins. În două zile, vechiul poem era terminat, ca și cum ar fi fost scris dintru început în românește. În alte câteva luni, era gata și volumul de poeme „Mierea târzie”, tipărit în vara anului 2006 de Editura C.D.Press și lansat în prezența autorului. În vara următoare, Evtușenko primea, la Neptun, Premiul Ovidius, cu excepționalul roman „Să nu mori înainte de moarte”, tradus tot de mine. În 2009, îl vizitam la căsuța lui din America (Tulsa, Oklahoma), unde puneam la cale traducerea unui volum masiv de versuri (vreo 400 de pagini), care va cuprinde și celebrul său poem, „Porumbelul din Santiago” (circa 2.500 de versuri!) și va apărea, probabil, în acest an. Și iată cum m-am întors din nou la poezie!

Mi-ar fi plăcut mai degrabă să mor

Romanul „Lasă zilei scârba ei” este, oricât de mari ar părea vorbele, cartea vieții tale. Scrisă într-o manieră modernă, originală și incitantă, cu o desfășurare aproape cinematografică, cartea ta își delectează cititorul cu memorabile scene de dragoste, de aventură terestră sau existențială, de confruntare cu marile provocări ale timpului nostru, dar și cu portrete savuroase de cunoscuți politicieni sau magnați, de celebri ziariști sau scriitori, de renumiți afaceriști sau interlopi, de Îngeri și Demoni. O secțiune adâncă printr-o societate pe cât de sclipitoare, pe-atât de suficientă, pe cât de veselă, pe-atât de inconștientă, pe cât de bogată în aparență, pe-atât de putredă în esență. O carte pe gustul cititorului modern de pretutindeni. Și, în același timp, o invitație la meditație, solidaritate și acțiune. Când a început construcția ei? Ai avut în minte limpede, la început, teribilul personaj Solomon Fridman și lumea „a crescut” din ființa lui?

Cu numele inspirat din Biblie (*Evanghelia după Matei*) și scris din perspectiva celui mai acut prezent, romanul meu cel mai recent și cel mai drag încearcă să dea seama asupra ultimului veac de istorie românească, prin povestirea, la persoana întâia, a unora dintre cele mai importante și mai dramatice momente ale acestei perioade, așa cum au fost ele trăite de cei doi eroi principali ai cărții: Solomon Fridman, ajuns la o vârstă matusalemică, și Pompilian Covaliu, cu patruzeci de ani mai tânăr (primul – fost șef al grupului de avocați al unui mare industriaș interbelic; al doilea – om de presă, mai întâi sub regimul comunist, apoi în anii de după revoluție). Prin destinele acestor oameni și ale multor altora, aduși de cei doi în prim-plan, într-o amplă desfășurare de fapte individuale și de mari evenimente istorice, am încercat să realizez o panoramă a societății românești din ultimul veac, conectată permanent la marile evenimente ale lumii. Sunt avute în vedere cele două Războaie Mondiale, ca și frământata perioadă interbelică, stalinizarea și ceaușizarea României, ca și ceea ce s-a numit „Revoluția din decembrie 1989” (prima revoluție transmisă în direct în lumea întreagă, nu!), dar, mai ales, urmările ei: iliescizarea,

Aforisme

Adevărul – sufletul rezidual al gândurilor abisale.
*

Amintirile – florile de pe mormîntul clipelor neprețuite.
*

Crucile – pansamentele de pe fața pămîntului.
*

Cuvintele – decorațiile obținute în războaiele minții.
*

Amintirile – epavele de pe fundul mărilor interioare.
*

Orice despărțire este o bătălie pierdută pe frontul nevăzut al destinului.
*

Dorințele – voracele creaturi ale fluviului Singe.
*

Uneori, dragostea te lovește ca un bumerang în moalele capului, exact atunci când speră să prinzi pasărea-n zbor.
*

constantinescizarea, năstăsizarea și, în sfârșit, bălescizarea ei. Despre pontizare și antonescizare, mai târziu, dacă m-o ajuta Dumnezeu! Un loc aparte îl ocupă Holocaustul românesc (pogromurile din București și Iași, trenurile morții, deportările din Transnistria). Cum l-am scris? mă întrebi. Nici eu nu știu cum. Într-un fel de transă. Fără să fi știut la ce mă înham, dar conștient că am în mână un subiect gras. La care am trudit zi de zi, un an și trei luni. Trezindu-mă într-o noapte, cu ochii în lacrimi, că pun punctul final. În clipa aceea, mi-ar fi plăcut mai degrabă să mor. Parcă nu mai aveam niciun rost.

O întâlnire peste un prag de timp: Petre Pandrea

Ai prefătat o serie de ediții, de cărți ale lui Petre Pandrea restituite publicului de dăruirea și excepționalul devotament al Nadiei Pandrea, fiica scriitorului. Ce a însemnat pentru tine întâlnirea târzie, pin forța lucrurilor, cu personalitatea lui Pandrea?

Întâlnirea cu Petre Pandrea a fost una din întâmplările miraculoase din viața mea. Tot așa cum a fost și aceea cu Gabriel Steinberg, devenit în ultimul meu roman Domnul Guță, fost șef al grupului de avocați al lui Max Auschnitt și fost soț al mării actrițe Maria Voluntaru, și ea prezentă în roman sub numele de Dora. Dar întâmplarea și mai surprinzătoare: cei doi, Pandrea și Guță, se cunoscuseră foarte bine, fuseseră buni prieteni și colaboraseră, în felul lor, la realizarea Proclamației regale de la 23 august 1944. Așa și apar în romanul meu – Petre Pandrea cu numele de Petrache. De la cei doi mi-am înțeles veacul mai bine decât din toate cărțile de istorie ori de memorii (și nu au fost puține) pe care le-am citit. Cât despre Petre Pandrea, pregătindu-i pentru tipar, împreună cu fiica sa, Nadia, cărțile rămase în manuscris și recuperate, prin SRI, de la fosta Securitate, am devenit atât de „întim” cu el, încât am de multe ori senzația că putem comunica și că realmente o facem dincolo de forma de existență în care, temporar, ne aflăm. Ce roman fabulos s-ar putea scrie despre viața acestui om! E și el înscris undeva, printre proiectele mele. Cu titlul pe care l-aș împrumuta chiar de la el: *Patetetica Valahă!*

De fapt, la drept vorbind, toate faptele din viața mea au fost întâmplări mai mult sau mai puțin fericite: și cărțile pe care le-am scris, și familia pe care mi-am întemeiat-o, dar și cumpenele pe care le-am depășit. Ultima dintre ele – infarctul din martie trecut, de la care am început să-mi număr anii din noua mea viață. Care sper să nu fie mai săraci în întâmplări semnificative, dacă nu se poate chiar fericite. Mai am câteva romane la care mă gândesc (la unul chiar lucrez), în care încerc, ca și până acum, să-mi descifrez epoca, iar a le lăsa așa, în diferite faze de agregare, mi s-ar părea o lașitate de neiertat.

Interviu realizat de

Lucia NEGOIȚĂ

Dragostea este o intersecție cu sens giratoriu. Te-nvîrți în jurul aceleiași inimi, pină râmii fără lacrimi.
*

Dragostea nu are nevoie de cuvinte, însă cuvintele au întotdeauna nevoie de dragoste.
*

Dacă aș putea să te ascund în palmă sau într-un buzunar la piept, n-aș mai rămîne niciodată corigent la capitolul dragoste.
*

Dragostea – focul mocnit pe care aruncăm din cînd în cînd cîte o speranță... ca pe un lemn putred.
*

Iubirea – miracolul ce trece dintr-un trup într-altul, rememorînd infinitul.
*

Și chiar dacă vei fi rănit, să accepți durerea ca pe un dar divin. Pentru că acolo unde nu iubește omul iubește Dumnezeu și, dacă nu renunți niciodată la iubire, nici Dumnezeu nu renunță la tine și îți va da într-un final ceea ce meriți.
*

Dumnezeu răspunde la orice întrebare, dar cine acceptă tăcerea ca cel mai folositor răspuns?
*

Chiar și diferiți, sintem degetele aceleiași palme ce ține planeta într-un echilibru perfect, cosmic și spiritual.
*

Enigma – corabia care se scufundă în lacrima infinitului.
*

Fericirea – gaura cheii prin care tragi cu ochiul la ceea ce numai visul poate atinge.
*

Prețuiește-i pe cei care au cunoscut fericirea și o pot împărți cu tine, nu pe cei care sînt dependenți de fericirea ta!
*

Iertarea – preludiul infinității în doi.
*

Sublimul vieții este imaginația, forța minții și a sufletului prin care putem construi noi miracole ce au la bază arhetipul creației divine.
*

Oare cîte bătăi de inimă pot umple nimicul, tăcerea și tot universul?
*

Cine se trezește conștient în zorii suferinței, ajunge înțelept în amurgul gândurilor.
*

Cea mai ucigătoare otrăvă – lacrima pură.
*

Lumea este un imens cub Rubik în mîinile unui bătrîn orb. Doar zgomotele suferințelor noastre îi dictează mișcările.
*

Luminarea îmi rămîne cel mai fidel dintre cititori.
*

Tot ce ne ține în viață este misterul. Misterului nu-i pui întrebări, pentru că el nu are răspunsuri. Misterul se află pe fundul unui ocean de întrebări și deasupra unui cer de răspunsuri...
*

Oasele mele sînt aliniate într-un instrument muzical în care suflă doar moartea.
*

Sînt nebun, poate că asta este prețul plătit genialității. Dar ce poate fi mai sublim decît să fii conștient de propria nebulie?
*

Nebunia – rana profundă a lucidității, ajunsă la lipsa de coagulare a gândurilor.
*

Nimicnicia – locul unde speranțele își strîng aripile la piept.
*

Omul – fluturele rămas în coconul viselor nesfîrșite, un înger care se naște captiv ca o lumină pe coridorul umbrelor.
*

Precum oamenii de zăpadă, înfruntăm căldura inimilor din jur, căutînd sensul altor anotimpuri.

Ionuț CARAGEA

ITINERARIILE PLASTICE

Ultimul Mattis – Teutsch (I)

„Noi, moderniștii, vrem să ne menținem într-o revoluție continuă... Dacă se întâmplă să ne încetușeze vreo formulă, noi părăsim vechiul gen – codificat – și pornim mai departe, văzînd în artă libertatea deplină, fără reguli stabilite”.

(De vorbă cu d. Mathis Teutsch, revista *Drumuri noi*, anul I, nr. 3, 15 martie – 15 aprilie 1929, Brașov, interviu de St. I. Chendi)

1. Umanism fără naturalism

Dacă adăugăm citatului de mai sus încă două propoziții, extrase din același interviu acordat lui Șt. I. Chendi, și anume: „Pe mine mă interesează numai omul, natura – deloc. Nu am fost și nu voi fi niciodată naturalist. Fondul nu are pentru mine nici o importanță...”, avem deja o definiție esențială a artei lui Hans Mattis – Teutsch. Indiferent la care etapă a creației sale ne-am referi și oricît de mare ar fi, aparent, distanța stilistică de la un moment la altul, rigoarea mărturisirii este ireproșabilă. Hans Mattis – Teutsch rămîne un caz cu totul special în spațiul artei românești, pe care doar vecinătatea lui Brâncuși sau, mai curînd, o anumită convergență a operei lor, ca să ne referim doar la reperele imediate, îl salvează din excesiva singurătate la care părea condamnat prin însuși metabolismul subtil al gândirii sale și îl plasează într-o tipologie artistică din ale cărei resurse s-au hrănit, mai mult sau mai puțin vizibil, nenumărate energii ale artei europene și din care au derivat tot atâtea aspirații și ideologii. Este vorba de acel segment artistic care a părăsit comentariul direct pe marginea formelor naturale și s-a ridicat pînă la înălțimea de la care privirea devine contemplație, faptele concrete se transformă în principii, iar creația propriu-zisă părăsește și ea planul sensibil și se preschimbă în cercetare a esențelor. O astfel de cercetare a încercat să facă, de-a lungul unei cariere prodigioase, Hans Mattis-Teutsch. Provenit, asemenea lui Brâncuși, din climatul meșteșugăresc al Școlii de Arte și Meserii, din acel climat care

Hans Mattis-Teutsch

punea accentul exclusiv pe îndemînare și pe rigoare, el a reușit să depășească orizontul practic al capacității de a face și să ridice îndemînarea pînă la cotele înalte ale ideologiei. Pentru că în tot ceea ce a făcut Mattis-Teutsch, indiferent de expresia imediată, se resimte indubitabil amestecul subtil de nonșalanță tehnică, de manualitate, și de capacitate de abstractizare, de control strict al materiei din teritoriul înalt al ideii. Ca și Brâncuși, încă o dată, el este un creator de axiome, un adversar declarat al discursurilor de orice fel, un hermeneut al esențelor. Așa cum Brâncuși se exprima paremiologic, sintetiza în câteva cuvinte substanța epică a unor interminabile demonstrații, Hans Mattis-Teutsch epuizează în enunțuri geometrice, aproape eliptice, întreaga discursivitate a lumii vizibile careia îi deconspiră legitățile și îi restituie o nouă arhitectură. Tot ceea ce, la o primă vedere, ar fi doar convenție, limbaj și cod, în reveria ideatică a artistului capătă funcții întemeietoare și se apropie vertiginos de simbolistică, de magie, de subtilele teritorii ale disciplinelor inițiatice. Punctul, linia, suprafața, volumul etc. etc. nu sunt nici componente ale unui alfabet cultural și nici părți constitutive ale unor forme concrete, ci purtătoare ale unor mari energii, repere ale vieții înseși, ipostaze ale unor ample și complicate mișcări sufletești. Fie că desenează siluete geometrizate, adică visează ființe împlinite într-o ordine constructivistă, fie că imaginează turbioane cromatice, un fel de corpuri cerești în expansiune sau în implozie, adică universuri dinamice primate în perspectivă expresionistă, fie că cioplește brut forme oarecum arhaice sau polisează, brâncușian, esențe pure pînă cînd lumina se încorporează materiei pentru a afirma pricipiul și a nega substanța, fie că bricolează mici obiecte utilitare, de la cutiuțe pentru tutun la suporturi pentru pipe și lămpi vag antropomorfe după cele mai explicite ritmuri ale sensibilității art nouveau, Mattis – Teutsch se implică la fel de profund în realitatea lumii pe care o creează, ca și cînd fiecare gest ar fi unic și definitiv. Nimic din ceea ce face el nu este consecință sau comentariu în raport cu o realitate primă, deja instituită, ci un nou început, un act fondator și o luare în posesie a lumii înseși prin descoperirea și folosirea propriilor ei principii de naștere și de funcționare. Înțelegînd creația ca o victorie a ideii și ca o biruință a omului față de multiplele tentații ale destructurării, Mattis-Teutsch se autodefiniște ca un umanist absolut, ca un apologet al omului pur, cu o dinamică intrinsecă și ireductibilă, abstract și etern, fără limite și fără istorie. În jurul acestui tip uman nu crește iarba și întreaga natură se surpă. Mattis – Teutsch este creatorul deplin al unui umanism în sine, fără urmă și fără context.

2. De la Ideologia artei la Constructivismul social

În cartea sa atît de neobișnuită, apărută la Postdam în 1931, Müller & Kiepenheuer Verlag, pe numele ei adevărat *Kunstideologie – Stabilität und Aktivität im Kunstwerk*, adică *Ideologia artei – stabilitate și acțiune în creația artistică*, în care stabilitatea și acțiunea au mai degrabă înțelesul de static și activ, Hans Mattis-Teutsch face o adevărată radiografie a universului artistic, a creativității ca act asumat, pornind de la enunțurile unei pedagogii elementare. Tonul apodictic și propozițiile scurte, respirația intelectuală sacadată, eliminarea oricărei discursivități care ar putea să învăluie ideea și să amortizeze impactul, fac din textul, dar, mai ales, din subtextul cărții, aproape un vehicul al transcendenței, un cod definitiv al unei lumi revelate. Introducerea, de fapt o succesiune de patru propoziții, sintetizează glacial, aproape neomenesc, nu atît o ideologie, cît o atitudine în fața căreia se suspendă orice argument contrariu.

Așadar:

„Această carte prezintă bazele artei noi. Ea surprinde trecerea de la arta pasivă la cea activă.

Forma artistică labilă se transformă în formă artistică stabilă.

Arta

Reprezentarea plastică a participării la viață.

Repererele acestei situații atît de tranșante față de sensul creației artistice, față de nevoia imperativă de schimbare a perspectivei, dar și aspirația către

stabilitatea formei, chiar și cu prețul sacrificării farmecului particular al lumii, se sprijină exclusiv pe dinamica gândirii, pe proiecții mentale și pe contemplația exclusivă a cerului interior. În această viziune angelică, născută, adică, în afara oricărei fiziologii, fie și aceea a sensibilității acceptate, forma artistică se dematerializează, părăsește principiile gravitației și devine parte dintr-un nesfîrșit discurs al esențelor. O viziune austeră, de sorginte protestantă, se construiește exclusiv din voluptatea pură a silogismelor. Nu omul particular, nu căutările sale în tridimensional, nu respirația cărnii sufocate sub propriile-i poveri pot fi găsite în reveriile artistice ale lui Mattis-Teutsch, în imaginarul său inepuizabil, ci abstracțiuni desăvîrșite, concepte imaculate al căror destin tainic este actul întrupării. *Ideologia artei* devine, astfel, un vast tratat despre epifanie. Noțiuni precum: verticală, orizontală, acțiune, repaos, înălțime, stabilitate, excentric, concentric, rotație, punct, centru, mișcare, linie etc. etc. ies abrupt din virtualitatea lingvistică, din convenția lor lexicală și se preschimbă în imagini, în arhitecturi, în repere senzoriale. Într-un mod paradoxal și greu de reprezentat în cadrele unei imaginații de tip fabulatoriu, pictorul reface aici, prin Cuvînt și prin Linie, adică prin instrumentarul absolut al Creației celei dintîi, lumea, firea întreagă, mișcarea și umanitatea. În discursul său global, acest episod al *Ideologiei artei* nu este unul teologic, de tip doctrinar, unul care închide viața în corsetul dur al instituției, ci echivalentul în epură al istoriei Genezei. De la nașterea formei prin apariția unui punct, de la extensia lui în linie prin mecanismul tainic al mișcării, de la structurarea primei imagini și pînă la tentația ei irepresibilă de a se desprinde și de a se înălța și pînă la enunțurile de tip etico-metafizic sau mesianico-social, gen: *Arta reprezintă epoca în formă vizibilă; ea transmite cultura vremurilor noastre sau Arta propagă ideologia epocii sau Dominanta culturii este întotdeauna de natură colectivă, sau Arta reprezintă spiritul colectiv în mod individualizat, sau Natura, o creație a naturii – opera de artă, o creație a vieții, sau Forma artistică a epocii noastre se înfățișează nudă, fără somptuoziți, ea este purtătoarea adevărului și a purității* etc. etc. se dezvoltă un parcurs impresionant în care se angajează fără precauții o devoțiune de misionar, o conștiință de geometru, o mină de meșteșugar și o enormă predispoziție ludică, aceea care motivează insașiabil nevoia combinațiilor și a nesfîrșitelor ipoteze.

Pavel ȘUȘARĂ

Tematică și bibliografie

Personaj bogat, personaj sărac

Polarizarea societății literare n-are a face cu criza. Mai curînd, cu módele și curentele care impun unul sau altul dintre standarde, mai totdeauna cu judecata morală de rigoare. Fără a încerca o sistematizare, propun mai curînd o listă și, cât se poate, o împărțire pe epoci.

Bogat este

Andronache Tuzluc, din *Ciocoi vechi și noi*, prin parvenire. Ajuns unde și-a dorit, viața lipsită de griji îi răpește agilitatea, lăsându-l descoperit în fața unui prădător mai tânăr, de lume nouă. În ordinea romantică pe care o promovează, între primii, Filimon, bogăția este o întâmplare, chiar dacă atent și din vreme gândită, pe cînd plata pentru ea, o certitudine.

Romantismul mai târziu are, din cînd în cînd, bucuria să contemple belșugul sărbătorec pe care și-l permite bogăția. E cazul *Nunții Zamfirei*, o petrecere de basm, și fiindcă organizatorilor, să zic așa, le dă mâna: „ca Săgeată de bogat/ Nici astăzi domn pe lume nu-i.” Și Macedonski are nostalgia unei lumi în care toți trăiesc, dacă nu în bogăție, măcar la adăpost de griji: „Prostimea chiar era bogată/ Prin curți aveau, mai toți, cuptoare./ În beciuri se țeseau covoare./ Și-o viață-n veci îmbelșugată/ Trăia orașul de-altădată.” (*Rondelul orașului de altădată*)

Se vede că bogăția personajelor e de cel puțin două feluri. Una care se dobîndește în murmurele de indignare ale comunității (vezi și presa proastă a lui Hagi Tudose), născînd permanent dorința de uzurpare, cealaltă legată de evenimentele ale comunității și de îndestularea, fie și temporară, a tuturor. Prima, născută din nebunia unui singur om, nu durează, a doua e de-a dreptul utopică. Literatura, făcută să și sancționeze prin pilde și să dea și iluzii, le reține, iată, pe amîdouă.

Sărăcia e, și ea, de mai multe feluri. La Caragiale, e lipsa biletului de voie în societate. De la șarja din *Prea sărac*, pînă la toate cazurile de inegalitate care au ca suport influența ce se exercită numai de-o parte (în spatele căreia putem lesne bănuși o altă situație financiară), sărăcia e, în primul rînd, excludere. Tot cuconetul care intervine pentru afaceri de tot felul se sprijină pe statutul soților sau al protectorilor, iar urmașii acestor trăgători de sfori bine plasați economic devin conștienți, de la cea mai fragedă vîrstă, de avantajul lor asupra restului societății. Săracul, precum copilul Păunii Văduva, sau Niță din *Triumful talentului*, este sfătuit (sau forțat) să renunțe la privilegiul competenței, în cel mai bun caz, pentru un privilegiu al compensației. Altfel nu se poate.

Literatura interbelică va cunoaște, mai apoi, sărăcia orgolioasă a lui Ladima sau pe cea ambițioasă a lui Ion. Nu mai creatoare de virtuți decît bogăția. Aș zice chiar dimpotrivă.

La Sebastian, și în *Ultima oră*, și în *Steaua fără nume* sărăcia este nesăbuită, visătoare pînă la gesturi nebunești, precum achiziția unui foarte scump atlas astronomic ori o călătorie pe urmele lui Alexandru Macedon. Filosofia romantică își mai trăiește o dată clipa, prin aceste personaje care pot fi salvate de donații providențiale, dar nu cumpărate. Nu același noroc îl au idealistii lui Camil Petrescu. Gheorghidiu trece granița dintre lumi și schimbarea de statut îi aduce numai furtuni. Un misoginism vag romantic o face pe Ela adaptabilă din instinct noii situații, de parcă atîta prileg aștepta să și pună în scenă frivolitatea, pe cînd bărbatul are naivitatea să creadă că în ecuația relației cu ceilalți poziția socială (financiară y compris) e o componentă neglijabilă. De bună seamă că nu este, însă dintr-o înșiruire foarte capricioasă de personaje și situații (și chiar de-am mai adăuga) nici nu se poate trage vreo concluzie. Cum e mai bine? Literatura, ca și altă dată, nu dă un răspuns.

Simona VASILACHE

Întrucît și poezia...

Cred că Lucia Negoită se înșeală cînd, în cuvîntul lămuritor al interviurilor intitulate fericit *Carte cu poeți* (editura MNLR, București, 2012), notează: „Mi-au fost de folos uneori întrebările rele”. Și asta pentru că nu pune întrebări rele, insinuează discret chestiuni „gingașe” fără

a insista, neplăcîndu-i să pună „piper peste rănile nevîndecate” ale literaturii. E un om generos (dar și exigent), cordial, loial; ego-ul nu dă pe dinafară, dimpotrivă. Implacabil de afabilă, nu întinde capcane, nu uzează de tricksuri. Creează situații și cei mai mulți ar trebui să-i mulțumească pentru întrebări: „am pus doar oglinda potrivită pentru cel care mărturisește”.

Ca să iasă un interviu bun, trebuie să știi (ca-n celebrul mit drag lui Mircea Eliade, *Parsifal*) întrebarea. Atunci numai, cînd întrebarea e corectă, natura „învie”, dar și autorul cărui i te adresezi. Dacă întrebarea nu-i greșită, nici răspunsul nu greșeste. Așadar, întii și întii e nevoie de documentare la sînge, ca să-l poți provoca pe interlocutor. În acest caz, întrebarea e ca un fel de ridicare de cortină peste spectacol.

Pe urmă, trebuie să știi să ascuți. Lucia Negoită nu pune frîu gurii celui interviuat, îl cuiește cu poezii, ea însăși poetă, autoarea unei cărți prea puțin comentate, *Dincolo de Barbaria*. Suferința senină e marca poeziei sale.

Luciei îi plac îndeosebi sfîelnicii, retrașii, singuraticii, pentru că face parte dintre ei. Constanța Buzea, din aceeași familie spirituală, îi dă „un răspuns de Duminică”, așa cum a promis: „Cuvîntul ei (al poeziei, n. mea, Magda U.) fiind ca și Hristos/ Ce ia asupra-și chinul și-l îndură./ Singur”.

Întrebare: ce au în comun cei alesi, 21 de poeți (marii absenți sînt Gh. Grigurcu și Cezar Ivănescu), „născuți între 1940-50”? Răspuns: implicarea totală în scris, trăsătură comună, existențială; dorința fără leac de a juca la bursa de iluzii a literaturii, cu orice risc, toți străduindu-se să afle *Cuvîntul* care să-i exprime cel mai bine. „N-am încotro, mai scriu versuri. Poate chiar poezie. Cîteodată” (N. Prelipceanu); „poezia face posibilă biografia poetului, nu invers” (Ion Mircea). Adică ea îl scrie, explicîndu-i; „Am caiete pe noptieră, pe masa din bucătărie, în camera de lucru și, întimpl-se orice în jurul meu, eu pot scrie” (Ioana Diaconescu). În formularea tranșantă a lui Liviu Ioan Stoiciu: „scrisul te eliberează, te face liber și sub dictatură; eu am fost liber la masa de scris, în regimul comunist”.

Fără întrebări gratuite, nici (prea) ajutoare pare a fi deviza celei care interviuează. Altfel, nu prinzi de ce-i *altcum* fiecare. Lucia pune degetul pe *sensibleria* lui Șerban Foartă (cuvîntul lui) ori *feminitatea* (cuvîntul ei). Foartă răspunde scurt, ca la ping-pong; sau declină: „Nu știu ce să răspund”, deși sînt sigură că știe. M-a impresionat vocabula *psaltimbanc*, aducîndu-mi în minte pilda din Pateric: saltimbancul venit să se roage la icoana Sfintei Marii făcînd ce știa el mai bine: scamatarii cu un măr. A fost iute certat pentru lipsă de respect, oho, blasfemie. Dar, înainte de a fi scos din biserică de prea severii monahi vigilanți, a apucat să vadă minunea: pruncul Iisus, rîzînd fericit, întindea din icoană mînuțele spre mărul-jucrie. Maria îi zîmbea, deloc scandalizată.

Alți interviuați sînt *historiofilii* (e cuvîntul lui Foartă: după ce-l citești, ești tentat să *foarțezi* asemenea jongleurului de cuvinte). *Historiofilii* e Ileana Mălăncioiu, evocîndu-l pe mentorul său, Ovidiu Cotruș, condamnat definitiv, murind. Pe patul de spital, „arăta ca omul călărit de moarte din alegoriile medievale”. LIS are și el multe de spus despre vremurile de restrîcție. În '80, avea în sertar, gata pentru a fi tipărite, 12 volume de versuri. După ce și-a văzut în mîini *Inima de raze*, cartea i-a fost interzisă, retrasă din bibliotecă: „trage/ cortina de fier: aici, în/ nimica/ unde zăcem în propriile noastre/ excremente// păcătoși, în/ utopie”. Poetul a răbdat și acest dezastru.

Lucia Negoită *trăiește* interviul. O simți cu respirația tăiată de confesiunea cutremurătoare a lui Ion Zubașcu, la un an înainte de trecere. Marea: „Literatura s-a scris cu sînge de om în familia noastră”. Cînd mama i-a fost arestată, cîinele, ca proprietate a „dușmanului poporului”, a fost lăsat

să moară în lanț. Lucia a citit „cu suflet greu” *Moarte de om. O poveste de viață*. Poezia i-a ajutat pe Zubașcu în situații limită, cînd era amenințat de prabușire mentală, dar n-a putut face să-i moară moartea. Poetul i-a smuls, totuși, cîteva poeme antologice de sub coasă.

E un privilegiu pentru Lucia Negoită să stea de vorbă cu Blandiana, cu Ioana Ieronim, Gabriela Melinescu, Monica Pillat, cu doamna doamnelor, Victoria Dragu-Dimitriu... și-i ușor de spus pe cine simpatizează. Cînd nu-ți poți răspunde singur(ă) la anume întrebări, avertizează Ana Blandiana, sau cînd aștepti răspunsuri care nu mai vin, întrebările devin obsesii. Nu spunea Tom Clancy (citez aproximativ) că diferența dintre ficțiune și realitate este că ficția, comparativ cu ce (ni) se întîmplă, are sens? Mai ales cînd afli despre „lupta de clasă” din clasa întii, cînd cunoști *numerus clausus* proletar la examenul de admitere în facultate, cînd trebuie să te „mobilizezi” pentru cauza socialistă, deși gîndești altfel. Pe Ion Mircea porția de ideologizare din timpul studiilor l-a sufocat; în limbajul lui Ion Pop a lăsat urme vizibile: „angajament plener în munca scrisului și a creației”. Ce cuvînt urîțit, acest *angajament*, chiar ghilimetat de Pop. Omul formulelor comode, cum o recunoaște de altfel, cuminte fiind, a trecut de la documentarea pe șantier, Valea Jiului, iulie '63, avîndu-l tovarăș de drum pe „inimosul redactor luciferist Niculae Stoian”, la Sorbonne ('73-'76). Da, Ion Pop a fost mai norocos decît Gh. Grigurcu, care n-a putut vedea lumea altfel decît prin cărți. Și n-o fi alterat comunismul „cu totul” (Ion Pop) „starea de libertate interioară”, dar a alterat-o zdravăn.

Numai o minune a făcut să nu se piardă dactilograma romanului *Așteptînd ceasul de apoi* și să repara după 51 de ani. Au fost arestați și condamnați nu numai carte și autor, Dinu Pillat, dar și cei care o citiseră. Cînd a fost ridicat tatăl ei, Monica avea 11 ani. „Este, spune cu amărăciune, romanul pentru care a fost condamnat la moarte..., pe urmă pedeapsa s-a comutat pe viață”. De sub *teasca* istoriei (Noica), odată intrat, nu mai ieșea. La Jilava și la Gherla, Dinu Pillat era băcut bestial încapîncap, după ce-l băgau într-un sac. La fel, în cap, a tras și Zoe Dumitrescu-Bușulenga cînd l-a eliminat din Institut. Zoe cea bărbată nici nu l-a primit în audiență. Cancer la creier. Orbise. Din cauza geamurilor zăbrelete, în spital se credea din nou închis. Muribund, dar înseninat, cînd Cornelia Pillat l-a adus acasă. A murit la 54 de ani. Povestește Monica Pillat că, ieșit din temniță, i-a întins mina tortionarului: „te-am iertat”. Prin *metanoia* păcatul și se iartă. Dar se schimbă monahia Benedicta, ca să i se ierte „contribuția” decisivă la distrugerea lui Dinu Pillat?

Cum îi aduce pe poeți în scenă Lucia Negoită, cum creează o situație în deschiderea unui dialog? Iată: decupează fotograme ca dintr-un film datat '67, cînd, în Amfiteatrul „Odobescu” al Filologiei bucureștene, apărea fata tunsă scurt, cu breton rebel, voce percutantă, în plin „proiect de zbor”. Era o Antigona în *nuce*, cum o vor vedea pe Ileana Mălăncioiu Virgil Ierunca și Steinhart, altfel zis o personalitate puternică și voință de a merge *à rebours* cu vremurile de cenzură. Tot acolo, în solemnul amfiteatru, Constanța Buzea, cu părul împletit într-o coadă groasă, pînă-n talie, „rîndunica” Blandiana... Portretele, în cîteva tușe sînt extrem de expresive: Gabriela Melinescu, „ochi oblici, de sălbăticiune”, Grete Tartler, „cu semnul lăsat de violă pe maxilarul stîng”.

Aleșii Luciei au ca și ea vocația prieteniei: Ileana Mălăncioiu și Gabriela Melinescu, Iolanda Malamen și Daniel Turcea, Radu Ulmeanu și Gheorghe Pituț. Nu-s uituci nici cu modelele formatoare, cu mentorii. Cassian Maria Spiridon n-a avut „șansa unui/ unor mentori”. A fost „propriul «guru» pe spinosul drum al poeziei”. Ion Gheorghe este, pentru Gabriela Melinescu, „poetul excepțional”. Le-a debutat pe amîndouă, pe ea și pe Ileana Mălăncioiu. Pe Doina Uricariu a descoperit-o Geo Dumitrescu (v. „Contemporanul”, '66). Monica Pillat a debutat la Poșta redacției datorită lui Doinaș. Violeta Zamfirescu a respins-o: n-o găsisse destul de optimist-socialistă.

Și ce importantă e intrarea în literatură! Nimeni n-a fost mai norocos ca Mircea Dinescu, liceanul debutant în 1967. Debutul editorial al Doina Uricariu a fost aminat cu anii (șapte). N-au plăcut titlurile: nici *Ochiul atroce*, nici *Vîndecările*, doar nu trăiam într-o societate bolnavă! Respins a fost și Radu Ulmeanu cu *Zero extaz*. Cum să placă, la vreme de extaz pentru Tezele din iulie '71? Ca să-

i apară *Patinoar*, în '79, a așteptat șase ani, poezia dînd titlul plachetei fiind eliminată din sumar. „Dar să vezi atunci cenzură, cînd nu mai exista!”, oftează Nicolae Prelipceanu.

Cam de-un leat cu cei interviuați (fac parte dintre „cei mai trăiți”, spre a spune ca Simona Fusaru), *Carte cu poeți* are un aer familiar mie. Am prins, ca Șerban Foartă, un spectacol Stroschneider, echilibratul pe sîrmă și am practicat și eu mersul lui fără plasă dedesubt; pentru Blandiana copil, mașina de dezghiocot porumb era „un personaj”; eu vedeam un Concorde într-o treiereătoare.

Ca și N. Prelipceanu, la sfatul tatei, m-am dus departe de Buzău, la Iași; era iluzionat că o să mă ajungă mai greu din urmă „originea nesănătoasă”, „dosarul” cu scame. Și în studenția mea Blaga era la Fond S. „Nu te complică”, mi-a șoptit un profesor, terifiat că citeam *Trilogia culturii*. Cartea mi-a fost și mie „prieteni-protector”, ca și Ioanei Diaconescu. În înșelătorul, mincinosul an '68, al „dezghețului”, am intrat, la revista „Cronica” lui Corneliu Ștefanache, în *bătălia pentru Erato*, fără erată. Am luptat să iasă în literă tipărită cei nealiniati canonului realist-socialist: Mihai Ursachi, Dan Laurențiu, Ioanid Romanescu, Cezar Ivănescu, Emil Brumar... Ștefanache negocia cu cenzura ca să-i publice pe Noica, pe Marino, pe Petru Comarnescu, toți pușcăriți; la fel proceda și Andrițoiu, primindu-i în „Familia” pe N. Balotă și pe Ovidiu Cotruș. Leonte, care i-a luat locul, prin sforărie PCR, nu: îi publica pe cei mai buni cu dramul, ba ar fi vrut să-i taie și sexul lui Emil Brumar. „Tae sex” era porecla unui cenzor. Mircea Dinescu mi se pare contrarian cînd afirmă: „Cenzorii erau și nu erau periculoși”. Erau cei care reclamau la C.C., colegii. Dar cine acorda credit turnătorilor? Nu cenzorii-activiști?

De călătorii n-am avut parte; Nici LIS n-a fost „norocos în călătorii pe apă și pe uscat” ca Adrian Popescu. Madlena lui, prăjitura din Umbria, *arrotolata*, am gustat-o doar imaginar, dar ce vers superb am antologat într-un roman de-al meu: „O dată am visat că zbor, odată./ Dovadă n-am,/ Dar îmi aduc aminte”. Îl decupează puțințel altfel Lucia N. (să fie înșelătoare memoria mea?). Atunci poezia înaltă făcea parte din viață. O spun mai bine decît mine poetele. Gabriela Melinescu: „Poezia era o ceremonie în frig unde în mod alchimic se aprindea un incendiu din căldura inimii, o purificare [...]”; Monica Pillat: „Scrisul e privilegiul ce mi s-a dat”; Iolanda Malamen: „Citeam cu neșă poezia. Și scriam cu voluptate, ceea ce mi se pare că aș putea și eu transmite. Restul... era viață trăită cu intensitățile momentului...”. La *interogații*, Cassian Maria Spiridon răspunde prin *poeme personale*: „ce poate face un poet/ scrie versuri/ rînduite/ inegal pe o foaie/ (e drept/ cam puțin înseamnă pentru viață/ faptele lui)”. Replica Luciei e cea de pe copertă: „Și viața face parte din literatură...”.

„Calfă la inger” (sintagma lui Emil Botta) vor să fie și Ileana Mălăncioiu, și Doina Uricariu, și Gabriela Melinescu, și Ion Mircea.

„Cine ne apără astăzi poezia?” întreabă Lucia Negoită, iar Ion Mircea îi răspunde: „Dumnezeu-Cuvîntul. Nu te teme. Poezia este una dintre amprentele Lui în lume”.

După acel 22 decembrie '89, cînd Mircea Dinescu a crezut că regimul comunist a dispărut și că el l-a „învis”, poezia a devenit victima colaterală a tranziției. S-o scrii? Pierdere de vreme! Cine mai citește așa ceva în Vest? se întreba un fost poet. S-au aprins luminări la căpătîiul predecesorilor (piatra tombală a pus-o Mircea Cărtărescu). *Librăriile* s-au închis una după alta (am nostalgia celor închise, ca și N. Prelipceanu). Poezia nu se cumpără, doar Dinescu vinde în trei luni 10.000 de exemplare, stropită cu vinul de la Cetate, combinată cu roșii de la Maglavit și cu pastramă de gîscă.

Mediocrii (avînd buni manageri care-i umflă cu pompa) nu se descurajează, deși sub pixul/ pixelii lor poezia abia mai suflă. O constată apăsat Doina Uricariu: „N-o să-mi schimb modul de a fi și nici cel de a scrie de dragul de a cumpăra indulgențe de la o nouă cenzură, instalată de tranziție și de postcomunism și de dictatura mediocrității”.

Deși în dedicația pentru mine Lucia Negoită îmi spune că această carte e „scrisă” de poeți, înțegerea lor păzitoare e ea însăși. Veghează ca poezia să (mai) facă parte din viața noastră cea de toate zilele.

Magda URSACHE

P r o z ă

Antimetafizica

Discutam, așteptând să fiarbă apa pentru ceaiul de mentă la care fusesem invitat. Operațiunea dura iar pentru mine, musafirul, era și un răgaz necesar adaptării la ultimele schimbări despre care știam doar din auzite. Și nici nu aș fi riscat întrebări și comentarii cu voce tare.

În anii '70 ai tinereții noastre, pătrun-deam în camera de lucru și meditația a lui Al ca dincolo de Zidul Berlinului, la intervale de ani lumină și doar cei trei-patru prieteni apropiați, fără neveste. Erau aici rafturi de jos până la tavan pe trei pereți pline de cărți și când ne adunam pentru un taifas prelungit Al scotea din ascunzătoare sticla de Johnny Walker. Glumeam: e mereu plină, ca în basme, dar adevărul e că se simțea în ambianță un parfum de irealitate necomunistă, chiar și în mirosul muzeistic, subtil și dulceag, de casă bătrânească, de hârtie veche și de camfor. De fiecare dată, primul pas îl făceam venind aici intimidat. Dincolo de ușa grea de la intrare, care nu se deschidea oricui, timpul părea să fi încremenit. În gând, pentru mine însumi, adăgasem „definitiv” cu o convingere de la care nu m-ar fi clintit nimeni.

Hotărârea cea mare, Al o luase nu de mult, după o discuție pe *sky* cu fiica unică. Ea era stabilită *dincolo* încă din primii ani '90, căsătorită bine, cu doi copii mari și fără intenție de a reveni vreodată în țară, altfel decât toamna, la Ziua Morților și asta nu în fiecare an. Al îmi comunicase laconic știrea, printre altele, într-una din lungile noastre convorbiri telefonice nocturne. Pentru el nu fusese o surpriză și nici pentru mine, pentru că, după o logică nouă, așa trebuie să fie. Simți acum nevoia să recapituleze ceea ce știam amândoi pe toată durata ritualului preparării ceaiului, dar suna ca o semiscuză. După fiecare propoziție, urma o pauză lungă și atunci se auzea declicul de pornire al motorușului electric cu care se puneau în mișcare fotoliul ruland și apoi fâșâitul roților cu bandaj cauciucat pe parchet. În tot acest timp, el se mișca de colo-colo, manevra butoanele și manetele fotoliului dar și obiectele cu o dexteritate exersată, vorbea, cu un zâmbet ironic, mă privea să-mi controleze expresia și în fine lăsa pauza lungă în care încă nu stabilisem dacă trebuie sau nu și ce anume să zic.

Fostul decor al străvechii noastre prietenii dispăruse și nu era totuși doar o banală igienizare, cum mă prevenise la telefon. Camera era proaspăt văruită, cu pereții goi, alb-spital, parchetul despuiat și geamul fără perdele spre șirul înalt de tuia de afară care închidea asemeni unei cortine perspectiva la stradă. Ca mobilier, tot nou și scump, apăruse fotoliul foarte ușor, din bambus chinezesc, ocupat de mine și măsuța joasă cu blat de sticlă neagră pe care era fierbătorul electric. Goliciunea era stranie, chiar și sub nota ei de eleganță igienică. Rămăsese parcă prea mult spațiu. Dar era și ceva demonstrativ, sau ostentativ, ca la un examen, ca și mișcările silențioase, în zigzag, cu fotoliul ruland.

Cea mai mare parte a cărților, ca și casa, ca și tablourile, ca și mobilierul somptuos fuseseră moștenire pe filieră părinți-bunici, multe piese fuseseră parte din zestre, erau păstrate ca niște talismane. Și, adaug, din observație proprie: cu o trufie niciodată disimulată. M-am gândit la asta urmărindu-l cum mută, ca la şah, ceștile cu ceai fierbinte după ce convenisem că-l voi bea, ca și el, slab îndulcit. Simțea nevoia să facă ceva cu mâinile. Fața lui slabă de sfinx palid nu reușea să mascheze disconfortul de gazdă acomodat doar cu singurătatea și m-am strădui și eu să mă prefac a nu observa. Cu probleme lui cotidiene, Al mă ținuse mereu la curent, bănuiesc și fără țină nespuse ceva important. Nu-mi cerea sfaturi, pentru că ar fi fost împotriva felului său de a fi. Era foarte vanitos și de aceea nu se plângea de nimic. Buletinele lui de știri lăsau de aceea impresia unui monolog în oglindă, fără interlocutor de care să țină cont și nu cred că îi scăpau neadevăruri. „Asta-i pentru romanele tale”, a menționat odată și mi-am dat brusca seama atunci: nu ignora că folosisem în una sau două din prozele mele unele amănunte știute despre el. Le recunoscuse dar, elegant, fără să-mi și facă vreun reproș.

Chestiunile balzaciene ale relațiilor tată-fiică moștenitoare rămăseseră însă tot timpul într-o zonă de penumbră, deși, în mare, îmi mărturisise cam tot ce

considera că e important. Odată cu anii, între părinți și copii intervine – pe scândura de balans, cum spune un poet – și o inversare obligatorie a mandatului de autoritate și opțiunile mai trec dintr-o parte în alta. Nu cu mult în urmă, fiica *de dincolo* îi comunicase lui Al, tot pe *sky*, că de celebra lui bibliotecă ea n-are nevoie. Nici măcar de volumele din secolele XVI sau XVII, cărți de mare valoare, rarități bibliofile, dar și altele, din ediții originale, unele cu autografe celebre, multe provenind din alte biblioteci lichidate în pripă și vândute aproape pe nimic în anii prigoanei de imediat de după război. Fuseseră câteva rafturi de sus la care, cu ocazia vizitelor, trăgeam cu ochiul pofcios, volume legate în piele maronie sau roșie, titlul, pe cotor, cu litere aurite și pe câteva le și răsfoisem. Pentru fotografiile de familie cu valoare nu doar sentimentală, fiica fusese expeditivă: erau de mult pe CD-uri. Arhiva de memorie a familiei, cu sute de acte, diplome, kilograme de hârtii îngălbenite urmase aceeași cale. Niciuna din toate acestea nu era necesară *dincolo* și nu prezenta vreun interes, nu existau în familia tinerilor și nici printre cunoscuții lor colecționari care să fie interesați. De mobilier și covoare, cu gradul lor de uzură, dar și de tablouri și de cele nu mai știu câte superbe icoane pe sticlă nici nu putea fi vorba: obiceiul celor de *dincolo*, îmi explicase Al, care cândva își aranjau în case câte un „colț românesc” se perimase în ultimii ani și, oricum, ca soluție de ultimă instanță, la care el reflectase la un moment dat, transportul se dovedea nebulie curată. În plus, *dincolo* n-avea nimeni trebuința de relicve, de orice fel de relicve, chiar prețioase, și pentru Al, tată îndărătnic inițial, se dovedise o cauză pierdută. Nemașocotind că tot ce e vechi, obiect de orice fel, porțelanuri, țesături, hârtie trebuie judecat și strict sub raport igienic. Spus franc, chiar brutal, cum obișnuiesc cei tineri, vechi înseamnă bacterii, acarieni. La atare argumente n-ai ce opune rezonabil și verdictul fusese inechivoc. Nimic.

Dintr-un motiv obscur, rezolvarea trebuia să vină rapid. Al îmi mărturisise și asta, dar fără să intre în detalii. Era o lucrare căreia i se dedicase imediat, lăsând restul deoparte. Clădirea veche, dar solidă, de vânzare într-un cartier cu vile, câini, alarme și camere de luat vederi la poartă, cu tot cu teren avea destui amatori iar vânzarea, cu mijloacele de azi, care se face printr-o agenție specializată, îl scutea de tracasări. Numai că, la asemenea sume mari, nici cumpărătorii nu sunt încântați de vechiturile celui ce lichidează și le refuză. Al a donat muzeului câteva tablouri și o parte din cărți, cele mai valoroase, unei biblioteci, restul, cu tot cu rafturi, le-a vândut în vrac unui anticar. Ce n-a putut vinde, dăruise în dreapta și-n stânga, reținând pentru sine strictul necesar unui bătrân singur.

Cunoșteam acest parcurs aproape în întregime, etapă după etapă, menținându-mă mereu la distanță, bariera fiind orgoliul lui Al, căruia îi repugna să fie ajutat. Mă ferisem de aceea să-mi ofer serviciile, ca și la prepararea ceaiului, care se încheiase în fine, fără vreun accident. Peste măsuța nouă, strălucitoare ca într-o sală de operație, pe care ceștile încă n-apusaseră să se răcească, Al îmi aruncă o privire fixă și rece. Nu-i tremurau mâinile și-și controla perfect jumătatea de sus a corpului, dar asta nu trebuia să i-o spun eu. În privire nu exista niciuna din umbrele care anunță nesiguranțele sau spaima. Când va sosi clipa, cu scena goliță, o să fie simplu, îmi spusese odată. Ca prieten, cu aceeași calitate zadarnică de străvechime, fusesem chemat acum să iau act. Al avea nevoie de un punct arhimedic de sprijin. Să zic: ok. Așa am ajuns la moarte.

Începutul a fost cu una din acele inevitabile banalități care-ți strepezesc dinții, însă abia după ce le-ai enunțat. Dacă vinovatul e celălalt, te prefaci a nu te observa și treci mai departe. Nu mai știu, putea fi un citat. Sau parafraza unui citat mai mult sau mai puțin inspirat. Niciunul dintre noi nefiind filosof, n-aveam dexteritatea jongleriei cu conceptele. Ceaiul de mentă foarte puțin îndulcit funcționa însă ca o parolă de acces.

Discuția avansa în zig-zag când cred, dac-mi amintesc bine, el pomeni de sinucidere, deși altădată convenisem că e o temă indecentă de conversație. Era în legătură cu Kirilov al lui Dostoievski și banalul, vulgarul glonț în țeastă cu care acesta își zboară creierii într-o scenă terifiantă din *Posedatii*. Asta însă în dosul ușii, nimeni nu asistă direct la scenă iar pe trăgaci se apasă abia după ce cad toate frânele mentale iar teama se pulverizează într-o criză de nebunie furioasă. Îți amintești? Sigur că da.

Nu mă entuziasma deloc subiectul, n-aveam nimic de spus în chestiune, dar Al se lansase.

Sau Mishima, reluă el, care-și face sepuke, unicul scriitor care folosește sabia pentru a-și face seama,

continuă el, și încă cu martori. E o rezolvare de care noi, europenii nu vom fi niciodată în stare, recunoaște! Noi avem – dă-mi voie s-o mai lungesc un pic – sinuciderea asistată medical descrisă destul de explicit într-un roman englezesc mediocru și care e o recentă inovație validată juridic. Acolo, spasmul fricii finale pentru ultimul pas, peste care nu se trece ușor cu ochii deschiși, e păcălit cu droguri, după ce vine notarul și-l pune pe sinucigaș să semneze acordul. Ai încercat vreodată să te joci în imaginație cu datele acestei scene? Nu era nimic de râs însă, cu un mic efort de voință, am schițat un refuz amuzat.

La a doua gură de ceai, am zăbovit comentând soluția „be”: infuzia să nu fi fost fierbinte, să fie adusă și servită de la frigider, sau cu cuburi de gheață, pentru amândoi inevitabilul ceai de mentă fiind ceva prea nou ca să avem tableturi precise. Varianta fierbinte e de preferat, am convenit în cele din urmă.

A fost apoi și intervalul care-mi revenea, nu prea lung, după codurile bunului oaspete. Ce fac, ce scriu, ce citesc. Nu contează însă aici. Era ping-pong-ul de rutină unde sunt banalitățile curente depășite la întâmplare, cu tot balastul lor de reminiscențe melancolice (sau, dimpotrivă, corozive), cu câte o remarcă de aducere la zi, la ce e proaspăt și urgent sau cu gândul secret, revelația intimă recentă păstrată în rezervă și ivindu-se doar acum ocazia de a fi împărtășite. . . Regula veche era de a respecta cu strictete distanța față de subiectele neagreate de unul sau altul, oricât de necesare ca soluție antimonotonie sunt câte o înțepătură malițioasă, câte o aluzie invitând la polemică. Și de ce nu, câte un zdravăn hohot de râs. Zarul căzuse însă altfel de data asta. Pedepsa cu moartea, temă surprinzătoare, la care am ajuns părea a fi scoasă din rezerva strategică, gest la care doar gazda are dreptul să recurgă iar musafirul nu zice nu.

Important e că nu era prima oară. Întotdeauna, aici ne despărțeam.

La Al erau tradiția și familia, toți greco-catolici, catehismul buchisit la pubertate, învățământul cristic din Evanghelii plus politicile Vaticanului, toate devenite sistem de referință de nepus în discuție. În privința pedepsei cu moartea, chiar și cea a Ceaușesților, era ca un zid de beton și, de câteva ori, exact în acest punct, ne certasem urât. Pentru el, nu conta contraargumentul criminalității în creștere și, s-ar zice, imposibil de stăvilat, într-o țară care se duce de râpă. Nici știrile cutremurătoare, resimțite ca un electroșoc în opinia publică, despre crime abominabile făcute cu sânge rece pentru care, în mintea mea, nu trebuie să existe decât condamnarea la moarte. Câte un monstru ucigaș care sfidează n-are dreptul la circumstanțe atenuante, sau eu, cel puțin, nu pot să i le acord, dacă mi se va cere părerea, deși cunosc perfect argumentele contrarii convingerilor mele. Pentru Al nu conta nici închisorile ticsite de o pleavă umană încăpușată și irecuperabilă a cărei întreținere în baremuri sfidătoare stă pe umerii țărăncii văduve cu câțiva leuți pensie, a bătrânilor scotocitori în gunoaie, a copiilor descuți. El nu accepta bisturiul ce trebuie să elimine din corpul social tumora, fără milă și neîntârziat. Venea cu porunca biblică pe care ți-e oprit, ție, ființă gânditoare, cu liber arbitru și credință în Dumnezeu, s-o incalci, orice ar fi. Soluția radicală gândită de mine devenise între timp și incorectă politic, dar nu eram deloc dispus să mă revizuiesc, după cum nici el nu ceda o iotă. Era, oricum, bizar că ateul Camus, invocată altădată cu cărțile lui pe masă și pasaje subliniate cu roșu și greco-catolicul Al, prietenul meu, cad pe același verdict și cu atâta ferocitate.

De data asta, subiectul a fost execuția propriu-zisă. Epica proceselor, chichițele juridice erau și pentru el, și pentru mine, informație literară, indirectă, și de un interes superficial. Spectacolul ca atare al execuției fascinează însă, aici eram în perfect acord amândoi. Era o surpriză: Al fascinat de execuția condamnărilor la moarte! Descăpătănarea în piața publică, pe eșafod, fusesse cândva spectacol la fel de atractiv ca și piesele comediei del arte sau ale trupelor de saltimbanci, ca și ciroul. Ca să fim consecvenți cu noi înșine până la capăt, trebuie să ne mai și contrazicem din când în când, acceptase Al și m-am abținut cu greu să-i amintesc că în urmă cu câteva decenii într-un asemenea moment era scoasă la bătaie sticla cu whisky.

Față de primii ani 90 ai tuturor iluziilor, se schimbă și unghiul de atac, și tonul. Cu mica lui pedanterie didactică, devenită acum a doua natură, Al conduse discuția spre artă. Dacă nu mă înșel, invocă și unul din tablourile celebre ale lui Goya. (La filmul cu Ceaușeștii, evitam amândoi să facem trimiteri.) Fascinația pentru moartea surprinsă în act, ca martor, ne accelerează

pulsul tuturor, oricât de tare de fire ai fi. Despre această preocupare subterană, lăsată mereu în obscuritate, arta e cea care dă seama cel mai bine iar posmodernitatea a și exhibat-o ostentativ. Ea, această postmodernitate a venit cu predilecția pentru ce e atroc, pentru spectacolul care provoacă și șochează și care, mai cu seamă, produce reacții emoționale imediate și violente. E dificil să mai epatezi burghezul în ziua de azi, infinit mai dificil ca la 1900, sensibilitatea lui e uzată, trebuie biciuită ca să intre în reacție. A face, adică, artă, din materiale pe care poți pune și etichetele de „morbid” sau „dezgustător” sau „obscen” sau mai ales obscen. Doar așa se activează zonele atrofiate sau semioarte ale conștiinței care cândva aveau funcția de a produce catharsisul. Așa a apărut noua categorie a esteticului denumită „oribil” și care ar trebui să fie simetrica „sublimului”. Cam asta era teoria lui Al pe care am ascultat-o, sorbind din ceai. De câteva ori aș fi vrut să sar să-l contrazic, mi-am dat seama că n-are rost, am renunțat. Nu înțelegeam încotro merge, dar nici asta n-are importanță.

Despre Capote, Al îmi mai vorbise și altădată, numindu-l „pitic pederast” dar recunoscându-i calități pe care nu le găsești în romanele românești. Îl invocă și acum. „Piticul” intuitiv perfect, cu un bun instinct artistic, potențialul magnetic al pasajului descriptiv de circa zece pagini din ultima parte a romanului care i-a adus faimă mondială și unde sunt prezentate cu de-amănuntul preparativele execuției celor doi ucigași „cu sine rece”. Pentru această scenă sunt anterioarele două sute și ceva, trei sute de pagini de narațiune pregătitoare. Nu execuția, la care autorul nu ne obligă să privim și, dacă nu cumva greșesc, nici naratorul nu se uită, întoarce capul. Contează ceremonialul, materialele pentru ucidere, echipa călăilor, etapele care la americani sunt stabilite prin lege. De unde se vede, dacă-mi permiți, cât de inginereste și de riguros sub aspectul detaliilor concrete și-au gândit americanii pedeapsa cea mare, față de noi, europenii, care o expediem vulgar: la zid și o salvă de gloanțe! O băltoacă de sânge negru și un cadavru dezgustător.

– Mă gândesc că orice romancier visează în secret la toate astea, mai observă Al, căci mă ridicasem, pregătindu-mă de plecare. Toate astea? Nu era prea clar la ce se referă. El manevra însă maneta fotoliului, după ce apăsase butonul care pornea motorușul electric. Mă înșel?

Atunci a scos dintr-un sertar și mi-a înmănat o broșură, se vede că neinteresat de răspunsul meu. M-am oprit să o răsfoiesc, dar nu mi-a dat răgaz, luând-o înainte prin coridoarele labirintice și obligându-mă să vin după el. Totuși, am insistat:

– Ce-i asta?

– Ai să vezi acasă. E pentru unul din romanele tale viitoare, dacă vei crede de cuviință. Citește-o întâi și, dacă nu ți se pare interesantă, arunc-o.

Ajunsesem pe treptele de la intrare unde ne despărțeam. Acolo s-a interesat cu expresie de examinator dacă știu anul când a murit Kafka, dacă-mi aminteam finalul din *Colonia penitenciară* și dacă acolo e doar descrierea torturii sau și execuția celui condamnat. Cam surprins, mi-am recunoscut precaritatea lecturilor mele din proza lui Kafka, pentru care n-avusesem niciodată un interes special. Mi-a întins mâna fără alte explicații iar eu, ca oaspete care și-a epuizat mandatul, n-am mai insistat. Aveam timp pentru asta, altădată.

x

Citită cu interes – era totuși o provocare! – broșura lui Al era o „carte tehnică” a unui aparat produs de firma Eaton Metal Products Co. din Denver (Colorado) intitulat *Gas Chamber Procedure Cheak Sheet* și utilizat în penitenciarele din San Quentin (California), Jefferson City (Missouri), Santa Fe (New Mexico), Raleigh (Carolina de Nord), Baltimore (Maryland) și încă în multe altele.

Această „carte tehnică” sau „manual de folosire”, nu știu care denumire se potrivește mai bine, m-a făcut visător prin meticolozitatea de-o pedanterie fără fisură. De notat, mai întâi, că funcționarea aparatului cu pricina e precedată de mai multe „proceduri”, executate în 47 de timpi. Reproduc indicațiile în totalitate pentru că e imposibil de decupat paragrafe interesante, lăsând pe dinafară altele, ca neinteresante. Cei 47 de timpi sunt, așadar, după cum urmează.

Pregătirea camerei: durata – două zile; doi lucrători; 16 ore de muncă fiecare.

Verificarea, înainte de punerea în funcțiune: 1. Racorduri; 2. Pompe; 3. Supape; 4. Filtru (pentru neutralizarea acidului cianhidric); 5. Sistemele de evacuare a gazului; 6. Gata de pornire.

Etape preliminare: 1. Conectare rezervor amoniac; 2. Preparare amestec neutralizator: 3,4 kg. sodă caustică și 56,7 litri apă; 3. Umplere filtru; 4. Pornire motor filtru; 5. Preparat amestec acid cu apă pentru generator gaz: 3 litri acid sulfuric, 5 litri apă; 6. Preparare soluție sodă caustică în vas separat; 7. Verificare și pregătire cianură; 8. Verificare poziție: a. zăvor circuit (poziție închis); b. zăvor aer nr. 2 (poziție închis); c. admisie amestec acid nr. 3 (poziție închis); d. supapă curățitor vas generator nr. 4

Primum la redacție:

Despre un anumit fel de delincvență

Într-un număr de anul trecut din *Acolada*, numele meu, Petru Pistol, era arondat celor pretendente la haz din rubrica *Comedia numelor*.

Cum se cuvine într-un dialog care nu este al surzilor, am răspuns în revista *Argeș*. Consideram că rolul numelui meu în această *Comedie* este unul rapsodic, cât să întrețină neașpit simțul umorului, *id est* răsul ca indice de viață.

Se dovedește însă că virtualitățile expresive ale numelui meu sunt mult mai profunde, de vreme ce *Acolada* nr.3 a.c. „înteste” din nou numele meu, devenit victimă unei duble descărcări: 1. *Să fie Petru Pistol un pistol de-a adevăratele sau doar un pistol jucărie?* 2. *Unii se mulțumesc a fi pistolari, Petru ține să fie ditamai Pistol.*

Mărturisesc că nu mi-am iubit niciodată numele. Dimpotrivă, de fiecare dată când eram obligat – subliniez: *obligat!* – să-l pronunț, o făceam cu stânjeneală. Mă uitam cu jind cum alții se desfată în numele lor sonore, pe când eu aș fi vrut numele meu să-l tot tac. Mă copleșea un fel de jenă să-l pronunț. Ca atunci, în prima clasă de

(poziție închis); e. conductă filtru nr. 5 (poziție închis); f. supapă rezervor amoniac (poziție închis); g. pahare umplute (apă distilată și 1% fenoltaleină); h. motor pornire pompă filtru; i. ventilator pornire evacuare gaz din cameră.

Etape execuție: 1. Plasare condamnat pe scaun, legare corp 2. Aplicare brățări electro-cardiogramă; 3. Depunere cianură pe generator închis; 4. Închidere ermetică a camerei; 5. Vidare aer cameră (durata: 1 min. 55 sec); 6. Deschidere supapă admisie nr. 3 la recipient amestec acid; 7. Interval pentru scurgere completă acid; 8. Închidere supapă admisie nr. 3; 9. Vărsat soda de protecție în rezerva amestec acid; 10. Deplasare completă, în poziție deschis, zăvor de scurgere nr. 1 și cădere cianură în acid; 11. Degajare gaz.

Execuția efectuată.

Curățire cameră: 1. Deschis supapa nr. 5 (furtun filtru); 2. Interval 20 min. (gazul intră în filtru); 3. Golire amestec de spălare în generator prin deschidere supapă nr. 3; 4. Deschis supapă nr. 4. (gazul degajat de generator și apa de spălare din recipient cu acid sunt evacuate); 5. Oprise ventilator aer; 6. Deschis supapă admisie amoniac nr. 4, la presiune de 2 kg, lăsat amoniac să circule două minute; 7. Închis supapă admisie amoniac nr. 4; 8. Paharele indică nivel amoniac prin schimbarea culorii, de la roz la roșu purpuriu, și circulația lichidului; 9. Deblocare supapă nr. 2 (ventilare cu aer sub presiune camera); 10. cursă treptată supapă nr. 2, în două minute, până la capăt; 11. Poziție deschis supapă nr. 2, interval de 20 – 30 min; 12. Deschis ușa cameră; 13. Spălat cu jet de apă interiorul; 14. Empty Chamber. Body Removed (Golire cameră. Transportare corp).

Personal necesar: doctor și doi asistenți; fiecare cu mască de gaze, șorți și mănuși de cauciuc; doctorul agită coafura condamnatului pentru a degaja atât cât e posibil moleculele de acid cianhidric pe care vaporii de amoniac și ventilatoarele nu l-au neutralizat; asistenții spală corpul cu jet de apă; atenție deosebită: gura, în interior, toate orificiile și pliuurile corpului.

Finalul ar putea fi o notiță explicativă, anexată celor de mai sus, pe care o reproduc de asemenea doar cu câteva neimportante prescurtări. În SUA, prima execuție de acest tip a avut loc în 8 februarie 1924, în închisoarea din Carson City (Nevada). Asistența, formată din guvernator, director închisoare, procuror, ziaristi, medic etc. a fost înspăimântată de pericolul la care au descoperit că erau ei înșiși expuși, alertați de mirosul puternic de acid. Purificarea aerului din zonă a creat mari probleme în intervalul imediat următor. Așa că perfecționările ulterioare au vizat mărirea gradului de securitate a oficanților: transformarea acidului în sare care poate fi spălată ușor cu apă; cameră cu o etanșeitate sporită: sas, geamuri extrem de groase din sticlă de fabricație specială, cadre de oțel cromat, pompe de vidare performante, supape cu mercur etc. Toate astea implicând costuri pe măsură. Incomparabile, completez eu, cu rudimentarul satâr al călăului de altădată sau cu mai perfecționata ghilotină.

liceu, când, mergând la olimpiada de matematică, la regiune (după selecția *raională*), eram terorizat la gândul: cum îmi voi da eu jos, seara, înainte de culcare, chiloții, ca să îmbrac pantalonii de pijama, într-un dormitor plin de olimpici, majoritatea mai mari decât mine? Și, în timp ce „mai marii”, în vârful patului, în picioare, se descuamau ritualic, agale, ostentativ, oripilându-mă, eu, vai de matematicile mele!, îndesam cârpa să acopăr rușinea ce ținea să mă exprime fără voia mea.

Și atunci, tocmai eu să nu-mi înțeleg colegii, spirite onorabile, când, cu jenă vizibilă, mă apelau: *Domnul...?*, iar eu știam că, ceea ce se tăcea, era numele meu. Iată, îmi ziceam, consolându-mă, și un nume prost poate fi bun la ceva: reprimă *flatus vocis*.

Cum din nume nu poți să ieși precum dintr-o pereche de pantofi scâlțaiți, peste insatisfacția numelui meu venea reproșul: crezi că un alt nume îți va oferi alt suflet? Ori numele ți-a rămas mic pentru numărul ce-l porți la suflet?

Bucuria mi-a fost puțin tulburată când poetul Gheorghe Pituț, acum un sfert de veac, îmi cerea un nume care să țină isonul poeziei, nu să o contrazică, iar eu am zis aproape la întâmplare: Petru Cozma. Prin asta nu m-am apropiat cu nimic de poezie, ci doar am trădat moștenirea părintească tocmai într-o *paternă* (v. *Viața Românească*, august, 1988).

Pentru că, la prima strigare, oamenii se deosebesc exclusiv prin nume, înseamnă că numele și omul alcătuiesc un întreg care poate fi cunoscut nu numai prin el însuși, dar și pe părți. La începutul carierei didactice, eu însumi practicam acest joc: între citirea numelui și contemplarea figurii îmi acordam un scurt răgaz în care, stimulată de nume, schițam în imaginar câteva trăsături, pe care le confruntam cu originalul viu și îmi ziceam: da, așa trebuia să arate. Probabil că aș persista încă în acest exercițiu ludic, dacă nu m-aș fi supus și pe mine unor astfel de determinări hazardate, cu alte cuvinte: dacă numele ar fi condus la o cunoaștere care să mă favorizeze. Am intuit însă ceea ce era, de altfel, învederat: numele meu ar fi devenit un pat al lui Procust pe care în niciun chip nu m-aș fi ajustat; și, să nu uităm, ultima victimă și remarcabilă între toate a patului lui Procust a fost Procust însuși.

Mai aveam însă un argument să mă desprind de o tehnică atât de riscantă a cunoașterii. Și anume: fiind omul făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, cum să cutezi a gândi că poți tu, ființă sublunară, să zugrăvești, pornind de la un nume cules de vreun notar al deșertăciunilor lumești, acea *indepingibilis imago* (apud Dimitrie Cantemir) a divinului din om?

Nici Platon nu spune altfel. Chiar dacă admite că există nume bune ale lucrurilor (v. dialogul *Kratylos*), datorite de un demiurg bun, nume care nu contrazic natura (*physis*) lucrului, ci o confirmă, dar și nume rele, care nu vin din natura lucrului, ci prin convenție umană (*nomos*), așa cum dezvăluie etimologia lor neconformă, totuși, pentru că acestea de asemenea își au forma lor ideală, *eidos*-ul lor etern, echivalentul sfânt, inaccesibil gândului profan.

Prin urmare, citirea metasememică de tipul *pars pro toto* a individului nu funcționează, poate crea spectacol (ludic în special), dar nu cunoaștere.

Îi era ușor lui Socrate să-și îndemne interlocutorul: *Vorbește, ca să te cunoască!*, după ce îl ascultase pe Sofocle.

Autorul de tragedii, ajuns octogenar, devenise ținta atacului propriilor fii. Îl acuzau că, senil fiind, s-ar cuveni să-și lase averea – considerabilă în urma numeroaselor concursuri literare câștigate – să o gestioneze ei. Ajunși în fața unei instanțe premergătoare tribunalului, „senilul” tragedian citește *Oedip la Colonos*, piesa pe care tocmai o încheiase (va fi și ultima din cariera sa). Ca în final să-i întrebe pe jurați ce gândesc despre autor: este sau nu cu mințile acasă?

Spoliindu-l pe Sofocle de aura lui genială și reducându-l la o schemă funcțională în regim de mir, încercăm zadarnic să îngropăm delictul unui nume apter.

(Să nu uităm totuși că pe orice nume se poate glosa și dulce și amar.)

Radu MAREȘ

Petru PISTOL

[...]

INTELECTUALUL ȘI „GRIGORIA”

Ce este un intelectual român, știe deja întreg mapamondul, via Paris. Ce este o „grigorie”, cred că trebuie reamintit. Termenul îi aparține lui Tudor Octavian. L-a pus în circulație prin 1993, cred, în contextul unei greve a mecanicilor de locomotivă, care nu contează ce revendicau. Ceferiștii fiind organizați bine, iar actualul președinte Băsescu neavând vreo funcție, să-i disperseze cum a făcut ulterior cu alții, punând sindicatele pe brânci, a intervenit Paul Grigoriu, crainic mult ascultat la Radio București. El a difuzat știri false, manipulând audiența și greviștii, astfel că protestul a ajuns mai rapid în fundătură decât acceleratul de Ploiești la destinație. Credibilitatea lui Grigoriu a slujit mistificării. A fost el în cunoștință de cauză? Mulți au presupus că da. Drept care jurnalistul Octavian, aflat pe-atunci la *România liberă*, a scris un foileton remarcabil, definind „grigoria” drept faptă ce nu face onoare calității de intelectual. Să-i fi spus poltronerie, nu greșea. Să o taxeze drept cinism, poate exagera. „Grigoria” este o prostie aparent gratuită, comisă cu bună intenție, cu impact negativ, revelat ulterior, ale cărei consecințe sunt de obicei iremediabile.

O scurtă retrospectivă ar aduce exemple câte nu încap în spațiul rubricii de față. Mă opresc doar asupra ultimelor. În cadrul salonului de carte de la Paris au fost invitați și domnii N. Djuvara, G. Liiceanu, A. Pleșu și M. Cărtărescu, tusaltru refuzând participarea cu doar câteva zile înainte de deschidere. Că motivele primilor trei sunt puerile sau ba, nu interesează. Nici motivele celui de-al patrulea (în ordinea vârstei) nu fac obiectul vreunei contestații din partea mea. Fiecare decide liber cum se prezintă publicului pentru care, probabil, scrie. Dar am citit demonstrația lui T.O. Bobe, care spune clar că volumele lui Cărtărescu au fost traduse în străinătate cu ajutor financiar din partea ICR, instituție a statului român, nu a regimului portocaliu. Justificată calitativ, această cheltuială se cerea onorată cu prezența la manifestarea organizată de ICR în Franța. Era o minimă dovadă de bun-simț din partea celui sprijinit, și-un fel simplu, omenesc de-a întoarce beneficiul. Pare o chestiune minoră? Orice scriitor adevărat știe să și-o asume, indiferent cât e de hulit printre contemporani. Câți intelectuali, artiști sau lăutari, plecați în lume, au sentimentul datoriei față de cei rămași în urmă? Câți se și achită de ea? Întreb, nu acuz. Particular, știu cazul unor ... să le zicem personalități culturale, care afirmă nonșalant că nu datorează nimic României, fiindcă România nu le-a dat ce-au vrut cândva! De parcă România este, bunăoară, fix „ICR-ul lui Marga” sau „ICR-ul lui Patapievic” sau al indiferent cui, și nu Institutul Cultural Român. Ce etică a esteticii o fi să scuipi pe pâinea primită, fiindcă îți pute mâna care ți-o dăruiește?

Demonstrația lui T.O. Bobe – în fapt, un splendid sofism – se încheia cu enunțul că Franța ar trebui să-i fie recunoscătoare lui Cărtărescu. Datorită refuzului său de-a onora invitația, actualul premier Victor Ponta nu s-a mai deplasat la Paris, și deci președintele Fr. Hollande a scăpat de obligația afișării alături de un plagiator. (Ca și cum n-ar face parte amândoi din partida socialistilor europeni!) Gestul lui Cărtărescu este, din păcate, o „grigorie”, ale cărei consecințe sper să nu le simtă pe propria carieră. El nu mai poate pretinde că este ostracizat în propria țară, nici că suferă din partea regimului trecut la putere. Lovit de Herta Müller în orgoliul său de unicat al literaturii băștinașe, „bietul autor” (vorba nu știu cui) se lovește singur în boșele de opozant al dictaturilor căzute. Sigur că-l doare!

La drept vorbind, neducându-se la Paris, Cărtărescu a ratat ocazia de-a critica guvernarea actuală în unicul loc unde asemenea fraze se aud pe toată planeta. Asta da „grigorie”!

Dumitru UNGUREANU

Himera discipolatului de la Păltiniș, pretext de fină ironie din partea lui Noica

„Nimic mai plăcut și mai reconfortant decât demascarea prostiei
pretențioase și a nesincerității”
Mircea Eliade, Radio, 26 iunie 1936.

Privitor la Noica, să spui la Radio BBC în decembrie 1987 că filosoful de la Păltiniș a fost „ultimul uriaș rămas în țara piticilor” ar fi fost simplu și adevărat. Dar exprimată de I. P. Culiuanu, ideea s-a complicat. Fiindcă de la primele vorbe s-a văzut că intenția profesorului de română de la Groningen care scrisese în 1985 o notă informativă la Securitate despre Mircea Eliade⁽¹⁾ nu era să glorifice opera filosofică sau gândirea „uriașului Constantin Noica”, ci să ridice în slăvi „piticii” din jurul acestuia. Adică să proslăvească himerica *Școală de la Păltiniș*, negată întâi de Noica, apoi de Alexandru Dragomir, cel mai de seamă vizitator al filosofului de la Păltiniș. Discutând cu Fabian Anton pe 15 iunie 2000, Alexandru Dragomir le-a negat postura de „discipoli” lui Andrei Pleșu, G. Liiceanu și Vieru⁽²⁾. La fel, Petre Țuțea remarcase cu tristețe că „Noica n-a produs nici un vârf spiritual... nu a produs decât inși care ar putea fi buni asistenți la Filosofie, și atâta tot” (*Între Dumnezeu și neamul meu*).

În ultima carte a lui Culiuanu (*I viaggi dell'anima*, Milano, 1991), considerată chiar de prietenul său Giovanni Casadio drept „una DELUSIONE, di molto inferiore alla produzione scientifica antecedente” (*Necrologio Culiuanu, Religioni&Società*, 8, 1993, p.85-95), fostul profesor de română de la Groningen asasinat când era pe punctul de a fi angajat ca profesor de istoria religiilor la Chicago⁽³⁾ părusse fascinat de controlul politic prin manipularea gândirii. În acea emisiune de la Radio BBC din decembrie 1987, Ioan Petru Culiuanu l-a înfățișat pe răposatul C-tin Noica ba ca un Nastratin Hoge, ba asemenea unui Don Quijote din Balcani, ca să ajungă să-l plaseze oarecum în trecăt în „acea rasă de Gulliveri din care s-au tras Eliade, Ionescu și Cioran” (*Studii românești*, II, 2009, p.229), figura sa predilectă rămânând aceea a lui Nastratin: „E de neînchipuit cum prezența unui Nastratin înduioșează până la urmă și pe omul simplu... Acesta e avantajul de a fi un Nastratin Hoge, un om pus într-un context din care nu face parte” (p.231).

Un istoric al religiilor din „Școala de la Chicago”⁽⁴⁾, așadar fost student al lui Eliade, îi spunea poetului Gabriel Stănescu într-un interviu că „la ora actuală, criticii lui Eliade se recunosc după mediocritatea lor. Ei nu au nimic de spus în domeniul istoriei religiilor și de aceea se alătură corului celor care dezinformează /.../ Chiar accepțiunea [de sacralitate] pe care o dădea Mircea Eliade timpului [Marelui Timp] le pare o amenințare la adresa *controlului politic al istoriei*” (Ch. Long, în rev. „Argeș”, sept. 2007). În lipsa altor idei prin care să reducă originalitatea gândirii lui Mircea Eliade, unii comentatori (printre care și Culiuanu), i-au agățat numele de numele lui Rudolf Otto, cel care scrisese despre „misterum tremendum”. În 29 ianuarie 1944, Eliade dădea fără să știe o replică acestora notând dezacordul său legat de ideea centrală a lui Rudolf Otto: „Nu este adevărat că omului îi e frică de Natură, de zei: frica aceasta este minimă, față de GROAZA pe care a îndurat-o el, de milenii, în mijlocul istoriei. Epoca noastră este prin excelență o epocă terorizantă”⁽⁵⁾.

În rândurile pe care Liiceanu (avantajat de Ministerul de interne printr-un „tratament de excepție”, vezi *Noica și Securitatea II*, 2010, p.88, p.89, p.94) i le-a cerut să le scrie în 1986, Constantin Noica ia peste picior (cu mare finețe) „HIMERA” *Jurnalului de la Păltiniș*, jurnal bazat, în opinia sa, pe o crasă lipsă de ADEVĂR și de REALITATE⁽⁶⁾. Vizitele lui Liiceanu la Păltiniș (două pe an în 1978, 1979 și 1981 și cinci vizite în 1980) n-ar fi fost de natură să-i confere nici ADEVĂR și nici REALITATE pentru simplul motiv că „maestrul” Noica nu a avut nici un discipol – așa cum observase și Alexandru Dragomir (v. Isabela Vasiliu-Scraba, *Propedeutică la eternitate. Alexandru Dragomir în singurătatea gândului*, Ed. Star Tipp, Slobozia, 2004) –, ceea ce nu exclude imensa influență pe care a avut-o Noica, prin gândirea sa, asupra foarte multor cârturari.

Așa zisa „Școală de la Păltiniș” este de fapt o formulă ce ascunde abuzul invocării numelui unui mare filosof de către cei care n-au produs mai nimic în domeniul filosofiei românești. Bănuind că „piticii” care-i cenzurau de obicei textele nu-i vor tăia trimiterile la Kant și că G. Liiceanu de asemenea nu i le va îndepărta fiindcă, necitindu-l pe Im. Kant, nu va pricepe unde bat așa-zii termeni „kantieni”,

însuși Noica a ironizat „adevărul” HIMEREI. În plus se pare că s-a apucat și el să scrie *Jurnalul* său de la Păltiniș (cel puțin „70 de pagini”, nici până azi publicate).

Fiind tipărite file din ce a rămas din dosarele „Noica” după ce o parte din ele au fost arse, probabil la insistența unor informatori aflați în relații bune cu Virgil Măgureanu (conducătorul instituției după 1990) s-a putut afla că Noica îi îndemna pe tinerii care-l vizitau să-l citească pe Mircea Eliade (*Noica și Securitatea*, vol. II, Ed. MNL, 2010, p.220) și că bătrânul filosof ar fi vrut să-i „dezlege” pe Andrei Pleșu și pe Gabriel Liiceanu de invocarea numelui său. Care, volens-nolens, îi pune pe ambii în inferioritate în plan cultural (de aici ideea lui Pleșu de punere în paranteză a gândirii lui Noica fiindcă „producția bibliografică” a filosofului întemnițat șase ani fără vină nu ar fi așa de importantă). Filosoful de la Păltiniș ar mai fi vrut „să-i scape de complexe” relației discipol-maestru, ca să-și poată fiecare urma „destinul său spiritual” (II, p.210). Or, cum bine s-a văzut, „destinul” i-a făcut pe cei doi să urmeze căi ascendente în plan politic și social.

După mai mult de un deceniu de când filosoful catalogase (în *Epistolul* pe care Liiceanu îl rugase să-l scrie pentru *Epistolul*) drept „himerică” închipuita „Școală de la Păltiniș”, himera a început să bănuie Wikipedia.ro, dicționar on-line monopolizat de un grup cu interese ascunse⁽⁷⁾ ce promovează cărțile de la Humanitas, prin îndepărtarea abuzivă a cărților apărute la alte edituri. Aici închipuita „școală”, invocată în decembrie 1987 de Culiuanu pentru manipularea ascultătorilor postului de radio BBC, e „dovedită” prin două surse: O sursă este *Jurnalul de la Păltiniș* apărut în numeroase ediții la fosta editură a PCR, și altă sursă este *Epistolul*, scos într-o a doua ediție tot de Humanitas, fosta Editura Politică. Una mai „de încredere” (vezi, Doamne) decât alta și ambele, pasă-mi-te, foarte „independente de subiect”, ca să nu-i vină cuiva ideea să pocească articolul cu vreo etichetă vizând „punctul de vedere neutru”, fiindcă, desigur, orice astfel de ștampilare ar dispărea instantaneu, îndepărtată de grupul mafiot care controlează Wikipedia.ro.

Constantin Noica asemuise VIDUL DE REALITATE al *Jurnalului de la Păltiniș* cu „vidul” de paltini din stațiunea sibiană numită Păltiniș, stațiune plină de brazii și fără de paltini. VIDUL DE ADEVĂR l-ar reprezenta însuși neadevărul „Școlii de la Păltiniș”, „un NIMIC⁽⁸⁾ inteligibil”.

„*Epistolul* acesta – scrie ironic Constantin Noica în ianuarie 1986 – ar putea supraviețui ca adevăr al nimicului inteligibil în ceartă cu el însuși”. Dar *Epistolul* n-a supraviețuit, tocmai fiindcă fusese „prilejuit de o himeră” (C. Noica); nici măcar prin textul lui Noica, introdus de Gabriel Liiceanu spre a-i spori șansele de supraviețuire, *Epistolul* n-a supraviețuit. Oricum, nici Liiceanu, nici Pleșu sau Culiuanu nu înțeleseseră ironia filosofului persecutat de păzitorii ideologiei statului polițienesc. Cum ar fi putut ei să priceapă că golul de adevăr al unui „nimic” rotindu-se în jurul propriei cozi, „în ceartă cu el însuși” reprezintă chiar golul neștiinței lor într-ale kantianismului? Care dintre auto-desemnații „filosofi” din himerica Școală de la Păltiniș, negată chiar de Noica, a putut vreodată să înțeleagă măcar scrierile mult invocatului lor „maestru”?

Așa cum Heidegger gândea „uitarea ființei”, hermeneutica practică de Mircea Eliade ar dezvălui prezența, amintirea și chiar „uitarea sacralului” (Constantin Noica). De aici ar rezulta capacitatea fenomenologiei eliadești de a face să renască ființa, reinvestind viața spirituală a omului cu o extraordinară plinătate: „În ultimii două sute de ani ai Europei, toate s-au dizolvat în fața lucidității (...); astăzi s-ar spune că nimic nu mai înseamnă nimic. Eliade declară, în numele altei forme de luciditate: fiecare lucru și gest al omului au însemnat ceva (...). Puțini oameni de cultură au deschis, ca Eliade, zările către o nouă spiritualitate, probabil cea a veacului XXI” (C. Noica, *Istoricitate și eternitate*, 1990, p.219).

Isabela VASILIU-SCRABA

^{1.} nota informativă din vol. *Eliade în arhiva Securității*, Ed. Mica Valahie, 2008, p. 230-233.

^{2.} vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Ultima revelație a filosofului Al. Dragomir: „A nu te vinde comportă nebănuite riscuri”*, în rev. **i**

„Râsu-plânsu” în proza lui Răzvan Petrescu

Deși cartografiază teritorii foarte puțin cunoscute în proză, scriitorul Răzvan Petrescu este foarte cunoscut în țara sa natală, România. Autor multilateral și câștigător de premii, Răzvan Petrescu este prozator, eseist și dramaturg. Printre numeroasele distincții literare pe care le-a obținut, se numără Cartea Anului la Salonul Național de Carte de la Cluj-Napoca; premiul

de proză pentru romanul *Farsa* (editura Unitext, 1994), din partea Asociației Scriitorilor din București; premiul UNITER pentru cea mai bună piesă a anului, *Primăvara la bufet* (editura Expansion, 1995) și premiul pentru proză al postului Radio România Cultural. Unele scrieri ale sale au fost traduse în ebraică, spaniolă și vor fi traduse curând și în limba engleză.

Traduttore, traditore

Trebuie să recunosc, totuși, că nu-l invidiez pe viitorul său traducător, pentru că sunt sigură că se va afla în fața unei provocări serioase. Despre poezie se spune că este genul literar cel mai dificil de tradus, dar, după mine, proza care este unică prin conținut și utilizează, la nivel stilistic, multe planuri – așa cum sunt scrierile lui I.L. Caragiale, Romain Gary și Răzvan Petrescu –, aceea pune adevărate probleme în traducere. Dar tot ceea ce este și cea mai ingenioasă și mai demnă de atenție. În această recenzie, scopul meu principal este să transmit faptul că Răzvan Petrescu este un autor de clasă mondială pentru un public internațional care ar putea să nu fie familiarizat cu limba română sau cu literatura română. Cum să procedez? În matematică sau geografie, cu ajutorul unor coordonate cunoscute, localizezi un punct oricât de îndepărtat sau de dificil de găsit. Totuși, în arte și în științele umaniste, nu există un sistem de ghidare precis echivalent. Singurul lucru pe care-l pot face pentru a oferi asemenea coordonate este să explic în termeni relativ cunoscuți ceea ce este relativ necunoscut: autori canonici pe care-i știe toată lumea, proză psihologică, teme universale și curente filozofice. Cartea pe care urmează să o discut aici este *Rubato* (Curtea Veche Publishing, 2011), o selecție de mai multe proze scurte premiate de ale lui Răzvan Petrescu, publicate între 1989 și 2003. *Rubato* este ca un album cu cele mai bune hituri ale autorului, dacă vreți, dar și mult mai mult decât atât: este o proză de clasă mondială, comparabilă, în opinia mea, cu lucrările unor scriitori legendari ca Franz Kafka și Jorge Luis Borges.

O proză unică, imposibil de categorizat

Majoritatea prozatorilor pot fi relativ ușor încadrați într-un gen literar, o mișcare sau un stil, de pildă realism, fantezie, horror sau realism magic. Există unii scriitori, însă, care sunt atât de suciți ca stil și de unici prin conținutul prozei lor, încât sunt aproape imposibil de categorizat în termenii vreunei etichete literare cinstite și cunoscute. Kafka și Borges sunt doi dintre scriitorii mei preferați de felul acesta. Cum să-i aplici o etichetă lui Kafka la realismul său psihologic al subconștientului și visului? Cu ce să compari paradoxurile matematice ale lui Borges, transferate într-o proză care te lasă perplex? Cred că volumul *Rubato* al lui Răzvan Petrescu se înscrie în această categorie de proză imposibil de categorizat. Iată de ce cred că modul cel mai potrivit de a le descrie această carte celor care n-au citit-o încă este prin comparație cu autori la fel de inovatori și suciți, precum Kafka și Borges. *Rubato*, de pildă, împărtășește cu *Castelul* kafkian un realism psihologic care trece cu mult dincolo de – și pe sub – straturile succesive ale realității noastre conștiente.

Realismul psihologic al subconștientului

Dacă ni se par atât de reale *Procesul* (1925) sau *Castelul* (1926) ale lui Kafka, nu înseamnă că ele sunt cu adevărat realiste fie în conținut, fie ca stil. Aceste scrieri se concentrează atât de bine pe temerile noastre inconștiente – de neputință și alienare într-o societate modernă, birocratică –, încât ni le aduc la suprafața conștiinței. Citind cuvintele lui Kafka, ne trezim față-n față cu propriile noastre dubii și temeri, le înfruntăm și putem chiar să rădem de ele, de vreme ce ni se par absurde. Totuși, nu le mai minimalizăm și nici nu mai putem să le

facem vânt înapoi sub covor, în domeniul inconștientului, să le dăm la o parte. Iată de ce cuvintele lui Kafka ne rămân în minte atât de stranii și ne tulbură. În ciuda simțului absurdului și al umorului, cărora li se adresează, ele nu pot fi mai îndepărtate de farsa superficială. Același fenomen se petrece când citești prozele lui Răzvan Petrescu din volumul *Rubato*. Această felie de poveste a vieții descrie o zi „normală” de lucru a unui psihiatru, plină de anormalități.

Pacienți de toate felurile intră și ies pe ușa cabinetului său, inclusiv un ofițer de securitate spion, o prostituată care suferă de boli venerice și o femeie cu tendințe psihopate, căreia îi place să chinuie și să omoare păsări. Deși cu toții sunt profund tulburați, cititorii nu se pot abține să râdă, când le citesc poveștile de viață. Ofițerul de securitate are o conștiință foarte găunoasă și-i miroso picioarele. Prostituata se dezbracă și-i cere psihiatrului s-o vindece de bolile venerice, în timp ce femeia sadică este bătută la propriul ei joc (cruzimea), când psihiatrul recunoaște că este chiar mai ciudat decât ea (și se pricepe mai bine să-și „facă prieteni” printre păsări și să le ucidă pe urmă). Denumirea jocului, pentru fiecare dintre personaje, este o detașare completă de acele elemente care ne fac să fim oameni (empatie, grijă, emoție, un atașament profund și semnificativ față de ceilalți). Cu toată această gravă deficiență psihologică, tonul povestirii este atât de realist ca stil – vorbirea dialectală și manieristă a fiecărui personaj se constituie în sine în tot atâtea

capodopere ale prozei moderne – încât cititorul devine și el întrucâtva detașat și râde. Răzvan Petrescu abordează cele mai tulburătoare elemente ale condiției umane printr-o serie de personaje halucinatorii, prin dialoguri și diatribe care par deopotrivă absurde și neplauzibile, dar și mai reale decât realitatea noastră cotidiană, conștientă. Cum reușește așa ceva? Prin ceea ce s-ar putea numi „râsu-plânsu”, tehnică pentru care autori precum I.L. Caragiale, Anton Pavlovici Cehov și Shalom Aleichem sunt binecunoscuți.

Râsu-plânsu: nici satiră, nici ironie

Genul de narațiune care stabilește straturi de distanțare psihologică între narator, personaje și cititori în literatură este numit, de obicei, „satiră” sau „ironie”. Dar, la fel ca în proza lui Anton Pavlovici Cehov, I.L. Caragiale sau Shalom Aleichem, Răzvan Petrescu nu vine cu nimic de acest fel în *Rubato* sau, mai degrabă, oferă mult mai mult decât atât. Ironia și satira sunt atitudini retorice care stabilesc o poziție de superioritate față de personaje și acțiunile lor, din punctul de vedere al naratorului și/sau autorului și cititorilor. Autorii care se folosesc din plin de ironie ridiculizează adeseori slăbiciunile și ciudățeniile personajelor. Nu am găsit nici o dovadă a vreunui simț al superiorității naratorului sau vreo aroganță auctorială în *Rubato*. Când rădem de personajele din carte, ne dăm seama că rădem și de noi înșine. De unde și sentimentul de stânjeneală care însoțește simțul umorului altminteri penetrant și omniprezent în *Rubato*, care ne scoate la lumină fobiile, dorințele perverse, anormalitățile și nesiguranțele.

Lucru și mai neliniștitor, *Rubato* ne amintește constant de fragilitatea vieții omenești și de faptul că suntem muritori. Scenele de moarte și decădere apar la tot pasul în proza lui Răzvan Petrescu. Indiferent cât de

teatrale sau comice ar fi descrierile bolii și ale morții, spre deosebire de scenele pe care le vedem zilnic la știri, ele tot ne mișcă și ne tulbură psihologic. Cu un simț al indulgenței și chiar al iubirii de oameni – și plasându-se pe sine pe același plan cu personajele și cititorii săi –, autorul aduce la suprafață, ca un doctor, calitățile noastre cele mai rele și le cercetează îndeaproape, una câte una. Întâmpinăm acest proces complex cu sentimente amestecate – bună-dispoziție, groază, repulsie, indulgență –, pentru că, în aceste povestiri, precum într-o sală tapetată cu oglinzi, vedem reflectându-se viețile noastre interioare.

Iubire, misoginie și femei

Într-un interviu acordat recent revistei *Esquire Magazine* (România), Răzvan Petrescu se descria pe sine – în bășcălie, bineînțeles – ca fiind un „afemeiat misogin”. În viața mea n-am auzit de vreun misogin care să recunoască: da, urâsc femeile, dar am nevoie de ele. Misoginii tind să-și ascundă disprețul față de femei sub pretextul că le iubesc (o tehnică obișnuită la seducătorii psihopați) sau că le respectă pe unele dintre ele (cum ar fi mamele sau cele puține „virtuoase”, în timp ce pe celelalte pe detestă. Nu e nici urmă de asemenea misoginism latent în vreuna dintre scrierile lui Răzvan Petrescu. În *Rubato*, de pildă, găsim o descriere minunată a fricii de obiectul dorinței. Această frică este la mare depărtare de misoginismul flagrant și arogant al lui Arthur Schopenhauer sau Henry de Montherlant. Multe femei trăsnet de sexy populează proza lui Răzvan Petrescu. Puterea lor erotică este atenuată de umor, atracția lor emoțională este neutralizată de frică.

În povestirea *Ușa*, de exemplu, o mamă și o fiică își vorbesc în șoaptă despre soțul/tatăl care trage să moară pe un pat de spital în camera de-alături. Doctorul, care se pregătește să intre într-o altă operație și se arată absolut indiferent față de suferința pacientului, încearcă să le convingă pe cele două femei să-și ia ruda muribundă acasă. La spital nu i se mai poate face nimic. În loc să-și facă griji pentru starea proastă de sănătate a pacientului, femeile dezbat una la urechea celeilalte cât ar costa să-l transporte până acasă pe bolnav. Pacientul aude, însă, conversația lor prin ușa abia întredeschisă. El își dă sufletul într-o scenă la fel de vie dar mai concisă decât cea a lui Tolstoi din *Moartea lui Ivan Ilici* (1886), știindu-se și neiubit, și neapreciat de nevasta și de fiica lui. Lumea ficțională a lui Răzvan Petrescu e plină de asemenea femei nesimțitoare, de doctori indiferenți, de căsnicii lipsite de iubire și de copii răsfățați. Ele demonstrează următorul experiment în gândire: când cinismul este împins până la extrem, el se transformă în realism psihologic.

Cinism sau nihilism?

Nu începe îndoială că proza lui Răzvan Petrescu este străbătută de un cinism subiacent. Nu nihilism – cinism. Nihilismul, adică punerea sub semnul întrebării și negarea idealurilor și a valorilor umane, poate fi recomandat pentru filozofie – să ne gândim la Nietzsche –, dar poate fi și sinistru de plictisitor și pedant când îl întâlnim în proză. Ce nevoie are cineva de o dizertație despre lipsa de sens a vieții și a valorilor umane, făcută de cine-știe-ce personaj cu nasul pe sus, care ține lecții din vârful unui pedestal? Cinismul, pe de altă parte, poate fi o perspectivă foarte binevenită în proză. El evită atât naivitatea de neiertat a idealului, cât și aroganța nihilismului. Desigur, în uzul modern, cinismul are prea puțin de-a face cu cinicii antici greci, care credeau că scopul vieții era să trăiești virtuos și modest, lipsit de luxuri inutile; cu alte cuvinte, o viață în concordanță cu Natura. Poate că cinismul modern îl ia drept cadru de referință numai pe cel mai comic și extrem dintre cinici – Diogene din Sinope –, care i-a întors spatele societății din vremea sa, cerșea pentru a supraviețui și trăia într-un vas de piatră din piața cetății. Oricum l-ai privi, cinismul oferă o perspectivă critică asupra condiției umane și societății noastre cu destul umor și simț al absurdului, încât să-l poată suporta până și umaniștii. Scrisă într-o polifonie de dialecte (și caracterizări) dramatică, halucinatorie și profund incitantă, făcându-ne să ne confruntăm cu temerile și dubiile noastre cele mai profunde, printr-o dezarmantă onestitate și un contagios cinism, și sondând psihologic limitele umanității și ale valorilor noastre morale, volumul *Rubato* al lui Răzvan Petrescu se dovedește o capodoperă a literaturii nu numai românești, ci mondiale.

Claudia MOSCOVICI

